

InterConf
Scientific Publishing Center

February 6-8,
2020

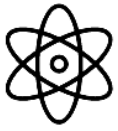
SCIENTIFIC RESEARCH IN XXI CENTURY

Proceedings of the 2nd
International Scientific and
Practical Conference

OTTAWA, CANADA

6-8.02.2020

InterConf
Scientific Publishing Center

SCIENTIFIC RESEARCH IN XXI CENTURY

Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference

OTTAWA, CANADA

6-8.02.2020

OTTAWA
2020

UDC 001.1

S 40 Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century» (February 6-8, 2020). Ottawa, Canada: Methuen Publishing House, 2020. 176 p.

ISBN 978-0-458-20903-3

EDITOR

Richard Brouillet
LL.B.
University of Ottawa, Canada

COORDINATOR

Mariia Granko
Coordination Director in Ukraine
Scientific Publishing Center InterConf

EDITORIAL BOARD

Dr. David Apsley (DSc. in Engineering),
The University of Manchester, UK;
Dr. Craig Griffiths (DSc. in History),
Manchester Metropolitan University, UK;
Dr. Albena Yaneva (DSc. in Sociology and Antropology),
Manchester School of Architecture, UK;
Dr. Ece Özlem Atikcan (DSc. in Political Science),
The University of Warwick, UK;
Dr. Dina Iordanova (DSc in Art History),
School of Philosophical, Anthropological and Film Studies,
University of St Andrews, UK;
Richard Brouillet (LL.B.),
University of Ottawa, Canada;
Vincent Caron (LL.D.),
University of Ottawa, Canada;
Brian King (PhD in Economics),
HEC Montréal, Canada;
Yasser Rahrovani (PhD in Engineering),
Ivey School of Business, The University of Western Ontario,
Canada;
Dr. Samer Faraj (DSc in Economics),
McGill University, Canada;
Scott Patrick Ardoin (PhD in School Psychology),
University of Georgia, USA;
Michael M. Barger (PhD in Developmental Psychology),
Duke University, USA;

Laine P. Bradshaw (PhD in Research, Evaluation,
Measurement, and Statistics),
University of Georgia, USA;
Sycarah Fisher (PhD in School Psychology),
Michigan State University, USA;
Todd Dinkelman (PhD. in Curriculum and Instruction),
University of Wisconsin, USA;
Jack Anderson (PhD in Law),
The University of Melbourne, Australia;
Graeme Austin (LL.D.),
The University of Melbourne, Australia;
Elise Bant (LL.D.),
The University of Sydney, Australia;
Katy Barnett (LL.B.),
The University of Newcastle, Australia;
Paul Ali (PhD),
Australian National University, Australia;
Kanako Tanaka (PhD in Engineering),
Japan Science and Technology Agency, Japan;
Dr. Eiji Nishiura (DSc in Engineering),
Japan Technology Agency, Japan;
Dr. Shunsuke Managi (DSc in Civil Engineering),
Kyushu University, Japan;
Kae Takase (PhD in Electrical Engineering and Information
Systems),
The University of Tokyo, Japan.

The recommended citation:

Surname N. Title of article or abstract. *Scientific Research in XXI Century*: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference (February 6-8, 2020), Ottawa, Canada: Methuen Publishing House, 2020. pp. 21-27. URL: [https://interconf.top/...](https://interconf.top/)

PhD students, teachers, scientists, research workers of higher educational institutions, research institutes and industrial enterprises are invited to participate in the conference. The conference provides an interdisciplinary forum for researchers, practitioners and scholars to present and discuss the most recent innovations and developments in modern science. The aim of conference is to enable academics, researchers, practitioners and college students to publish their research findings, ideas, developments, and innovations.

©2020 Methuen Publishing House
©2020 Scientific Publishing Center InterConf
©2020 Authors of the abstracts

TABLE OF CONTENTS

BUSINESS ECONOMICS		
Natorina A.	SYNOPSIS OF THE DIGITAL BUSINESS DEVELOPMENT AND SALES MULTIPLICATION IN RETAIL	6
Slavych O. D.	DEFINITION OF THE FINANCIAL CONDITION OF THE ENTERPRISE	10
FINANCE AND CREDIT		
Лищенко В.А.	ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	14
ACCOUNTING AND AUDITING		
Резнік Н.П., Столярчук Н.М., Сергеева Н.В.	УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ	17
PEDAGOGY AND EDUCATION		
Ivanchuk A., Shumaeva S.	CLASSROOM COMMUNITY OF INQUIRY AS THE METHOD OF INTERACTIVE LEARNING OF A FOREIGN LANGUAGE	21
Latypova (Orazova)E.	ALTERNATIVE METHOD IN TEACHING ENGLISH, AS AN IMPORTANT COMPONENT FOR INCREASING THE MOTIVATION OF STUDENTS IN CLASSES	26
Бойко І.В.	КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СТРУКТУРНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ОСВІТНИХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК	33
Гончарук В.А., Гончарук В.В.	ЗМІСТ І МЕТА ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ОСВІТНИХ ЗМІН	38
Коршевнюк Т.В.	РАЗВИТИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ БИОЛОГИИ	43
Петрова Н.І.	ПОРІВНЯННЯ ЗМІСТУ ПРОГРАМ З БІОЛОГІЇ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ ТА КАНАДІ НА ПРИКЛАДІ БРИТАНСЬКОЇ КОЛУМБІЇ	49
Тищенко Н.А.	О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРИМЕНЕНИЯ СРЕДСТВ ОБУЧЕНИЯ НА ЭТАПАХ ПЛАНИРОВАНИЯ И ПРОВЕДЕНИЯ ПРАКТИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЙ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ УКРАИНЫ	54
Щербань Л.М.	КОНТРОЛЬ ПРИ ОБУЧЕНИИ АУДИРОВАНИЮ	57
POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION		
Znatkova O.	SOCIAL TRAINING AS A TECHNOLOGY OF FORMATION OF PARTICIPATIVE EXPERIENCE OF CIVIL SOCIETY	60
PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY		
Комарницька Л.М.	ПРОБЛЕМА КРЕАТИВНОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	71
Жебчук І.В.	ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	74
Михайлишин У. Б.	ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МАНІПУЛЯТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ ОСОБИСТОСТІ	77
Шмідзен І. Ю., Юхименко І. В.	ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ СПІВЗАЛЕЖНИХ	82

PHILOLOGY AND LINGUISTIC		
Бойчук М. В., Бойчук В. М.	МОВА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ІНТЕРНЕТ- ПРОСТОРУ	86
Кулікова Т.В., Купенко Н.С.	МЕТАФОРА ЯК СТИЛІСТИЧНА СКЛАДОВА МОВИ РОМАНУ М. П. СТЕЛЬМАХА «ЧОТИРИ БРОДИ»	92
Москвичова О.А.	МОДЕЛЮВАННЯ ФРАКТАЛЬНОЇ ПОЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ СВІТУ У ЛІНГВОКОГНІТИВНОМУ ВИМІРІ	97
JOURNALISM AND TELECOMMUNICATIONS		
Lychuk M., Levina E., Berdnik V.	THE TERMINOLOGICAL APPARATUS FOR CREATING MEDICAL IMAGE	102
Сиваш К. О.	АТРИБУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОСТІ У ПАРАСОЦІАЛЬНІЙ КОМУНІКАЦІЇ З ВЕДУЧИМИ НОВИН	106
LAW AND INTERNATIONAL LAW		
Гончарова О. В.	ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ДЛЯ СУДУ ПРИЙНЯТТЯ ПРОКУРОРОМ ПОСТАНОВИ ПРО ВІДМОВУ ВІД ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ З ПОРУШЕННЯМ НОРМ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	111
Денисова Д.О.	ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	117
ARTS, CULTURAL STUDIES AND ETHNOGRAPHY		
Балбус Т.А.	УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНЕ ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО – ВІД ІСТОРІЇ ДО СУЧАСНОСТІ	125
Кулага Тетяна	СУЧАСНЕ ЕСТРАДНЕ ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ХХІ СТОЛІТТЯ	135
HISTORY AND ARCHEOLOGY, ARCHIVAL STUDIES		
Колибаб'юк С.П.	ЖІНОЧІ ОБ'ЄДНАННЯ ГАЛИЧИНИ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ ХІХ – 30-Х РР. ХХ СТ. : СУЧАСНА ІСТОРІОГРАФІЯ	139
BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY		
Волкова Н.Е., Корчмарьова А.В., Захарова О.О.	МОЛЕКУЛЯРНІ МАРКЕРИ ГЕНІВ SALMONELLA SPP	142
MEDICINE AND PHARMACY		
Плетенецька А.О., Зарицький Г.А., Тритинник Я.В, Циганко О.І.,	ВИПАДОК ПРОНИКАЮЧОГО КОЛОТО-РІЗАНОГО ПОРАНЕННЯ ГРУДНОЇ КЛІТКИ З УШКОДЖЕННЯМ НАВКОЛОСЕРЦЕВОЇ СУМКИ	145
NATURE MANAGEMENT, RESOURCE SAVING AND ECOLOGY		
Літвак О. А.	ПРИРОДООХОРОННА ФУНКЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	153

CHEMISTRY AND MATERIALS SCIENCE

Вигоняйло О.І., Попов Є.В., Мороз О.В.	МОДИФІКУВАННЯ ПОВЕРХНІ БАРВНИКІВ ДЛЯ ТЕРМОПЕРЕВОДНОГО ДРУКУВАННЯ ТКАНИН З ПОЛІЕФІРУ	157
--	--	-----

PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

Клопов Р.В. Баркова Ю.О.	ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ ДО РОЗРОБКИ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ	168
-----------------------------	---	-----

BUSINESS ECONOMICS

UDC 339.13:[658.87:004.738.5]

Alona Natorina

PhD (Economics), Head of the International Economics,

Accounting and Finance Department

Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University,

Ukraine

**SYNOPSIS OF THE DIGITAL BUSINESS DEVELOPMENT AND SALES
MULTIPLICATION IN RETAIL**

In the context of digitalization, traditional retail is undergoing a number of transformations. Buyers make a large part of their purchases online due to the digitalization of the market environment and the massive transition of traditional retail to online, as well as its popularity and prospects. Considering the above, retailers have to reforming their own market activity and quickly adapt to changes.

Theoretical and practical aspects of retailer adaptation in the digital transformation are investigated by the famous scientists and economists' studies, including: G. Ambrosino [1], B. Corbitt, K. Ferry, K. Kassabov, [3], S. Makad [4], S. Srinivasan, T. Thanasankit and H. Yi. Despite this, the specifics of the activities and adaptation of retailers in a particular country actualizes the further research conduct.

Therefore, the purpose of the study is to develop a set of measures for Ukrainian retailers that will ensure the sustainable development of their digital business and provide sales multiplication in the future, as well as take into account the needs and preferences of online buyers.

In the study, from the total number of retailers in Ukraine with the largest offline retailers in four segments [5], it was selected retailers in the field of home appliances and electronics conducting online shopping, which have online store. According to the data [2], the sphere of household appliances and electronics is one of the most competitive segments of Ukrainian retail, which is developing rapidly. With using

“SimilarWeb” [6], it was identified a huge quantity of online stores visitors in 2019. This is because online buyers prefer purchasing electronics and household appliances in online stores, including due to the wide range and existence of reasonable price offers. This showed the intensive traffic of online retailers in the field of household appliances and electronics, as well as demonstrated the Ukrainian online buyers interest of the retailers’ products range and offers.

Based on the results of the research, the author developed a set of measures for retailers in the field of household appliances and electronics, aimed at the development of digital business and sales multiplication:

1. Simplification of business processes for attracting new suppliers / partners and establishing interaction with them. Selection of the optimal proportion of product groups and categories to create a profitable offer for online buyers. The increase in the number of SKUs in differential product lines.

2. Improving the quality of content. Quick editing of content coming from partners / suppliers of goods. The increase of throughput in adding new content.

3. Identification and monitoring of problems that affecting the service indicator based on the results of the collection and structuring of online buyers’ requests.

4. Review and modernization of operational business processes related to consulting of online buyers, delivery of goods, qualified installation, provision of a guarantee and general level of service.

5. Expanding the boundaries of geographical coverage for delivering goods and emphasizing the delivery of goods for online buyers within 24, 48 and 72 hours, as well as in convenient time “windows”.

6. The convergence between online and offline sales channels. The selection of online / offline buyers is a very difficult process for retailers in the field of household appliances and electronics, because the actions of modern online buyers are multi-vector – they can test the device and then order the goods through the online store. The opposite situation is also possible, when the buyers got acquainted with the goods in

the online store, and then made a purchase in an offline store, that is, a traditional format retailer's store. In this case, the retailer should consider them as offline buyers.

7. Implementation of an omnichannel strategy, including the provision of an omnichannel pick-up service, is the processing and / or payment by an online buyer of an order and its receipt in an offline store for the shortest time from ordering in an online store to receiving. As identifier for receiving such an online order can be the mobile phone number of the online buyer.

8. Focus on smartphones in the category management, because online buyers quickly respond to qualitative changes in the modern environment, in particular, they strive to have only flagship models of devices and gadgets, they plan to quickly replace old models with new ones. Therefore, it is important for an online buyer to develop offers by a retailer to replace old gadgets and devices with new ones, as well as provide a range of related online services (for example, various installment variations, quick loans). This will make the retailer in the field of household appliances and electronics more flexible and resistant to changes in the environment.

9. The presence in the online retailer's product range innovative devices and gadgets.

10. Creating an effective team of highly qualified specialists aimed at innovation. Definition and systematic tracking of personal characteristics and values of specialists.

11. Creation of a favorable environment where a team of specialists works, including those with innovative thinking, and reaches the metrics' set. Formation of a training and non-material motivation systems for staff.

Thus, the implementation of a set of measures developed by the author will allow retailers in the field of household appliances and electronics to effectively conduct business. A key component of such set of measures will be satisfaction of the varied needs and preferences of online buyers.

References:

1. Ambrosino, G. (2016). Think Tank: Introducing 'Web-lash,' Retail's Next Revolution. Available at: <https://wwd.com/business-news/financial/retail-stores-experience-millennials-10303567/>
2. GfK Ukraine (2019). Available at: <https://www.gfk.com/uk-ua/>
3. Kassabov, K. (2017). The Benefits Of An Omnichannel Marketing Strategy For Small Businesses. Available at: <https://www.forbes.com/sites/theyec/2017/10/05/the-benefits-of-an-omnichannel-marketing-strategy-for-small-businesses/#1f99cf187777>
4. Makad, S. (2017). Digitalization Trends For Better Customer Service In 2017. *Digitalist Magazine*. Available at: <http://www.digitalistmag.com/customer-experience/2017/02/16/digitalization-trends-for-better-customer-service-in-2017-04906118>
5. Natorina, A. (2018). Online retailers' management system of marketing commodity policy. *Economic Annals-XXI*. Vol. 174(9-10). P. 69–72. Available at: <http://soskin.info/userfiles/file/Economic-Annals-pdf/DOI/ea-V174-11.pdf>
DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V174-11>
6. Similarweb (2019). Available at: <https://www.similarweb.com>

Slavych Olena Dmytrivna

postgraduate student at department of accounting, analysis and auditing

Yurii Fedkovych Chernivtsi National University,

Ukraine

DEFINITION OF THE FINANCIAL CONDITION OF THE ENTERPRISE

The financial condition of an enterprise is a complex economic category, which reflects at a certain moment the state of capital in the process of its circulation and the ability of the entity to self-develop [1, p. 577]. Systematic assessment of the financial condition of the enterprise is the basis for managing the finances of the enterprise. It allows to solve in a timely manner the questions about improvement of current movement of financial resources, their formation and use for current and long-term planning of economic activity. Forecasting, planning, budgeting and efficient allocation of financial resources are impossible without financial evaluation [2, p. 577].

The availability of financial resources within the limits of the calculated need and their rational use create wide opportunities for further improvement of production indicators, increase of use efficiency of labor means and objects, labor, modern information technologies.

At the same time, the financial condition of the enterprise is influenced by all types of its activity – commercial, industrial, financial. Above all, the uninterrupted production and sale of high quality competitive products have positive impact on it. The financial activity of the enterprise should be aimed at ensuring the systematic inflows and efficient use of financial resources, compliance with the calculation and credit discipline, achieving a rational ratio of own and borrowed funds, financial stability for the purpose of effective functioning of the enterprise [3, p. 335]. That is why the study of the financial condition of the company and its analysis are extremely relevant. As for the concept itself, there is no single definition of such term today. Each researcher interprets it differently. Thus, F. Butynets [4, p. 215] describes the financial condition of the enterprise as determined by a set of parameters that express

the availability, feasibility of placement and efficiency of use of financial resources, real and potential financial opportunities. M. Chumachenko [5, p. 204] defines that the financial condition of an enterprise is an indicator of its financial competitiveness, that is, creditworthiness, solvency, fulfillment of obligations to the state and other enterprises. In general, definitions of this concept can be presented in the form of a table (table 1). Summarizing them, it can be seen that the financial position of the enterprise is most often associated with its solvency, creditworthiness, competitiveness, as well as with liquidity, profitability, business activity and financial stability of the enterprise. In doing so, it is imperative to take into account the formation, distribution and use of financial resources of the enterprise.

Definitions of «financial condition of the enterprise»

Table 1

№	Author	Definition
1	B. Lytvyn. M. Stelmach [2]	Financial condition is the result of industrial and financial activity. It is characterized by the size of the assets of the enterprise, their location and sources of formation, depends on the implementation of logistics, production, sales and profits. Financial status is an indicator of its solvency and creditworthiness, fulfillment of obligations to the state and other enterprises, organizations, institutions (p. 81-82).
2	F. Butynets [4]	The financial condition of an enterprise is determined by a set of parameters that express the availability, expediency of placement and efficiency of use of financial resources, real and potential financial opportunities (p. 215)
3	M. Chumachenko [5]	The financial condition of an enterprise is an indicator of its financial competitiveness, i. e. creditworthiness, solvency, fulfillment of obligations to the state and other enterprises (p. 204)
4	T. Kovalchuk [6]	The financial condition of an economic unit is an economic category that reflects the state of capital in the process of its turnover and the ability of the entity to self-develop at a fixed point in time (p. 426)
5	V. Ivakhnenko [7]	Financial condition is the result of financial and industrial activity. It is characterized by the size of the enterprise's assets, their location and sources (p. 105)
6	E. Mnykh [8]	The financial condition of an enterprise is characterized by a set of parameters that express the availability, placement and use of financial resources. It is a synthetic indicator of the industrial and financial activity of the enterprise (p. 136).
7	N. Buck [9]	The financial position is real (at a fixed point in time) and the potential financial capacity of the entity to provide an adequate level of financing for current activities, self-development and fulfillment of obligations to other economic entities (p. 81).
8	O. Bazylynska [10]	The financial condition of the enterprise is characterized by a system of indicators that make it possible to assess the availability, location and efficiency of use of financial resources (p. 40)

The financial condition of an enterprise is regarded as a necessary part of its economic potential. The financial condition of the enterprise also characterizes the

qualitative aspects of its activities. The financial status reflects the level of investment attractiveness of the company (the possibility and prospects of attracting investment resources from the outside). The financial position of the enterprise also attests to its financial stability (an entity's ability to function and develop, to balance its assets and liabilities in a changing internal and external environment, which guarantees its solvency and investment attractiveness in the long term and within a reasonable timeframe [1, p. 578]) and solvency (the ability to timely and fully repay its obligations to counterparties). If an enterprise has an unsatisfactory financial position, it cannot be competitive in the financial market, that is, it will not be able to attract the financial resources which it needs to support its operations. On this basis it becomes clear that having an unstable financial position, the company will not be able to achieve its strategic goals, to carry out its activities in full due to the distrust of its partners. For such an enterprise, entry into international stock markets, investment markets, and sales is almost impossible.

The financial condition of the enterprise is a very capacious concept. To characterize it in economic literature are used such criteria as [4, p. 216]:

- 1) the state of assets and liabilities that reflects the ability of the company to conduct stable economic activities;
- 2) liquidity – the ability of an enterprise to convert its assets into cash;
- 3) solvency – the ability of an enterprise to meet its obligations;
- 4) cash flow that shows the sufficiency and efficiency of the use of cash;
- 5) financial sustainability that is solvency over time with the condition of financial equilibrium between own and borrowed funds;
- 6) business activity that shows the level of resource efficiency.

Thus, the financial status of an enterprise is a system of parameters of its activity, which is characterized, first of all, by the security and rational use of financial resources, which is one of the conditions that allow an economic entity to successfully carry out its activity, to finance it, in a timely and completely manner meet the needs of their customers and pay for their obligations.

References:

1. Savytskia G. V. Economic analysis of enterprise activity: tutorial. – K.: Knowledge, 2007. – 668 p.
2. Lytvyn B. M., Stelmach M. V. Financial analysis: tutorial. - K .: High-Tech Press, 2008. – 336 p.
3. Nepochatenko O. O. Finances of enterprises: textbook / O. O. Nepochatenko, N. Yu. Melnychuk. – K .: Centre for Educational Literature, 2013. – 504 p.
4. Economic analysis: textbook for students of higher education institutions of specialty 7.050106 "Accounting and Auditing" / F. F. Butynets. – Zhytomyr: Ruta, 2003. – 680 p.
5. Economic analysis: tutorial / M. A. Bolukh, V. Z. Burchevsky, M. I. Gorbatok; M. G. Chumachenko. – K .: KNEU, 2001. – 540 p.
6. The theory of economic analysis: tutorial / T. M. Kovalchuk. – Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2011 – 544 p.
7. Ivakhnenko V. M Course of Economic Analysis – K .: KNEU, 2000. – 263 p.
8. Mnykh E. V. Economic analysis of enterprise activity: Textbook. Kind. 2nd, alteration. and extra. –K .: Centre for Educational Literature. – 2005. – 472 p.
9. Finance: tutorial / N. A. Bak. – Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2012. – 352 p.

FINANCE AND CREDIT

UDC 336.7

Ліщенко Вікторія Анатоліївна

Аспірант кафедри банківської справи та фінансового моніторингу
Університет державної фіскальної служби України

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Політика у сфері грошового обігу та кредиту має велике значення для кожної країни, оскільки шляхом регулювання пропозиції грошей вона спрямована на забезпечення ефективного функціонування економіки і її ключовими цілями є цінова стабільність, стабільність обмінного курсу, зростання економіки, забезпечення зайнятості, збалансування платіжного балансу, зростання добробуту населення. Грошово-кредитне регулювання являє собою один з механізмів державного регулювання економіки, воно спрямоване на зміну обсягів грошової маси, відсоткових ставок, обсягів кредитування та інших параметрів, що визначають попит і пропозицію грошей і вартість національної грошової одиниці.

Основні засади дослідження економічного зростання сформовано у наукових працях зарубіжних дослідників, серед яких: Стенлі Л. Брю (Stanley L. Brue), Е. Домар (Evsey Domar), П. Дуглас (Paul Douglas), Н. Калдор (Nicholas Kaldor), Дж. М. Кейнс (John M. Keynes), Ч. Кобб (Charles Cobb), С. Кузнець (Simon Kuznets).

Вагомий внесок у розвиток економічного зростання здійснили вітчизняні науковці: О.І. Береславська, В. В. Яременко, Б. І. Кабаці, С. Д. Дзюблик, І. Б. Висоцька, Г. І. Башнянін, Л. В. Кривенко, П. Ю. Лазур, В. С. Медведєв, В. Г. Чепінога, О. В. Безугла та інші.

Основні теоретико-методологічні та практичні аспекти грошово-кредитної політики відображені у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: Б. П. Адамик, В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик, О. І. Барановський,

Т. А. Васильєва, Р. А. Герасименко, Е. Дж. Долан (Edwin G. Dolan), К. М. Д'яконов, І. І. Д'яконова, Т. В. Запаранюк, Ф. О. Журавка.

Грошово-кредитна політика – це складова економічної політики, яка здійснюється центральним банком і являє собою комплекс методів та інструментів впливу на фінансову глибину економіки з метою забезпечення стійкості та якості економічного зростання. Визначення фінансової глибини економіки дозволяє комплексно підходити до об'єкта грошово-кредитної політики та розуміти під нею комплексну характеристику економічної системи, яка формується в результаті розвитку сектору фінансових корпорацій і його взаємодії з іншими інституційними секторами та проявляється в насиченості економіки фінансовими ресурсами, фінансовими інструментами та фінансовими відносинами [3, с.66].

Метою грошово-кредитної політики є економічне зростання, під яким варто розуміти досягнення більш високого ступеня розвитку економічної системи внаслідок удосконалення її структури і технологій та інтенсифікації суспільного виробництва протягом певного періоду часу, що знаходить прояв у позитивній динаміці ключових показників національних рахунків, виробничих можливостей та соціально-економічних стандартів. Ключовими характеристиками економічного зростання є стійкість та якість.

Вплив грошово-кредитної політики на економічне зростання доцільно визначати через призму методів та інструментів. Методи грошово-кредитної політики необхідно розглядати в межах функціонального та управлінсько-організаційного підходів. Комплекс інструментів грошово-кредитної політики формується відповідно до практики застосування методів [1, с53].

Аналіз грошової маси в Україні засвідчив високу частку готівкових коштів, незначну частку цінних паперів, недостатність грошово-кредитної мультиплікації та щільний і прямий зв'язок із ВВП. Здійснено систематику інструментів грошово-кредитної політики, яка враховує їх взаємозв'язок із 205 грошовою масою, її складовими, рівнем монетизації економіки та ВВП і дозволяє

виявити інструменти прямого, оберненого та диференційованого впливу. В контексті визначення операційної спроможності центрального банку щодо застосування методів та інструментів грошово-кредитної політики запропоновано визначати рівень безготівкової монетизації економіки [2, с 321].

Отже, грошово-кредитна політика є важливим комплексом заходів у сфері грошового обігу і кредиту, який спрямований на виконання функцій центрального банку і забезпечення платоспроможності грошово-кредитної системи. Грошово-кредитна політика є складовою частиною економічної політики держави, головні стратегічні цілі якої - підвищення добробуту населення та забезпечення максимальної зайнятості. Виходячи з довгострокової стратегії, основними орієнтирами макроекономічної політики уряду зазвичай виступають забезпечення зростання ВВП і зниження інфляції.

Грошово-кредитна політика включає в себе визначення кінцевих цілей в грошовій сфері, режиму таргетування, операційних цілей, а також інструментів, з допомогою яких можуть контролюватися операційні цілі і реалізуватися вибраний режим таргетування.

Список джерел:

1. Волкова В. В. Особливості використання інструментів грошово-кредитної політики в сучасних умовах / В. В. Волкова // Економіка і організація управління. – 2012. – № 1 (11) – С. 52-61
2. Колодізев О. М. Формування монетарної політики національного банку в контексті забезпечення сталого розвитку економіки України: Монографія / О. М. Колодізев, І. О. Губарева, Є. М. Огородня. – Харків: ІНЖЕК, 2015. – 325 с.
3. Оголь Д. О. Економічне зростання: сутність, якість і стійкість / Д. О. Оголь // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2 (164). – С. 67-72.

ACCOUNTING AND AUDITING

UDC 657.424.4:631.1

Резнік Надія Петрівна

доктор економічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Україна

Столярчук Надія Миколаївна

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу організації наукових досліджень та інноваційного розвитку
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
Україна

Сергєєва Наталія Валеріївна

науковий співробітник, завідувач науково-організаційного відділу
Національний науковий центр «Інститут механізації та електрифікації
сільського господарства»
Україна

**УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ
ПОЛІТИКИ ЩОДО КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ**

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [2]. У міжнародній практиці не прийнято оформляти Наказ про облікову політику, а елементи облікової політики подають деталізовано у примітках до річної фінансової звітності. Щодо української практики, пунктом 3.5 Методичних рекомендацій № 635 визначено, що «облікову політику підприємства з урахуванням внесених змін наводять у примітках до річної фінансової звітності у формі опису або шляхом додавання до звітності копії розпорядчого документа» [1].

На сьогоднішній день існує два підходи до відображення принципів, методів і процедур в обліковій політиці: 1. Широкий – підприємство детально описує в Наказі про облікову політику всі правила обліку. 2. Вузкий – наводять принципи, методи і процедури, щодо яких нормативно-правові акти з бухгалтерського обліку передбачають більш ніж один їх варіант.

Ми вважаємо, що другий варіант є більш доцільним, оскільки не раціонально дублювати загальновідомі норми стандартів, які і так необхідно виконувати у будь-якому разі та включати одно варіантні методи оцінки, обліку. Крім того при першому варіанті документ має досить значні обсяги. Користувачів фінансової звітності в першу чергу цікаво знати який вибір зробило підприємство і на якій основі. За відсутності рекомендацій у національних положеннях щодо того чи іншого питання, бухгалтер має право звертатися за відповіддю до міжнародних стандартів.

Методичними рекомендаціями щодо облікової політики підприємства визначено, що суб'єкт господарювання самостійно визначає основні положення облікової політики підприємства на основі національних або міжнародних стандартів обліку. Значною проблемою залишається формальний підхід до формування положень облікової політики, а особливо тих, що стосуються капітальних інвестицій. Важливу роль в цьому питанні відіграє принцип суттєвості інформації.

Основні методи, що повинні визначатись в обліковій політиці сільськогосподарських підприємств щодо оцінки, обліку та відображення капітальних інвестицій, визначені Методичними рекомендаціями щодо облікової політики підприємства. До них відносять [98]: методи оцінки вибуття запасів; періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів; порядок обліку і розподілу транспортно-заготівельних витрат, ведення окремого субрахунку обліку транспортно-заготівельних витрат; методи амортизації основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, а також довгострокових біологічних активів та

інвестиційної нерухомості, у разі якщо вони обліковується за первісною вартістю; підходи до переоцінки необоротних активів; перелік і склад змінних і постійних загальновиробничих витрат, бази їх розподілу; перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг); порядок визначення ступеня завершеності робіт за будівельним контрактом; критерії розмежування об'єктів операційної нерухомості та інвестиційної нерухомості; періодичність та об'єкти проведення інвентаризації; підходи до віднесення витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта основних засобів до первісної вартості або витрат звітного періоду.

Розглянувши сутність, переваги та недоліки кожного з методів вибуття запасів, вважаємо, що при здійсненні капітальних інвестицій найкраще використовувати метод ФІФО. Цей метод відноситься до ринкових, надає найбільш достовірну інформацію при підготовці балансу. Крім того, враховуючи, що в теперішній час основним джерелом інвестиційної діяльності є власний прибуток підприємства, зазначений метод сприяє ефективному його використанню та позитивно впливає на показники інвестиційної привабливості. Відтак в Наказі про облікову політику варто зазначити: «При відпуску запасів у виробництво, з виробництва та іншому вибутті оцінку здійснювати за методом собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО)».

Враховуючи аналіз попередніх досліджень вважаємо необхідним підходи щодо амортизаційної політики викласти в примірному Наказі про облікову політику в такому порядку: «Для нематеріальних активів та будівель, споруд призначити прямолінійний метод амортизації із строками експлуатації, передбаченими статтею 138 Податкового кодексу України. Для основних засобів, довгострокових біологічних активів передбачити методи прискореного зменшення залишкової вартості. В кінці кожного року проводити аналіз термінів експлуатації основних засобів та довгострокових біологічних активів. У разі виникнення розбіжностей по закінченню строку експлуатації між залишковою та

ліквідаційною вартостями, залишкову вартість об'єкта прирівнювати до ліквідаційної.

Таким чином, відображення зазначених пропозицій в Наказі про облікову політику дозволить достовірно та ефективно здійснювати облік капітальних інвестицій на підприємстві.

Список джерел:

1. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства від 27.06.2013 № 635. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13?lang=ru> (дата звернення: 29.01.2020).
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 29.01.2020).

PEDAGOGY AND EDUCATION

UDC 378.147:001.895:81'24

Anna Ivanchuk

Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor of the Foreign Languages Chair
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

Svitlana Shumaeva

Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor of the Foreign Languages Chair
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

**CLASSROOM COMMUNITY OF INQUIRY AS THE METHOD OF
INTERACTIVE LEARNING OF A FOREIGN LANGUAGE**

***Abstract.** The article investigates the use of classroom community of inquiry approach within foreign language teaching. The concept and peculiarities of classroom community of inquiry approach have been characterized. Moreover, certain cognitive, social and socio-psychological characteristics have been analyzed.*

***Keywords:** Classroom community of inquiry, communicative approach, individual abilities, learning, reflection.*

Classroom community of inquiry. This phrase was first used by C. Pierce and meant the practical actions of research participants who used "similar procedures to achieve identical goals". Lipman is talking about transforming the class into a research community, in which students listen to each other with respect, come up with ideas based on the ideas of others, make arguments in the case of unsupported opinions, help each other draw conclusions and identify references.

The main method of study in the classroom community of inquiry is dialogue, involving students who go to the educational goal not directly, but "like a boat, zigzags." This allows each participant to organize and execute their mental activity according to their individual abilities. However, in our opinion, is especially valuable,

neither of them perceives their ignorance as humiliating trait, but tries to acquire the necessary knowledge in the process of communicating with others, perceiving them as their own achievement. This is also facilitated by the fact that the program offered to students is not clear and rigidly structured in order not to paralyze their opinion.

A rather complete description of this phenomenon is presented by E.M. Sharp in the article "The classroom community of inquiry: Education for Democracy" [1]. Its main characteristic is the dialogue, which is formed collectively from all reasonable reflections expressed by its participants. By joining the community of researchers, bringing logical, epistemological, aesthetic, ethical, social and political considerations to the discussion, students learn to criticize weak reasoning, make informed judgments, take responsibility for their contribution to the overall context of the discussion, their dependence on others, respect their views, and when necessary, jointly engage in self-correction. In the process of dialogue, they master the practical skills of making good judgments.

The classroom community of inquiry has certain cognitive, social and socio-psychological characteristics.

Along with the cognitive, the classroom community of inquiry is inherent in several types of social behavior: listening to the other, supporting each other by reinforcing and confirming his position, critically examining the views of others, making arguments to defend one or another point of view, even if it disagrees with others, serious acceptance of the ideas of others people who respond to them and encourage the other person to express their thoughts more fully. Social behavior implies a concern, not only for adherence to logical norms, but also for the comprehensive development of each member of the community.

Community members are never in the position of defending themselves. Discussing the ideas of others implies an openness to the emerging truth, a commitment to oneself in the broadest sense of the word. And to learn this, children need to understand that they do not know much, if they know anything at all.

Reflection on one's thinking takes place simultaneously with the analysis and

adjustment of the methods and procedures used. "Adopting a self-correction methodology in the community makes its members people who are able to think critically with critical thinking, that is, individuals open to self-improvement, context-sensitive, and deliberately using criteria to make practical judgments.

"The formation of the 'I' of the child occurs when it learns the language, exercises self-control, and bases its judgments on the ideals, criteria, and norms it considers worthy. to what is considered appropriate in this situation" [1, c.44]. A means of putting such ideas into practice is to create a classroom community of inquiry, which gives each child the opportunity to tell their own story. Such stories reveal the views of children, their attempts at self-correction and improvisation, the choice of the right reactions to unforeseen circumstances; they demonstrate the ability of the student to change their views, their ability to understand not only other people, but also other views, give them the opportunity to acquire new skills and habits, that is, to ensure its growth. To live in a community of the curious is "more than thinking about life. It is to live, bringing all your intellect, imagination and emotions to the formation of creative relationships with other people and the natural world, thus transforming everyday experience into the art of finding the ideal." [3].

By engaging in discussion in the community of the curious, children acquire the ability to listen carefully, interpret, understand the words of others, and illustrate them with examples from their own lives. Such processes are due to the fact that independent thinking in the community requires an original approach to moral values, involves the ability to critically analyze the original references to the world around us, culture, to abandon the conventions that seem destructive. Students are always surprised that their classmates may think the same things differently. This discovery is the beginning of a philosophical search. In this way, they develop the ability to enter into each other's world and see it from the perspective of others, forming an intellectual compassion (J. Dewey), which is a prerequisite for serious search in the field of morality. Realizing such important concepts as "man", "freedom", "truth", "friendship", "collective", "rule", "language", "beauty", "love", "virtue", defining their meaning for themselves,

the children are gradually changing themselves. There is a "shift in consciousness, in the demands on oneself regarding freedom, the ability to think independently and to act in accordance with their decisions made as a result of collective discussion"

[1, c.45].

1. One way to start a class on this subject is to invite students to read a text in which a fictional community of researchers attempts to identify the core concepts of "peace" and "violence." Practice shows that the real community created in the classroom comes under the influence of this invented group and, consciously or not consciously, begins to follow its work. It is not necessary for tasks to be solved sequentially, and work on them can take place at the same time. The main goal is to get the students to understand what is meant by "peace" and "violence". That is, the first task is definitive in nature and aims to identify the meaning of these concepts.

2. In order for the values to be understood by the members of the classroom community of inquiry, it is necessary to involve the participants in the implementation of narrative or descriptive projects that help to fill the phenomenology with positive or negative values to be explored.

3. The community must identify the means necessary to attain the values sought or to successfully avoid their negative species.

The positive point in introducing philosophical lessons is that they are conducted by teachers who have received special training. In the "classroom community of inquiry " the teacher is assigned the role of the participant in the dialogue, the truth-seeker. It is clear that he has didactic materials, which provide the logic of their mastery. However, the philosophical search for truth, even if it is conducted by primary school students, is always unpredictable. Children can have interesting and unexpected turns of thought that are not found even in professional philosophers. Therefore, the teacher is required to be able to engage in co-creation, to direct the discussion in the right direction. And the mentioned training enables them to increase their professional competence in this regard.

The destruction of a community occurs under the suppression of personal identity. These may be cases where:

- the student, relying on previously formed relationships, exploits another for a purpose that does not coincide with the purpose of finding content and understanding;
- someone admires a monologue or anticipates the intentions of others before they have a chance to speak;
- someone is fascinated by their own fantasies while the interlocutors express their thoughts;
- someone allows himself / herself to speak out for others, justifying their insecurity or fear.

Therefore, the classroom community of inquiry is a cohesive social organization that creates a positive sense of belonging among its members. While staying in it, children have the opportunity to “realize that reasoning that can rarely be practiced outside of it - in the unrest of life. Only here do they gain the ability to evaluate their growing powers, which results in an increase in their self-esteem ”[2, p.25].

References:

1. Sharpe Ann Margaret. The Study of Democracy / Sharp Anne Margaret. // Native School. - 2001. - № 4. - P. 43–47.
2. Lipman M. Thinking and the School Curriculum // Lipman M, Sharp M., Oscanyan F. Philosophy in the Classroom. Sec/ Ed./ Lipman M. – Philadelphia, 1980. – P.12 –31.
3. Sharp Ann Margaret. Philosophy for Children: The Missing Link between Philosophy and Education / Sharp Ann Margaret.- Montclair State University, 2000. – 45 p.219

UDC 811.111

Latypova (Orazova) Emilia Bahodirovna4th year student of the faculty of foreign languages

Fergana State University

Uzbekistan

ALTERNATIVE METHOD IN TEACHING ENGLISH, AS AN IMPORTANT COMPONENT FOR INCREASING THE MOTIVATION OF STUDENTS IN CLASSES

***Abstract.** One of the main problems of the education is the reduction of motivation that is why the topic of preservation, and especially the increase of students' motivation, is extremely relevant. An important task for the teacher is the formation and development of a competence alternative method, that is, the teacher should not only be able to present the study material to students, but also motivate them to perceive and assimilate this material. That is why one of the most important elements in the structure of the lesson is the motivational element.*

***Keywords:** alternative method, pleasant atmosphere in the lesson, motivation of students*

INTRODUCTION.

To generate motivation, it is necessary to use a wide variety of forms, methods, through which students will be involved in active work during the lesson. Among the elements of the lesson that attracted the most interest to students, one can note unusual forms of presentation of the material, the emotionality of the teacher's speech, the situation of the dispute and discussion, analysis of everyday life situations, games, competitions, quizzes, use of audio and video materials. However, the most important component is, of course, the emotional mood.

There are four main divisions of people, such as melancholic, phlegmatic, choleric and sanguine. All these types have their advantages and disadvantages. While

the choleric and sanguine people will loudly say something and pull their hands for an answer, melancholic and phlegmatic people will sit quietly and wait their turn. [1] All people are different and you should not expect the same reaction from all students. Therefore, first, it is important to pass a course of general psychology to all teachers! This will help not only to understand and correctly evaluate the students, but will also allow you to focus on lessons better, creating a healthy and pleasant atmosphere in the lesson. Thus, motivating different students to interact and acquire knowledge.

CREATING A WELCOMING ATMOSPHERE.

Creating a positive emotional attitude to the lesson and creating a success situation is an important task of the introductory part of the lesson. The teacher needs to direct all his experience to find a creative approach to solving the problem of creating the correct, and therefore the positive and psychological attitude of the students.

A positive attitude is the inner faith "I will, I can!". The key phrases in this mood are: "I can! I will do it! "Psychologists say that the positive attitude works in the range of 3-10 minutes after the" preparation ", accordingly, it is necessary to include positive settings for work several times in a standard 45-minute lesson. [2]

Children learn the world through emotions, through emotional memory, which means that emotions play one of the most important roles in the formation of personality. At the lesson, it is the teacher, who is the source of emotions for students. These emotions must be exceptionally positive. Only positive emotions stimulate the cognitive activity of students, their desire to participate in the course of the lesson, actively get involved in the work and interact with the teacher and classmates.

Emotions create and can change students' attitudes not only to the teacher and the academic subject but also to their forces, which means that the productivity of the student's learning activity depends on the positive attitude. The desire to learn, the desire to participate in the lesson, the emergence of bright thoughts and fresh ideas is possible only with positive students and a friendly teacher.

Unfortunately, quite often there is a situation when it is a question of complete incompatibility and misunderstanding between students and the teacher. The reason is

the reluctance or inability of the teacher to understand, feel and anticipate the emotional state of the wards. Therefore, there is a complete reluctance to study the subject, respectively; there is the problem of poor performance and non-attendance.

It is widely reported in the pedagogical literature about the professional image and culture of the teacher. It is sensitivity to the emotional mood of students and speaks of the high culture and professionalism of the teacher.

What can be considered as a positive "signs", "signals" with which the teacher gives an orientation to a positive attitude? It is a smile at the time of greeting, a friendly question, not a shout, but a quiet remark. An additional emotional attitude for students creates the appearance and manners of the teacher - a calm, clear speech, smooth gestures, and a pleasant timbre of the voice. Not everyone gets a nice voice by nature, but now there is a sufficient amount of exercises from leading specialists, with which you can correct the timbre of your voice.

The teacher can influence the emotional background of his students in many ways. First, it causes irritation, sadness and despondency. Secondly, the state of joy and anticipation. And the third is to leave them in a state of indifference. Needless to say, which method is the most productive for further interaction?

The beginning of each lesson is an energetic charge when the teacher exchanges energy with his students. If the students have received negative energy from the very beginning of the lesson, one can safely say that the teacher will not achieve the goals of the lesson he sets himself.

It may seem that once a "spoiled" lesson will not affect the learning process, however, after receiving such an experience, the student may "not allow" to train himself further because he either does not trust the teacher or is afraid of him. Mistrust and fear have nothing to do with respect, but actively and willingly, children learn only from those who are respected. The children and adolescents are more likely to relate to the subject, the better and respectful they are to the teacher. The teacher, in turn, should do everything in his power to do this, forget about personal problems, discomforts and bad mood. Undoubtedly, this is not easy, but it is not a coincidence that working with

people is considered the most difficult. To maintain the correct line of conduct in the lesson is the highest pedagogical "pilotage" and the professional duty of each teacher.

It should not be thought that the maintenance of a positive attitude involves self-indulgence and excessive softness. The positive background of the lesson does not exclude benevolent exactingness and unobtrusive, but obligatory control on the part of the teacher.

METHODOLOGY.

As for the methods of work and certain activities that contribute to the creation of a positive attitude, it is necessary to note the use of the latest technologies in the classroom. This is an interactive whiteboard that allows students to offer a wide range of exercises and tasks, audio and video, thanks to which, the lesson becomes brighter, more dynamic, more interesting; this is a table game that gives rise to an atmosphere of competition and strengthens the team spirit.

An excellent result is provided by various projects, during which students learn to feel like a member of the team, take responsibility for choosing a solution, share responsibility and analyze the results of their activities. To achieve this goal, role-playing games are of great importance. The role-playing game is a great opportunity to combine learning and game playing at the same time. For students, a role-playing game is a game activity in the process of which they act in different roles. The educational nature of the game is often not recognized by them. For the teacher, the role-playing game is controllable; its educational nature is recognized by the teacher. For the teacher, the goal of the game is the formation and development of speech and student skills.

RESULTS.

As you know, children always like to play. The school-age of older adolescents is no exception. The main thing here is interesting and correct for an organized game. Consider two examples of the role-playing games I used in English classes in grade 9. I set myself the task related to communication, discussion of personally significant

problems in a new, unusual format for them, with high emotional involvement of all participants.

The homework of the students was working with the text read in the lesson about a girl and a boy from abroad, who had just begun their career. Pupils were required to answer questions in the text at home and write out words and phrases on the subject "Career Opportunities". The task of the teacher in the lesson is to create conditions for the development of communication skills and various types of speech activity (monologue and dialogue speech) on the topic "The most unusual jobs."

The lesson began with a phonetic warm-up and activation of lexical units on the topic "Career Opportunities. Part-time employment. "Well-paid, low-paid, prestigious work, employer, employee, start a career, go through an interview, lead a normal social life, combine work and study to be able to have good career prospects, etc.

Active vocabulary on this topic was presented in the form of roles in the game. The teacher managed to organize a virtual meeting with the heroes from the training text, read in advance. The two strongest pupils in terms of foreign language training played the roles of the guests. The teenagers did not sit as usual, in rows at their desks, but in a circle, and listened to the life stories of "Peter" and "Jill" in English, performed by their classmates about the employment of young people abroad. These pupils told a story about how they live abroad, introducing themselves as completely different people and playing these roles. They imagined that they were native English speakers and tried to talk a lot. Then the communication continued in an interview mode: pupils asked "guests" questions about the features of their work, chose professions, and began work. I have the opportunity to communicate with the participants of the "meeting" and allow all pupils to ask questions and receive answers to them.

DISCUSSION.

Thanks to the creation of an informal communication space, it was possible to achieve a realistic meeting with "guests from abroad". The lesson was held at a high emotional level, the children were interested and inspired. The lesson harmoniously combined effective training of monologic and dialogical speech and an exciting game

of peers. Since the children were not strictly limited to information about the characters only from the textbook and could fantasize, come up with some new information about their life, all the components of communicative activity we're involved in the lesson: receptive, reproductive, productive.

It is worth noting that the success of the lesson is largely in choosing the topic of the lesson. The problem of the beginning of a working career and professional choice is very close to adolescents of this age since the possibility of independent earnings becomes more and more relevant for them.

CONCLUSION.

Before the teacher of English, there are special tasks and rules. First, it is impossible to develop the interest of students in studying the language and culture of another country without love and respect for their own country, and accordingly, it is necessary to instil in students the right civil and patriotic feelings. Secondly, at present, thanks to the worldwide computer network, we are armed with a huge arsenal of various teaching materials in English, so teachers are constantly looking for new ways of actively introducing it into the educational process, which means constantly developing professionally.

The fulfilment of the above tasks and conditions allows forming and developing the necessary motivation for cognitive activity. It should be noted that to form and develop means - to create a positive background in which the student himself would like to develop activities for cognition and interaction.

Thus, the creation of a comfortable emotional and psychological environment in the team is a necessary condition for an interesting atmosphere in the lesson, which in turn leads to increased motivation and, ultimately, to an increase in the effectiveness of the teacher and pupils.

References:

1. Stephanie Pappas. Personality Traits & Personality Types: What is Personality?. Live Science Contributor. Available from: <https://www.livescience.com/41313-personality-traits.html>
2. Linda B. Nilson. (2016) Teaching at Its Best: A Research-Based Resource for College Instructors, fourth edition. London: Jossey Bass.

Бойко Ірина Володимирівна

аспірантка кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти
Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»,
Україна

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СТРУКТУРНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ОСВІТНІХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

Сучасний етап розвитку вищої освіти України характеризується глибокими та різноплановими змінами. Особливо гостро стоїть проблема професійного та особистісного розвитку викладача, оскільки вища школа є генератором нових знань у різних галузях освітньої та наукової діяльності, а їх генерування може забезпечити лише фахівець у своїй галузі, який володіє сучасними знаннями, кваліфікацією та технологіями. Про це наголошується в нормативно-правових документах (закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про наукову та науково-технічну діяльність» (2016), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Національна рамка кваліфікацій (2011) тощо).

У міжнародних освітніх документах зазначено, що поява нових сфер діяльності людини, динамічність сучасного світу, різновекторність демографічних тенденцій і розвиток технічного прогресу, потребує зміни пріоритетів у вимогах до компетентностей майбутніх професіоналів. У зв'язку з цим перед вищою педагогічною школою України стоїть завдання підготовки конкурентоспроможних фахівців на світовому ринку праці, які поєднують глибокі фундаментальні теоретичні знання та практичну підготовку, зі сформованими загальними (універсальними, ключовими тощо) компетентностями [1, с. 182].

Згідно з «Національною доктриною розвитку освіти України» [2] система освіти повинна забезпечувати підготовку кваліфікованих фахівців, здатних до

виявлення креативності, готових до професійного саморозвитку і освоєння новітніх освітніх технологій. Серед пріоритетних завдань педагогічної освіти, підготовка висококваліфікованих, конкурентноспроможних фахівців, які володіють не тільки професійними компетентностями, а й прагнуть до опанування технологічних інновацій, що забезпечують доступ до освітніх онлайн-програм, сертифікації та мобільності, сьогодні набули великого значення.

У сучасних умовах входження України в інформаційно-високотехнологічний простір, зростання комунікативності й інформаційної насиченості життя, інтеграції й глобалізації економіки, культури та соціальної сфери вимагає високого рівня комунікативної компетентності (далі – КК) викладачів. Сучасні освітні трансформації та виклики, що постають перед закладом вищої освіти (далі – ЗВО), вимагають від фахівця нових підходів та компетентностей. Так, у структурі професійної компетентності важливу роль відіграє комунікативна компетентність викладача, яка виступає як інтегративна професійна якість фахівця. Відповідно до проекту Стандарту вищої освіти України другого (магістерського) рівня, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки передбачено перелік компетентностей, спрямованих на формування комунікативної складової: обізнаність з різними контекстами, у яких може відбуватися навчання; обізнаність з різними рівнями суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу, навички міжособистісної взаємодії, сформованість яких дозволить вирішувати проблеми етики партнерської суб'єкт-суб'єктної взаємодії, етики спілкування з опертям на загальнолюдські цінності та норми закону тощо [3].

У сучасних умовах входження України в інформаційно-високотехнологічний простір, зростання комунікативності й інформаційної насиченості життя, інтеграції й глобалізації економіки, культури та соціальної сфери вимагає високого рівня комунікативної компетентності (далі – КК) викладачів. Сучасні освітні трансформації та виклики, що постають перед

закладом вищої освіти (далі – ЗВО), вимагають від фахівця нових підходів та компетентностей. Так, у структурі професійної компетентності важливу роль відіграє комунікативна компетентність викладача, яка виступає як інтегративна професійна якість фахівця. Ґрунтовний аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що останнім часом як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники виявляють підвищений інтерес до аспектів міжкультурного, іншомовного професійного спілкування. Так, у системі складових професійної компетентності магістрів освітніх, педагогічних наук КК належить одне з чільних місць.

Автори відомих публікацій, присвячених комунікативній компетентності, відзначають її як ситуативну адаптивність і вільне володіння вербальними і невербальними (мовленнєвими і немовленнєвими) засобами соціальної поведінки, що передбачає: наявність стійкої потреби в систематичному спілкуванні; наявність здібностей до педагогічної комунікації; здатність вступати в комунікацію з метою порозуміння; набуття комунікативних навичок і вмінь, володіння прийомами та засобами розв'язання комунікативних задач; володіння професійною термінологією та відповідними прийомами професійного спілкування й готовність до їх застосування на практиці [4].

До структури КК вченими віднесено такі компоненти [5]:

- індивідуально-особистісний (успішність комунікації неможлива без певних особистісних якостей, необхідних індивіду для спілкування);
- мовленнєвий (без наявності знань мовного апарату і вмінь застосовувати ці знання в мовленні жодна комунікація не буде ефективною);
- інтерактивно-практичний (відображає всі аспекти взаємодії між людьми);
- полікультурний (пояснює аспекти взаємодії між різними народами і культурами, що є особливо актуальним в умовах глобалізації сучасного суспільства);

– предметно-інформаційний (ураховує предметний аспект спілкування, а також уміння працювати з інформацією, без чого професіонал не буде компетентним та конкурентоспроможним на ринку праці).

Важливими для нашого дослідження є наукові розвідки О. Корніяки. У структурі професійної компетентності викладача ЗВО вченою виділено комунікативну компетентність складовою якої є мовленнєва. На думку дослідниці КК – система знань, умінь і навичок особистості, що забезпечують ефективне спілкування. Вона передбачає володіння його суб'єктом усіма видами комунікативно-мовленнєвої діяльності: здатність установлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми, виконувати певні соціальні ролі в колективі, уміння залагоджувати розбіжності та конфлікти, уміння співпрацювати та працювати з групою (у групі) тощо. До мовленнєвої компетентності О. Корніяка відносить здатність особистості (система її знань та вмінь) до отримання інформації, адекватного розуміння її смислу, програмування і висловлення своїх думок; спроможність вільно (дохідливо, виразно) оперувати усним і письмовим висловлюванням [6, с. 84-85].

Зазначимо, що професійна підготовка магістрів освітніх, педагогічних наук у ЗВО забезпечується через поєднання ключових професійних та комунікативних умінь і навичок. Під час навчальної діяльності здійснюється особистісний розвиток, удосконалюється розвивальний та усвідомлюється міжособистісний досвід майбутніх викладачів. До ефективних методів формування КК у професійній підготовці магістрів освітніх, педагогічних наук можна віднести інтерактивні технології навчання: колективні ігрові ситуації – метод проектів, робота в групах, мозковий штурм, модульне навчання тощо. Застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі ЗВО значно урізноманітнює процес сприйняття, осмислення та переробки інформації.

Аналіз наукових праць дозволяє нам констатувати, що проблеми комунікативної компетентності магістрів освітніх педагогічних наук є важливою структурною складовою професійної підготовки майбутніх

фахівців. У ході дослідження встановлено що комунікативна компетентність виступає як інтегративна професійна якість фахівця.

Доведено важливість формування комунікативної компетентності для здійснення ефективної професійної діяльності у закладах вищої освіти.

Список джерел:

1. Сипченко О. Формування загальних компетентностей майбутніх викладачів засобами інноваційних технологій в освітньому середовищі ЗВО / О.Сипченко, Л. Черкашина, Н. Гарань // Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій : монографія за заг. ред. Л.Г. Гаврілової. – Hameln, Germany : InterGING. – 2019. – С. 180–195.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 23 с.
3. Проекти стандартів вищої освіти 011 Освітні, педагогічні науки. – 2020. – [Електронний ресурс]. – URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti>
4. Скворцова С. О. Формування професійної компетентності в майбутнього вчителя математики / С.О. Скворцова // Педагогічна наука : історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – Випуск №4. (2010). – [Електронний ресурс]. – URL : http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n4_2010_st_4/.
5. Когут І. В. Визначення базисних компетенцій у структурі професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього педагога / І.В. Когут // Освітологічний дискурс : електронне фахове видання КУ імені Бориса Грінченка. – №2 (6). – К., 2014. – [Електронний ресурс]. – URL : http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/index#.U4QEI_1_sk0.
6. Корніяк О. М. Комунікативна компетентність як визначальний чинник професійного самоздійснення викладача вищої школи / О. М. Корніяк // Актуальні проблеми психології. Т. VI : Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Київ , 2016. – Вип. 16. – С. 82–92.

UDC 377.134:004

Гончарук Валентина Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури,
українознавства та методик їх навчання

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Україна

Гончарук Віталій Володимирович

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри хімії, екології та методик їх навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Україна

**ЗМІСТ І МЕТА ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ЗМІН**

Зміни, які відбуваються у глобалізованому світі й у нашій країні, посилені інтеграція українського суспільства у світові процеси, стрімкий технологічний прогрес зумовлюють потребу у висококваліфікованих і професійно-компетентних працівниках, конкурентоздатних на національному та міжнародному ринках праці. Будь-які зміни в освіті мають стати частиною цілісної програми соціального, економічного і культурного реформування країни і бути однією з передумов їх ефективності.

Сучасна школа недостатньо розвиває здібності, необхідні їй випускникам для того, щоб самостійно визначитися у світі, приймати обґрунтовані рішення стосовно свого майбутнього, бути активними і мобільними суб'єктами на ринку праці. Відтак педагог повинен сам переорієнтуватися й перенацілити учнів на активно-діяльну участь у освітньому процесі, на пошукову й творчо-дослідницьку роботу, на їх майбутнє професійне самовизначення, на оволодіння тими компетентностями, що будуть необхідні їм у дорослому житті й у вибраній професії.

У контексті вищесказаного професійну діяльність педагога визначатиме система зв'язків «учитель-учні», також у цій діяльності функція формування переноситься на функцію «управління», «координування».

На думку О. Дубасенюк, «стрижнем професійної підготовки спеціаліста ХХІ століття постає розвивальна, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем» [1, с. 5]. Вона зазначає й те, що сказане стосується професійної підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про особистісне і професійне зростання, вміє досягти нових педагогічних цілей [1, с. 5].

Беручи до уваги той факт, що «саме освіта поступово утверджується у якості стратегічного ресурсу розвитку цивілізації» [2, с. 507], або по-іншому культури людства, то слід сприймати підготовку ключових суб'єктів функціонування і розвитку освіти як систему формування культури педагога, який вивчає, зберігає й удосконалює культурний досвід своєї нації і всього людства. Одним із шляхів оновлення змісту освіти, узгодження його з потребами інтеграції до світового освітнього простору є визнання компетентнісного підходу [3, с. 324].

У контексті реалізації компетентнісного підходу в освіті цінними є дослідження І. Зимньої, яка зазначає, що на відміну від філософського рівня, що покладено в основу системного, генетичного, еволюційного підходів, загальнонаукового – в основу міждисциплінарного, комплексного, синергетичного, функціонального, компетентнісний підхід визначає конкретну результативно-цільову спрямованість освіти [4, с. 31–36].

До інструментальних засобів компетентнісного підходу Е. Зеєр зараховує такі мегаосвітні конструкти, як базові компетентності, ключові компетенції, мегапрофесійні якості [5, с. 132].

Відповідно до мети освіти маємо формувати в майбутніх фахівців-педагогів ключові компетентності, з-поміж яких, насамперед, виокремлюємо загальнокультурну компетентність. Її визначають як здатність молодого людини аналізувати й оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному і духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності [6].

М. Розов загальнокультурну компетентність подає у вигляді трьох аспектів: змістового (осмислення ситуації у контексті культурних зразків, розуміння, відношення, оцінки); проблемно-практичного (адекватність розпізнавання ситуації, постановки і виконання цілей, завдань, норм за певних обставин); комунікативного (адекватне спілкування в ситуаціях культурного контексту) [7].

П. Решетніков [8], обґрунтовуючи підходи до конструювання моделі культурологічної підготовки спеціаліста на основі представлення життєдіяльності людини як сукупності її відношень до зовнішнього світу, виокремлює такі її складові: екологічну, технологічну, правову, політичну культури, культуру сімейних стосунків, комунікативну, гносеологічну, економічну культури.

Вчені С. Вітвицька, Л. Долгова, О. Дубасенюк, Т. Іванова, М. Каган, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун та ін. здійснили і продовжують здійснювати чимало досліджень із проблем компетентнісного підходу, культурологічної й етнокультурної компетентності та їх складників.

Л. Боровіков етнокультурну компетентність розглядає у єдності з чутливим ставленням до етнокультурних цінностей, усталених стандартів етнокультурної взаємодії [9].

В. Шуляр визначила компетентність учителя української мови і літератури як особистісну якість суб'єкта, ступінь сформованості знань, умінь, філологічних і педагогічних здібностей, необхідних для якісного,

кваліфікованого проведення проектно-конструкторської (планувальної), аналітико-прогностичної, процесуальної діяльності на технологічному (інноваційному) рівні, забезпечення ціннісно-зорієнтованого простору як для власного сталого саморозвитку і самовдосконалення, так і учня з проекцією на одержання гарантованих досягнень наперед заданого кінцевого спільного результату [10].

О. Семенов стверджує, що до структури етнокультурної компетентності належать етнопедагогічна, етнопсихологічна, полікультурна субкомпетентності, а про їхнє формування вона говорить, що це не тільки складний процес, пов'язаний із вагомими змінами у когнітивній, морально-етичній та емоційній сферах особистості, це також розширення світогляду завдяки опануванню цілісного досвіду етнопедагогіки, етнопсихології й етнокультурології [11].

Вважаємо, що в майбутніх педагогів найперше повинно бути сформовано етнокультурну компетентність у поєднанні з виробленням необхідних світоглядних орієнтирів.

Отже, пріоритетним завданням сучасної освіти вважаємо підготовку творчого, активного, думаючого й рішучого у своїх діях учителя, який здатний орієнтуватися в багатьох важливих питаннях сьогодення, робити прогнози на майбутнє і водночас досліджувати, фіксувати й збагачувати споконвічну етнокультурну спадщину українців. Тому що творити нові культурні цінності, утверджувати нові суспільні ідеали, розвивати мистецькі уподобання сучасному поколінню молоді треба на уже створених упродовж тисячоліть етнокультурних надбаннях.

Якщо враховувати, що кожна особистість індивідуальна і неповторна у власному культурному розвитку, то загальнокультурна компетентність є тією культурологічною основою, що об'єднує всі прояви людського в людині незалежно від національного та соціального становища. Етнокультурна ж компетентність підкреслює етнічні (національні) культурні прояви, налаштовує особистість на сприйняття мови свого етносу, на розуміння етнічно маркованих

одиниць, на ідентифікації себе з носієм етнічних традицій і звичаїв, визначає її поведінку і спосіб мислення відповідно до існуючих в етносу стереотипів.

Список джерел:

1. Дубасенюк О. Загальнокультурна компетентність: сутність та наукові підходи / Формування загальнокультурної компетенції майбутніх фахівців: зб. наук. пр. / за ред. О. С. Березюк, О. М. Власенко. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. С. 5–10.
2. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю. К.: Знання України, 2005. 804 с.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. К.: КДНК, 2003. 615 с.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно целевая основа компетентностного подхода в образовании. М.: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 40 с.
5. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учебн. пособ. М.: Академический Проект; Фонд «Мир», 2006. 336 с.
6. Кабінет міністрів України. Постанова «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Державний стандарт, розд. 1) від 23 листопада 2011 р. № 1392, м. Київ.
7. Розов М. В. Методологические принципы ценностного прогнозирования образования. Социально-философские проблемы образования. М., 1992. С. 18–26.
8. Решетников П. Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей. Рождение мастера. М.: Изд. центр «ВЛАДОС», 2000. 301 с.
9. Боровиков Л. И. Этнокультурная компетентность социального педагога и социального работника. М. : Академия, 1993. 438 с.
10. Шуляр В. Управління розвитком методичної компетентності вчителя-словесника (конструювання компетентнісно-діяльнісного уроку літератури). Українська література в загальноосвітній школі. 2015. № 2. С. 13–17.
11. Семенов О. М. Етнокультурна компетентність особистості в реаліях сьогодення: аксіологічні виміри. Українська література. 2013. № 3. С. 15–18.

UDC 37.017:502/504]:37.016:57

Коршевнюк Татьяна Валерьевна

кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный
сотрудник отдела биологического, химического и физического образования

Институт педагогики НАПН Украины

Украина

РАЗВИТИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ БИОЛОГИИ

***Аннотация.** Охарактеризована экологическая грамотность как один из результатов современного биологического образования украинских школьников. Раскрыта ведущая роль принципа преемственности, учебного сотрудничества, заданий на экосоциальное ориентирование в формировании экологической грамотности учащихся.*

***Ключевые слова:** экологическая грамотность, школьное биологическое образование, задания на экосоциальное ориентирование.*

Основы инновационных процессов в образовательной сфере Украины определяются положениями концепции Новой украинской школы [1], одно из которых касается формирования экологической грамотности учащихся.

На основании анализа и обобщения существующих в педагогике определений этого понятия, специфики содержания естественно-научного образования школьников, возрастных особенностей учащихся под экологической грамотностью понимаем комплекс знаний, умений, навыков, опыта, отношений и ценностей, которые обеспечивает личности способность действовать в окружающей среде безопасно в отношении всех ее составляющих и самого индивида. Экологическая грамотность обеспечивает ориентацию в мире новых материалов и технологий с тем, чтобы сделать правильный выбор, оценивать состояние окружающей среды и прогнозировать ее изменения под

влиянием антропогенных факторов, обеспечивать сохранение оптимальных условий существования человеку и другим видам организмов.

Экологическая грамотность создает условия для формирования сознательного бережного и ответственного отношения личности к й жизненной среде, убеждает подрастающее поколение в необходимости учитывать этические, эстетические, нравственные аспекты в решении не только учебных заданий, но и жизненных проблем.

Особенность экологической грамотности заключается в интегрированном способе формирования, поскольку ее компоненты входят в состав разных учебных предметов, прежде всего естественнонаучных. Наше исследование касается формирования экологической грамотности учащихся в процессе изучения биологии с использованием знаний о механизмах и закономерностях взаимосвязях организмов между собой и средой своего существования на разных уровнях организации жизни, методах изучения и способах использования биосистем, антропогенном влиянии на природную среду, правилах поведения в природе, способах сохранения здоровья. Эти знания являются инвариантным компонентом действующей программы по биологии [2]. Кроме этого немаловажную роль в формировании экологической грамотности возлагаем на знания об экологически грамотном поведении, биоэтике, биобезопасности, традициях украинского народа во взаимоотношениях с природой. Придаем значение освещаемым в средствах массовой информации сведениям о разработках биологов, которые касаются быта, например биопластик, органическая косметика, экопродукты. При рассмотрении этих вопросов подводим учащихся к самостоятельному выводу о том, что использование достижений науки с практической целью имеет не только положительное значение, но порождает новые для науки, человека, природы экологические проблемы.

Важным условием формирование экологической грамотности является соблюдение в биологическом образовании принципа преемственности.

Следовать этому принципу позволяет спирально-концентрическое построение его содержания. Оно обеспечивает постепенное расширение и углубление знаний, и повторное изучение организмов с целью более глубокого проникновения в их суть. Проиллюстрируем это на учебном материале о бактериях, который подлежит усвоению учащимися основной школы. В биологическом компоненте природоведения (5 класс) раскрываются общие представления о строении бактерий, их роли в природе и жизни человека [3]. В 6 классе эти представления углубляются, дополняются знаниями о распространении, спорообразовании, роли бактерий в экосистемах. Акцент сделан на заболеваниях, возбудителями которых являются бактерии, и способах профилактики, расширяются представления школьников о бактериях как объектах современной биотехнологии. В плане формирования экологической грамотности важными являются сведения о роли бактерий в получении биогаза и биогумуса.

В 7 классе помимо рассмотрения примеров симбиоза бактерий с термитами и жвачными животными целесообразным является рассмотрение влияния бактерий на численность популяций животных. Изучение организма человека в 8 классе содержит достаточное количество практико-ориентированных знаний о бактериях, умениях, касающихся личной гигиены, обработки и сохранения пищевых продуктов, профилактики и лечения инфекционных заболеваний, пищевых отравлений, вызванных бактериями. Развитию экологической грамотности способствуют информация об эпидемиях, их источниках, механизме распространения, социальных факторах, способствующих распространению инфекции.

В 9 классе для усиления практической направленности содержания курса, реализации межпредметных и внутрипредметных связей важной является информация о роли бактерий в круговороте химического элемента Нитрогена. Учащиеся девятого класса узнают о том, что одним из основных направлений практического использования бактерий и продуктов их жизнедеятельности

являются разные отрасли биотехнологии (сыроварение, хлебопечение, виноделие). Живой интерес девятиклассников способна вызвать учебная информация об использовании трансгенных микроорганизмов для синтеза витаминов, лекарственных препаратов, среди которых наибольшую часть составляют антибиотики и гормоны (инсулин, интерфероны и другие); об использовании биомассы бактерий в производстве кормов для животных. Для успешного формирования экологической грамотности учащихся важны не только знания о действительности, но и сама действительность – реальные объекты социоприродного окружения. Исходя из этого, в созданном нами учебнике биологии для 9 класса [4] уделено внимание экологической маркировке – информации экологического характера об изделии, процессе или услуге в виде текста, отдельных графических символов (условных обозначений). Целесообразным считаем познакомить учащихся основной школы с особенностями продукции, в названии которой есть часть слова «эко» и «био», с экознаками, которые информируют об экологической чистоте товаров, экологически безопасных способах их эксплуатации или утилизации. Придать изучению вопроса экомаркировки деятельностный характер и сформировать собственное отношение учащихся к нему поможет выполнение школьниками различных заданий, к примеру «Узнайте, какие товары вашего ежедневного употребления имеют экологические знаки. Что они обозначают? Какие из них вы посоветуете знакомым? Из каких соображений?».

Проблема методики формирования экологической грамотности решается преимущественно через использование форм и методов, ориентированных на развитие способности и готовности решать экологические, практические и социально-этические проблемы, учет опыта школьников. Эффективной является организация учебного сотрудничества, при котором учащиеся включаются в обучающее общение между собой и совместно с учителем.

В контексте рассматриваемой проблемы заслуживает внимания использование заданий на экосоциальное ориентирование. Как и большинство

заданий, используемых в практике обучения современных школьников, эти задания позволяют выявлять знания, умения оперировать ими, а также оценивание фактов, явлений и самих знаний. Вместе с тем задания на экосоциальное ориентирование имеют два выразительных признака: содержат ценностные проблемные ситуации, а их решение характеризует моральный выбор ребенка в реальных и учебных ситуациях. Заметим, что решение подобных заданий не исчерпывается поиском правильного ответа: от учащихся требуется также оценить ситуацию и принять решение о способе поведения в данных условиях, тем самым выявить социально активную позицию как при нахождении нового знания, так и при его применении с целью коррекции собственного поведения в природе, проведение расчетов экономической эффективности. Важная с психологической точки зрения особенность экосоциальных заданий состоит в том, что их условие моделирует ситуации, в которых собственный выбор способа поведения требует не только опоры на усвоенные знания и сформированные умения, но и готовности противостоять эмоциональному влиянию разных факторов. Например, различные групповые действия и поступки, влияние жизненного, бытового отношения к объектам природы, которое может не соответствовать социально-этическим нормам.

Благодаря экологической грамотности личность способна выявить и понять экологические и социально-экономические проблемы региона проживания и оптимально их решать на основе научных знаний, ценностных установок, практических навыков. Сказанное позволяет расценивать экологическую грамотность значимым ориентиром в формировании гражданственности и важной задачей образования.

Список источников:

1. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. – Львів. – 2016. – 64 с.
2. Біологія. 6-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804).
3. URL: <https://www.ed-era.com/img/books/mon59/programs/15.biologiya-6-9.pdf>

4. Коршевнюк Тетяна. Особливості вивчення природознавства у 2017/2018 навчальному році / Методичний коментар // Біологія. Природознавство. Основи здоров'я : методичні рекомендації МОН України щодо організації навчального процесу у 2017/2018 навчальному році; оновлені на компетентнісній основі навчальні програми для 5-9 класів; методичні коментарі провідних науковців щодо впровадження ідей Нової української школи. – К.: УОВЦ «Оріон». – 2017. – С. 122-123.
5. Коршевнюк Т.В. Біологія : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів. – К.: УОВЦ «Оріон». – 2019. – 272 с.

Петрова Наталія Іванівна

вчитель біології Новознам'янського НВК, Новознам'янської сільської ради,
Кременчуцького району, Полтавської області,
Україна

ПОРІВНЯННЯ ЗМІСТУ ПРОГРАМ З БІОЛОГІЇ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ ТА КАНАДІ НА ПРИКЛАДІ БРИТАНСЬКОЇ КОЛУМБІЇ

***Анотація.** У статті порівнюються принципи формування змісту програм з біології в навчальних програмах української школи та у відповідних класах середніх шкіл Британської Колумбії. Проаналізовано спільні та відмінні риси в змістовому наповненні біологічної освіти названих регіонів. Розкрито перспективи використання досвіду складання курикулуму середньої освіти Британської Колумбії в українській практиці.*

***Ключові слова:** зміст освіти, біологічна освіта, курикулум, навчальні програми*

Реформування української освіти в ході програми «Нова Українська Школа» триває з червня 2016 року. В ході реформи значна увага приділяється змісту освіти на всіх етапах освіти в школі: початковій, базовій та профільній. Так за календарем реформ передбачено розробку та запровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти. [1, с.32] Таким чином сьогодні актуальним є розробка змісту освіти, який відповідає сучасним вимогам суспільства, і який зможе забезпечити формування компетентностей випускника середньої школи. Для розробки такого змісту необхідно вивчити досвід формування та зміст освіти інших країн, порівняти їх з існуючими сьогодні українськими та розробити відповідну стратегію реформування яка сприяла б досягненню цілей освіти. Нашим завданням є аналіз змісту біологічної освіти базової середньої школи в Україні та канадській провінції Британська Колумбія, як однієї з провідних провінцій країни. Іншим фактором який вплинув на обрання об'єкту для порівняння є результат випускників за тестуванням

PISA-2018. За його результатами рівень сформованості природничо-наукової грамотності учнів канадських шкіл склав 518 балів, а українських 469. [2, с.418-419] стосовно відповідності структури середньої освіти то базовій середній освіті (5 – 9 клас відповідають 5 – 9 клас шкіл у Британській Колумбії, хоча вони і не відносяться до одного типу шкіл (Primary, Secondary), відповідають за віковим складом учнів: 10/11 – 14/15 років.

Основу змісту біологічної освіти (складова курикулуму) складають три базові компетентності учнів:

- комунікація (спілкування та співпраця);
- мислення (креативне, репродуктивне та критичне);
- особистісна та суспільна (усвідомлення особистості та її відповідальності, позитивна особистісна та культурна ідентифікація, усвідомлення місця особистості в суспільстві).[3]

Ці компетентності проходять наскрізною лінією через весь документ. Для порівняння зауважимо, що в Концепції НУШ передбачено 10 ключових компетентностей.[1] На наш погляд, наскрізні компетентності в українському варіанті є більш конкретизованими. Щодо структури наскрізних компетентностей в блоці «Наука» курикулуму Британської Колумбії, то вони включають такі групи: формулювання питань та прогнозування, планування та реалізація плану, обробка та аналіз отриманих даних та інформації, оцінювання, застосування (також для вирішення завдань іншого типу), комунікація (як і ключова компетентність, включає спілкуванню та співпрацю).[4] Навчальна програма з біології для 6-9 класів, затверджена Міністерством освіти і науки України, пропонує наскрізні змістові лінії, які полягають «у відповідному трактуванні навчального змісту тем».[5] До згаданого переліку входять: екологічна безпека та сталий розвиток, громадянська відповідальність, здоров'я та безпека, підприємливість і фінансова грамотність». Порівнюючи наведені дані ми можемо зробити висновок про більш загальний характер ключових компетентностей в курикулумі Британської Колумбії у порівнянні з вимогами в

Україні. Перш ніж перейти до аналізу безпосереднього змісту програм звернемо увагу на наявність такого елемента у канадських документах як загальні ідеї курсу чи предмету. Так відповідно до класів вони формулюються наступним чином: 5 – багатоклітинні організми мають системи органів які дозволяють їм виживати та взаємодіяти із зовнішніми факторами, 6 – роль систем органів багатоклітинних організмів у процесі виживання та взаємодії із зовнішнім середовищем, 7 – природній відбір як основний прояв еволюції, що спричиняє різноманітність та виживання живих істот; 8 – процеси життєдіяльності в першу чергу відбуваються на клітинному рівні, 9 – клітини взаємодіють з клітинами та виникають з них.[6] Наявність цього елемента дозволяє вчителю побудувати роботу на занятті як розвиток та обґрунтування основної ідеї. З іншого боку, наявність такої ідеї це ключовий елемент формування загального змісту курсу.

Тепер порівняємо зміст навчального матеріалу, який викладається у відповідному класі. (табл.1)[5, 7]

Таблиця 1.

Порівняння змісту курсів біології за навчальними програмами.

Клас	Курикулум Британської Колумбії	Програма з біології для 6-9 класу
6	Будова та функції систем людського тіла: видільна, репродуктивна, гормони, нервова	Клітина. Одноклітинні організми, перехід до багатоклітинних. Рослини. Різноманітність рослин. Гриби.
7	Історичний розвиток живих організмів, виживання, природній відбір	Різноманітність тварин. Процеси життєдіяльності тварин. Поведінка тварин. Організми і середовище існування.
8	Характеристики життя, клітинна теорія та типи клітин, фотосинтез та клітинне дихання, взаємодія мікроорганізмів і живими істотами: основи функціонування імунної системи, вакцинація та антибіотики, вплив епідемій та ендемій на людство	Організм людини як біологічна система. Опора та рух. Обмін речовин та перетворення енергії. Травлення. Дихання. Транспорт речовин. Виділення. Терморегуляція. Зв'язок організму людини із зовнішнім середовищем. Нервова система. Сенсорні системи. Вища нервова діяльність. Ендокринна система. Розмноження та розвиток людини.

9	Безстатеве розмноження: мітоз, різноманітні форм; статеве розмноження: мейоз, статеве розмноження людини	Хімічний склад клітини. Структура клітини. Принципи функціонування клітини. Збереження та реалізація спадкової інформації. Закономірності успадкування ознак. Еволюція органічного світу. Надорганізмові біологічні системи. Біологія як основа біотехнології та біомедицини.
---	--	---

Аналізуючи наведені дані варто звернути увагу на те, що добір матеріалу відбувається за відмінними принципами. Так біологія в Україні вивчається у основній школі як окремий початковий предмет на відміну від Британської Колумбії, де вона є складовою інтегрованого курсу «Наука». Таким чином теми добираються у відповідності до тем з інших розділів, як то математика, хімія та фізика і перегукуються з ними. Так у 8 класі з біології вивчаються клітини, з хімії – атоми та молекулярно-кінетична теорія, фізики – елементарні частки, тобто весь курс класу присвячено вивчення найдрібніших структурних елементів які є основою природи і ця тема наскрізно проходить через всі його складові.[7]

В той же час будова програми в Україні відображає принцип від простого до складного та побудована на постійному ускладненні живих організмів які вивчаються та на основі еволюційного розвитку від найпростішого до найскладнішого з них. Вивчення курсу біології завершується формуванням загальних уявлень про біологічні процеси та основи екології (загальна біологія, на відміну від цитології, ботаніки, зоології, анатомії).

Отже підсумуємо сказане вище. Вивчення біології в обох освітніх системах має велике значення та йому приділяється значна увага. Зміст біологічної освіти відображає сучасні наукові досягнення. Основною відмінністю програм є різні принципи побудови та добору матеріалу пов'язані з тим що викладання предметів відбувається або за інтегрованим, або з предметним принципом. Тому досвід створення курикулуму буде мати велике значення при розробці інтегрованих предметів за принципами НУШ.

Список джерел:

1. Science K-10 – Big ideas: BC’s New curriculum. July 2019. URL: https://curriculum.gov.bc.ca/sites/curriculum.gov.bc.ca/files/curriculum/continuous-views/en_science_k-10_big-ideas.pdf (дата звернення: 01.02.2020)
2. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / М. Мазорчук та ін. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с.
3. Core Competencies: BC’s New curriculum. July 2019. URL: <https://curriculum.gov.bc.ca/curriculum/science> (дата звернення: 29.01.2020)
4. Science K-10 – Curricular Competencies: BC’s New curriculum. July 2019. URL: https://curriculum.gov.bc.ca/sites/curriculum.gov.bc.ca/files/curriculum/continuous-views/en_science_k-10_curricular-competencies.pdf (дата звернення: 01.02.2020)
5. Біологія 6-9 клас. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів : Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804 «Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів» URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення: 01.02.2020)
6. Science K-10 – Big ideas: BC’s New curriculum. July 2019. URL: https://curriculum.gov.bc.ca/sites/curriculum.gov.bc.ca/files/curriculum/continuous-views/en_science_k-10_big-ideas.pdf (дата звернення: 16.01.2020)
7. Science K-10 – Content: BC’s New curriculum. July 2019. URL: https://curriculum.gov.bc.ca/sites/curriculum.gov.bc.ca/files/curriculum/continuous-views/en_science_k-10_content.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

Тищенко Николай Андреевич

Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»
Украина

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРИМЕНЕНИЯ СРЕДСТВ ОБУЧЕНИЯ НА ЭТАПАХ ПЛАНИРОВАНИЯ И ПРОВЕДЕНИЯ ПРАКТИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЙ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ УКРАИНЫ

Современные реалии диктуют новые требования к образовательному процессу в учебных заведениях всех уровней аккредитации. Все понимают, что от качества образования одного отдельного специалиста в любой области знаний зависит уровень развития не только отдельного предприятия, где этот специалист в дальнейшем будет работать, но и уровень развития всего государства в целом. К ключевым факторам овладения студентом всеми необходимыми компетентностями следует отнести следующие:

- психологическую готовность к обучению;
- необходимые и современные средства обучения;
- техническую «подкованность» - способность применять информационно-коммуникационные и веб ресурсы в целях обучения;
- материальное положение обучаемого;
- условия, в которых проходит процесс обучения;
- мотивация совершенствоваться в своей профессиональной сфере;
- понимание конечного результата после окончания курса или получения специальности (учёной степени).

В перечне, приведенном выше, одним из ключевых факторов является средство обучения. Согласно анализу современной зарубежной и отечественной

литературы в области методики обучения иностранным языкам, к средствам обучения нужно относить следующие:

- печатные издания (методические указания к выполнению разного рода заданий, практикумы, пособия, учебники, монографии и так далее). К основным недостаткам такого рода средств обучения, со стороны обучаемого, следует отнести их стоимость. Поэтому, не каждый студент может себе позволить приобрести полный перечень необходимой литературы в печатном виде.

- электронные издания (методические указания к выполнению разного рода заданий, практикумы, пособия, учебники, монографии и так далее). Основным недостатком такого вида ресурсов является отсутствие окупаемости труда автора. Конечно, автор может продавать, к примеру, своё учебное пособие в онлайн-магазине, но мало кто захочет приобретать его, если это же пособие можно бесплатно загрузить через разного рода торрент-трекеры.

- стационарные аппаратные средства, одним из примеров которых может быть лингафонный кабинет. К сожалению, такие средства обучения можно найти крайне редко в образовательных учреждениях нашей страны по следующим причинам: отсутствие средств в бюджете университета; отсутствие навыков работы с этим средством обучения у педагогического коллектива учебного заведения; огромные затраты человеко-часов на программирование тестов в этой учебной среде; отсутствие технического персонала, способного поддерживать такого рода аппаратное средство в постоянно рабочем состоянии.

- веб ресурсы, как средство обучения. На эту категорию следует обратить особое внимание, поскольку она уже давно положительно себя зарекомендовала в учебной среде. Такие средства обучения могут подразделяться на учебные веб сайты, платформы для обучения и тестирования, специализированные ресурсы для обучения с платным, условно платным или бесплатным доступом, средства для обучения отдельным или всем четырём видам языковой подготовки и так далее. Наиболее распространёнными средствами из этой категории являются

учебные веб сайты и платформа MOODLE, но, согласно нашему практическому опыту их применения, и они не лишены своих недостатков.

Подводя итог анализа проблем применения разного рода средств обучения на этапах планирования и проведения практических занятий следует отметить, что множество из выше приведенных средств обучения не содержат аутентичную составляющую и педагогам часто приходится адаптировать материал из этих ресурсов под конкретные требования своей учебной программы, что занимает массу времени и сил. Более того, есть области знаний, где материалы устарели. К примеру, преподавателю иностранного языка крайне сложно обучать студентов специальности «Информационные технологии» по материалам, которые датируются 2010 годом. С тех пор технологии давно шагнули вперед и студенты часто демотивированы обучаться по учебным пособиям, в которых учебные модули содержат информацию об оптических дисках, которые в наши дни уже совсем не используются в повседневной жизни. Одним из вариантов решения такой проблемы является лишь упорная работа педагога, который дополняет учебные модули современной информацией из мира информационных технологий.

Список источников:

1. Dachakupt, P. (2018). The current innovation in curriculum development. Chicago, USA: International Journal of Curriculum Development and Practice.
2. Passarelli, A. (2019). Possibilities for personal growth. London, GB: Journal of Experiential Education.
3. Wes, B. (2018). Addressing the 'skills gap' requires an updated education system. NY, USA: CNBC.

Щербань Лидия Михайловна

Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»
Украина

КОНТРОЛЬ ПРИ ОБУЧЕНИИ АУДИРОВАНИЮ

В методике обучения иностранному языку контролю отводят особое место. Это сложное явление, которое соединяет в себе две функции: обучающую и контролирующую. Особенно четко это прослеживается при обучении чтению и аудированию.

Психологи считают, что во время контроля происходит полная мобилизация всех интеллектуальных возможностей и концентрация внимания студента, направленная на правильное выполнение задания.

Использование контроля позволяет осуществить единство обучения, контроля и общения [3: 10].

Контроль является последним, т.е. завершающим этапом процесса обучения аудированию. Его можно осуществлять как в устной, так и в письменной форме. При проведении контроля следует учитывать уровень подготовки группы и отдельных студентов, т.е. он может быть дифференцированным.

Контроль понимания аудируемого материала должен занимать минимальное количество времени. Если речь идет об устной форме контроля, то это может быть выборочный опрос, ориентируемый на слабых студентов. Осуществляя контроль в устной форме, следует учитывать и то, что студенты могут испытывать проблему в самом представлении прослушанного, т.е. лексика, грамматика и т.д. [1: 88].

Для проведения контроля понимания аудируемого текста могут быть использованы разного рода тесты (альтернативные или множественного выбора); вопросы на основе прослушанного материала; пересказ на иностранном

языке (устная или письменная форма) и т.д. Эти виды контроля охватывают всю группу одновременно.

Правильность выполнения тестовых работ может быть проверена непосредственно на занятии: преподаватель предоставляет “ключи-ответы” и затем обсуждаются только те ответы студентов, которые не являются правильными.

Контроль в письменной форме также должен быть с минимальным использованием времени занятия. Тестовые задания составляются таким образом, чтобы при их выполнении студенты могли дать ответ “Т”/“F”, “+”/“-” или лаконичный ответ в виде одного-двух слов, цифр [1: 90].

Задания для проведения контроля аудирования могут быть представлены в устной или письменной форме до или после прослушивания текста. Работая со студентами по обучению аудированию и осуществляя контроль, мы отметили, что задания лучше предоставлять до прослушивания текста. В этом случае студенты концентрируют внимание именно на той информации, которая им нужна. Независимо от того в какой форме это задание будет предоставлено студентам (устно или письменно), оно должно быть лаконичным и понятным. Также исходя из нашего практического опыта, можем отметить: при аудировании небольших по объему текстов задания можно предоставлять и после их прослушивания. Положительные результаты в данном случае демонстрируют даже слабые студенты.

Довольно распространенным видом тестового контроля является тест множественного выбора (“multiple choice”). Слушающему приходится выбирать правильный ответ из предложенных вариантов (от 3 до 5). Чтобы выбрать правильный ответ необходимо внимательно прослушать весь текст. Проверка правильности выполнения может быть осуществлена и в устной форме, т.е. слушающий объясняет почему он выбрал именно такой вариант ответа. Таким образом данный тест может способствовать развитию навыков монологической речи [2: 49]. Эти тесты можно проводить регулярно на каждом занятии, а также

можно использовать для осуществления промежуточного или тематического контроля. Тесты такого вида доступны для студентов с разным уровнем подготовки, их легко и быстро проводить, а также, что немаловажно, их проверка занимает немного времени. Проверка данных тестов может осуществляться по-разному:

- преподаватель сам проверяет и оценивает работы;

- каждый из студентов проверяет свою работу самостоятельно (самоконтроль) и самостоятельно ее оценивает. В этом случае ответы представлены на доске.

- студенты обмениваются работами; сверяют ответы, данные в работе с теми, которые представлены на доске; оценивают работы.

Осуществление такой работы может быть хорошим стимулом при обучении аудированию.

При обучении иностранному языку важно, чтобы контроль охватывал максимально возможное количество обучаемых за определенное время, был систематическим и соответствовал целям и задачам занятия. Осуществляя контроль не следует забывать и такой важный момент как оценивание, которое может осуществляться в виде “баллов” или в виде устного/словесного поощрения.

Список источников:

1. Вишневський О.І. (1988). Довідник учителя іноземної мови. К.: Радянська школа.
2. Натальин В.П., Натальяина С.А., Паращук В.Ю. (1989). Тестовый контроль аудирования на уроках английского языка. ИЯШ №6, М.: Мослит.
3. Рабинович Ф.М. (1987). Контроль на уроке иностранного языка. ИЯШ №1, М.: Мослит.

POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION

UDC 351

Olena Znatkova<https://orcid.org/0000-0001-6629-8565>

senior lecturer of the department of political sciences and philosophy of Kharkiv regional institute of public administration of the National Academy of public administration at the Office of the President of Ukraine, Ukraine

SOCIAL TRAINING AS A TECHNOLOGY OF FORMATION OF PARTICIPATIVE EXPERIENCE OF CIVIL SOCIETY

Abstract. *The article deals with the analysis of the peculiarities of the use of a social training as a technology of the formation of participative experience of the civil society. The author arrives at the conclusion that a social training as one of the practices of participative administration makes it possible for the participants to be informed, involved and to promote the achievement of public consensus. The result of participative administration in the realization of public politics is the construction of a transparent system of governance by means of changing paradigms: from public administration by means of impersonal institutions and officials to a collective public administration.*

Keywords: *social training, civil society, participative practices, public administration.*

The development of the human society in the modern global world is characterized by an increased interest of citizens to participate in public administration. This is preconditioned by a number of factors among which are the following:

- a high level of the significance of knowledge and information in the modern society and, as a consequence, an increasing level of education of citizens which allows them independently finding solutions for most essential problems;
- the development of democratic institutions and, as a consequence, the reduction of the distance between the citizens and the bodies of power,

- the development of social needs of citizens which results in an increasing level of demands of the population towards the quality of public and municipal services;
- the development of the institutions of the civil society which preconditions the search of different forms and methods of interaction between the state and the society (Barnes, Newman & Sullivan, 2007; Habermas, 2015).

Thus, it is possible to state that the modern society represents an intellectual, active and initiative community of people ready to take part in the public administration. That is why the most adequate style of modern social administration is the participative style (Sanoff, 2000; Videira, Kallis & Antunes, 2007).

Participative experience is viewed upon as an active participation of citizens, their involvement in the administration of social and public affairs. At the same time, such an involvement must be based on the social partnership and cooperation and implies a mutual activity of citizens with the bodies of power regarding the problems of the realization of the rights of citizens and the formation of the environment of their vital activity in which they live (Fung & Wright, 2003).

At the present time, most developed and developing democratic countries have accumulated a sufficient experience of the interaction between the power and the population. Their experience proves that the participative administration in the public sphere has a number of positive effects: the increase of the quality of life of the population, the reduction of side effects connected with the expenses for the state machinery, the increase of the level of trust of the population to the bodies of power, etc.

The concept of participative democracy contains the following three main components which are concerned to be the system-forming ones: a) civil participation, b) public discussion, and c) the extension of rights and opportunities of citizens. That is why the role of the civil culture and the presence of available mechanisms for the involvement of the population into the public politics is difficult to overestimate (Dodge & Bennett, 2011).

Public politics is the realization of public administration and represents a network of human interrelations and the activities connected with them which are realized by a variety of subjects: starting from the bodies of public administration and finishing with the separate officials of the lower level.

The process of public discussion is an integral part of carrying out a participative public policy. The increase of the activity of the population is possible to achieve by means of the extension of civil rights for the participation in public politics. It goes without saying that political institutions are involved in the process of the realization of public politics. However, essential demands are put forward in connection with their functioning (O'Rourke, Crowley, Eigenbrode & Wulfhorst, 2013; Susskind & Elliott, 1983).

Within the framework of the theory of participative democracy the following demands are put forward towards the institutions, namely: to be efficient, fair and open for the participation of the population. When speaking about the values of public politics, it is possible to single out the following two ones which are considered to be the main: the importance of public discussion and the possibility of a direct participation for each and every subject who is interested in it. One of the resources of the implementation of the values of participative democracy is the reinforcement of the civil position of local citizens and their awareness about the situation in the solution of local problems. Another important resource is connected with the presence of platforms for a collective discussion and for taking into account alternative points of view. Thus, participation is the process which changes the attitude of citizens towards local problems connected with the improvement of their quality of life (Rodgers, 2011; Voinov, 2010).

The researcher of the theory of participative democracy, Professor of Harvard University A. Fung emphasizes that the theory is based on the key principle of “accountable autonomy” in which administration combines the strategies of decentralization and localistic tendencies. On the one hand, the principles of autonomy and accountability clearly contradict each other. However, they reflect the main idea

of the participative system of administration is which the mechanisms of the distribution between the central and local authorities become hybrid and there appears the process of group thinking and group learning. Within the framework of public politics, the system of accountable autonomy can be realized by means of institutional changes: the increase of the powers of officials of the municipal level in connection with the formal regulations but with the preservation of the accountability and transparency for the criticism of the civil society (Fung, 2011).

The mentioned above demands concerning the transparency in the realization of the participative public politics require a greater involvement of the population in public administration. Taking into account the activization of the population of our country which is first of all connected with the change of generations, the readiness for the participation in public administration can hardly be viewed upon as the given status only and it requires the creation of corresponding conditions.

The American philosopher and educator John Dewey considered participation to be the process of the development and personal growth in the basis of which lies interest. Thus, the fundamental principles of the development, according to him, are a collective interaction and a constant acquisition of the experience (Dewey, 1916).

Thus, the notion of participation taken from pedagogy can enrich the analyzed concept of participative administration for the upbringing of the new generation of citizens involved into the realization of public politics. The quality of democracy depends directly on the quality of the citizens, whereas the quality of the citizens, in its turn, depends on how well they are informed and how much they know about the public problems as well as on whether they are ready to actively participate in public administration. There is no doubt that it not sufficient for the realization of participative democracy to take part in the elections as voters from time to time.

The scholars discriminate a number of types of participative administration of “co-participation” in the theory of public administration among which it is worth mentioning the following ones: a collective detection of the priorities in the distribution of the resources (a participative budget); planning (participation in working out

strategies, public hearings); a collective attraction of funds and material resources (crowd funding, fund raising); administration of local communities; a collective maintenance of a public order on the territory of dwelling; a mutual evaluation of the quality of services (comments, reviews, opinions, monitoring. etc.); a public evaluation of the quality of the services provided by the state and the improvement of their quality (O'Rourke, Crowley, Eigenbrode & Wulfhorst, 2013).

One of the main technologies in the process of the formation of the participative experience of the civil society is the training technology, or to be more exact – a social training.

Training is an actively developing direction of a practical activity which efficiently contributes to the processes of learning, development, formation and correction of different social and psychological phenomena and habits and which facilitate the successful development of an individual in different spheres of his vital activity.

Nowadays the basis of a social training can be laid by the conceptual provisions of the philosophical, psychological, pedagogical, ethno-cultural, and other approaches which proves the presence of the main characteristic feature of the humanitarian technologies in the realization of a training – its interdisciplinary synthesis.

Within the structure of a social training as a kind of a technology of the formation of participative experience of the civil society the essential significance is given to the personality of a trainer – the one who organizes training activities. A special attention is paid to the participants: their world outlook, value orientations, expectations and attitudes are taken into account as well as the interconnection of the realized method of training technology with the social and cultural challenges of the modern society.

A social training must take into account the needs and perspective life-oriented tasks of a constantly developing individual that has to overcome everyday and professional obstacles. On the basis of these presuppositions, a social training can be viewed upon in terms of an efficient communicative social and humanitarian technology the foundation of which lies on the interpersonal interaction which is

revealed differently in content and by form, able to be modified from high levels of moral self-development, acceptance and mutual understanding of other people up to the formation of concrete skills and habits in different spheres of vital activity.

A social training can be focused on assisting and supporting concrete people and social groups involved in public administration. Being an instrument of an indirect influence, it provides the participants with the means and methods that allow reorganizing non-constructive structures of the activity and behavior into the constructive ones which helps to work out a new pattern of the interactions – both of problem situations and people and each person with his own internal world.

The attention of the trainer paid to the zone of the nearest development, the resources of the participants contributes to the achievement and reinforcement of the further effect of the training.

A social training as a guided system of a directed impact does not only have a potential for the solution of topical life tasks and needs of a man in public administration but also represents an effective form of his learning, development and formation of his professional and social skills. The existing changes in the social and economic situation of the country and the need of the social institutions to work out a valuable attitude and optimal patterns of social behavior of an individual in modern conditions stipulate the rise of new types of training programs able to solve the tasks mentioned above.

Thus, training technologies help to implement efficient patterns of the solution of urgent social and individual problems which appeared under the influence of modern social, cultural and historical conditions of the development of the contemporary society.

Defining a social training as an instrument of transformation and impact used in the process of the implementation of the new or the correction of the existing forms of behavior in public administration makes it possible to discriminate the stage of “acquisition and appropriation” which ends the process of internal transformation of the participants of the training. The acquisition (appropriation) of new knowledge,

skills and habits takes place within the borders of the zone of the nearest development on the basis of the resources of the participants of a training which results in their mutual cooperation in combination with the actions of the trainer of a social training.

The personality of the trainer preconditions the unique character of the training program which is based on the corresponding theoretical and methodological approaches which, in their turn, presuppose the presence of the variety of concepts, training methods, modeling and projecting means aimed at achieving the goal of a training.

The demand for a social training and its popularity as a form of acquiring participative experience of the civil society sometimes leads to the situation when trainers happen to be dilettantes who have no special education and professional preparation which results in using fragmentary information in the training by them. Such trainings often do not meet modern scientific demands and do not take into account the scientific provisions connected with the development of group dynamics, psychology of interaction, psychology of the development, psychology of individuals and other mechanisms employed in trainings on public administration.

Being aware of this problem, there appears a need to prepare specialists who are familiar with the methodology of the realization of training influence and who are able to develop training programs taking into account the peculiarities of the trainees and the demands of the modern society.

The popularity and enthusiasm in using training technologies in the process of the formation of participative experience of the civil society are connected with a number of its specific features. H. Sanoff (Sanoff, 2000) makes a stress on the following advantages of this method of the solution of problems of involvement of citizens in public administration:

- the possibility to get a feedback and support from people who face similar social problems and suffer from the same social situations with the members of the group;

- there takes place the acquisition of values and needs of other people belonging to the same social group;
- an individual feels accepted and accepting, the one who trusts others and is trusted by others being surrounded by care and caring about those who surround him, receiving help from the members of the group and giving help to them;
- observing the interactions that take place within the group, the participants can identify themselves with others and use the established emotional connection when evaluating their own feelings and social behavior;
- a group can make the process of self-research, introspection and self-development much easier;
- a group has its own advantages as a method of social and psychological assistance and it is more available economically for people.

The sense of a social training is interconnected with the theoretical and methodological concepts which are followed by the trainers. They are united by the following idea: the work in a group helps to open new possibilities in the social development of an individual, to discover and activate the potential of each member of the group directing his vital energy to the achievement of a personally significant and perceivable positive effect of his social life.

Thus, training is a combination of different means and methods that create certain conditions for the construction of the subject-subject interaction between all the participants of the process based on a conscious active involvement of each participant in the activity aimed at achieving the set goal (effect). As one of the instruments of the formation of participative experience of the civil society, it can be used both individually and in a group work.

A social training as a method of group work promotes the development of an individual in different spheres of life activity including public administration.

The multi-functional character of a social training proves that its possibilities embrace practically all socially significant spheres of vital activity of an individual.

The main characteristic features of social trainings are as follows:

- working out and adherence to the principles of group work;
- the priority of self-development of the participants of a training, activation of their potential aimed at personal transformations;
- the construction of subject-subject interaction;
- the presence of a constantly working group within the framework of a concrete training program;
- the observation of a training space proximity;
- the construction of interrelations in the group in the situation “here and now”;
- the organization of trainings on the basis of use of active forms and methods of teaching;
- the creation of a favorable psychological climate and a secure environment for the organization of free communication;
- the objectification of subjective feelings and emotions of the participants of the group towards one another and the events that take place within the group, a verbalized reflection.

Social training programs are divided into the following four groups.

The first group includes trainings aimed at the development of the communicative competence of the trainees, the trainings of sensitiveness aimed at the development of the sensitive ability of the participants without the actualization of which it is difficult to understand correctly the personal qualities and states of the partners, the relations which are formed between people. The leading methodological means of a sensitive training is represented by social and psychological exercises which provide the trainees with the material necessary for the understanding of the process and results of the social and perceptive activity as well as form the environment that allows each participant developing his sensitive abilities.

The second group of social training programs comprises the programs of intellectual training. To the intellectual programs we refer the trainings of creativity, solution making, flexibility of mind, strategic thinking, etc. The main changes that take place due to the intellectual trainings occur in the characteristics of the process of the

transformation of images: accuracy, quickness, originality in the skills of management of insight forms of thinking, in structuring information, etc.

The third group of training programs is represented by regulatory programs aimed at the development of the skills of self-management, goal-orientation, self-confidence, volitional potential of an individual. They include different modifications of the methods of psychological self-regulation, motivational trainings, trainings of self-confidence, trainings of philosophy and strategy of life, etc.

The fourth group includes the programs of training of special skills to which we refer the programs of training of negotiations, trainings of team-building, trainings in conflict solutions, trainings of the formation of the philosophy and strategy of organizations, etc.

Thus, participative democracy implies the involvement to co-participation and can be used in public administration both at the national and municipal levels. The main question is whether the civil society is mature enough to make use of the practices of participative administration. Nevertheless, the analyzed technology of a social training as a means of the formations of participative experience of the civil society is gaining its popularity in Ukraine and represents pilot projects aimed at improving social and political awareness of the citizens and at forming the civil self-consciousness of them. The qualitative transformation of the role of a citizen in the realization of participative democracy is indispensably necessary because the involvement of citizens in public administration requires a shift of consciousness to the level of an individual and laying a greater personal responsibility on him which must result in the creation of a collective responsibility for making solutions. The latest researches in the sphere of public administration show that it is necessary to reconsider the role of innovations as a resource of prosperity and development of democratic institutions. The implementation of administrative technologies is one of the arguments for the adaptation of participative practices in public administration.

Summing up the peculiarities of the use of social training as a technology of the formation of participative experience of civil society, we would like to emphasize that

practices of participative administration, in the wide sense of the notion, make it possible for the participants to be informed, involved and to promote the achievement of public consensus. The result of participative administration in the realization of public politics is the construction of a transparent system of governance by means of changing paradigms: from public administration by means of impersonal institutions and officials to a collective public administration.

References:

1. Barnes M., Newman J., Sullivan H. C. (2007). *Power, Participation and Political Renewal: Case Studies in Public Participation*. Policy Press. 228 p.
2. Habermas J. (2015). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. John Wiley & Sons. 328 p.
3. Sanoff H. (2000). *Community Participation Methods in Design and Planning*. John Wiley & Sons. 306 p.
4. Videira N., Kallis G., Antunes P. (2007). *Integrated Evaluation for Sustainable River Basin Governance*. IWA Publishing. 188p.
5. Fung A., Wright E. O. (2003). *Deepening Democracy: Institutional Innovations in Empowered Participatory Governance*. Verso. 310 p.
6. Dodge C. P., Bennett G. (2011). *Changing Minds: A Guide to Facilitated Participatory Planning*. IDRC. 192 p.
7. O'Rourke M., Crowley S., Eigenbrode S. D., Wulfhorst J. D. (2013). *Enhancing Communication & Collaboration in Interdisciplinary Research*. SAGE Publications. 464 p.
8. Susskind L., Elliott M. (1983). *Paternalism, Conflict, and Coproduction: Learning from Citizen Action and Citizen Participation in Western Europe*. Springer Science & Business Media. 359 p.
9. Rodgers D. T. (2011). *Age of Fracture*. Harvard University Press. 360 p.
10. Voinov A. A. (2010). *Systems Science and Modeling for Ecological Economics*. Academic Press. 432 p.
11. Fung A. (2011). The Participedia Project: An Introduction. *International Journal of Public Management*. 2011. Vol. 14. No. 3. P. 341–362.
12. Dewey J. (1916). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

UDC 159.923-026.15

Комарніцька Людмила Миколаївна

кандидат філологічних наук, викладач кафедри соціальної роботи та психології

Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний

соціально-економічний коледж

Україна

ПРОБЛЕМА КРЕАТИВНОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Проблема креативності є предметом досліджень вчених різних галузей науки. Психологія не є винятком, адже саме там креативність трактується як розвиток і вдосконалення людини, використання можливостей її психіки в умовах динамічного зростання мінливості навколишнього світу. Окремі аспекти даної проблеми досліджували вчені С. Райх, Н.М. Азарова, А.Я. Дорфман та ін. Теоретичні погляди на креативність мають багату історію, яка потребує подальшого розвитку та оновлення. Щорічно кількість визначень лише зростає [3]. Відбувається це в силу причини інтерпретації поняття з плином часу, адже рівень розвитку суспільства і науки зокрема не стоїть на місці.

Креативність – це творчі здібності, які характеризуються здатністю людини до створення принципово нових ідей. Варто згадати у даному контексті ієрархію потреб людини (піраміду А. Маслоу). Пік, тобто вершину піраміди, становить рівень самовираження, що передбачає реалізацію здібностей, творчість, досягнення власних цілей людини.

Самовираження передбачає також і наявність креативності, яка являє собою «здатність людини створювати принципово нові ідеї, знаходити оригінальні рішення, відхилятися від традиційних схем мислення» [1, с. 243].

Варто зазначити, що креативність і інтелект не є тотожними. наявність високого коефіцієнта інтелекту не завжди припускає наявність креативності. Ці поняття є самостійними, не зважаючи на те, що допускають факт новизни. Однак

ймовірність того, що аналіз проблемної ситуації за допомогою певного алгоритму призведе до креативності чи уяви дуже мала [4, с. 83].

Доречно зазначити той факт, що якщо людина здійснює діяльність за своєю власною ініціативою, то рівень креативності в процесі цієї діяльності зростає. В протилежному випадку, коли людина не зацікавлена і виконує роботу автоматично, без емоцій та ентузіазму, то результат не передбачатиме наявність творчого потенціалу [2, с. 37].

Креативність дуже тісно взаємопов'язана з емоціями людини. Так, коли людина переживає позитивні емоції, рівень креативності зростає. Негативні емоції в свою чергу зумовлюють застосування уже відомих стереотипів. Однак бувають випадки, коли саме негативні емоції підвищують ефективність пошуку мотивації для вирішення важких задач.

Для креативної особистості часто характерною є наявність взаємовиключних особливостей. Наприклад, велика фізична активність людини може різко змінюватися зтяжним спокоєм, бунтарський дух переходити у консерватизм і навпаки тощо.

Креативність особистості досить таки залежна від впливу навколишнього середовища, а особливо від того чи дає це середовище можливість проявити креативність. Адже креативність має на увазі створення чогось нового, незвичного. В той час як суспільство цікавить стабільність і постійне відтворення уже усталених норм поведінки і відносин.

Як висновок, варто зазначити, що креативність постає як здатність ставити завдання і знаходити неординарне рішення до цієї проблеми [4, с. 57]. Креативність є значущим аспектом в житті людини. Наявність такої здатності у людини робить її життя кращим і цікавішим, допомагає у вирішенні повсякденних завдань. Тим самим дана проблема займає не менш важливе значення у вихованні дітей, в освіті та особистісному зростанні людини і суспільства.

Список джерел:

1. Андрієвська В. В. Креативність // Енциклопедія освіти / Гол. ред. В. Г. Кремень; АПН НАН України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 432.
2. Богоявленская Д. Б. «Субъект деятельности» в проблематике творчества // Вопросы психологии. Москва, 1999. № 2. С. 35-41.
3. Дорфман Л. Я. Уровни и типы креативности: анализ современных психологических концепций // Психологический журнал. Москва, 2015. № 1. С. 81-90.
4. Дорфман Л. Я., Ковалева К. В. Креативные личности: их черты и мотивы // Вопросы психологии. 1999. №2. С.102.

Жебчук Іван Васильович

аспірант

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Однією із важливих умов забезпечення ефективного функціонування системи середньої освіти в сучасних умовах, її інтеграції в міжнародні освітні системи є оптимізація управління. Розв'язання даної проблеми потребує спеціального вивчення цілого комплексу психологічних факторів, умов та шляхів оптимізації управління установами середньої освіти та впровадження результатів цих досліджень в управлінську та педагогічну практику.

Вирішення цього завдання передбачає, насамперед, організацію спеціальної психологічної підготовки керівників закладів середньої освіти, формування у них психологічної готовності до управління. Як показує досвід, сьогодні у вітчизняних інститутах підвищення кваліфікації та інститутах післядипломної освіти педагогічних кадрів лише відбувається становлення системи психологічної підготовки менеджерів освіти та підготовки практичних психологів до психологічного забезпечення процесу управління. Це потребує глибокої та детальної розробки змісту психологічної підготовки керівників та психологів, пошуку нових організаційних форм такої підготовки, створення системи методів та форм навчання, які забезпечують формування психолого-управлінської культури фахівців [2, с.3].

Розгляд психологічних основ управління освітніми організаціями передбачає передусім здійснення психологічного аналізу процесу управління, тобто розкриття його змісту, структури і психологічних компонентів.

Реалізація базових функцій управління передбачає також урахування в процесі управління такого важливого психологічного феномену, як керівництво

— здійснення впливу на людей та налагодження з ними міжособистісних стосунків. Це значною мірою залежить від стилю керівництва (авторитарного, демократичного, ліберального) й індивідуально-психологічних особливостей керівника. Щодо засобів впливу, то вони (залежно від управлінської ситуації) можуть бути найрізноманітнішими: переконання, особистий приклад, наказ, розпорядження тощо.

Керівник школи повинен бути практичним психологом, який розуміє, що вчителя неможливо змусити бути добросовісним, дисциплінованим і творчим педагогом. Він повинен хотіти цього сам. Керівнику важливо психологічно налаштувати його на це. Це все здійснюється через формування у членів педагогічного колективу педагогічного напрямку, під яким розуміється інтерес до вчительської професії і схильність займатися нею. Це поняття включає чітке уявлення цілі педагогічної діяльності, мотиви, що її спонукають, емоційне ставлення до своєї професії (любов, задоволеність ітд.). Для формування педагогічного напрямку керівнику школи дуже важливо вміти впливати на формування і розвиток мотиваційної сфери вчителя, створювати ситуацію успішності його роботи, створювати такі відносини в колективі, які би сприяли формуванню позитивної мотивації у діяльності педагога. Задоволеність професією призводить до того, що педагогічна діяльність стає необхідністю [3, с. 132].

Формування педагогічного колективу однодумців здійснюється одночасно з формуванням позитивного психологічного мікроклімату в ньому, тобто такого емоційно-психологічного настрою колективу, в якому на емоційному рівні відображаються особисті і ділові взаємовідносини членів колективу, що визначають їх ціннісні орієнтації, моральні норми та інтереси [1, с.5].

Управління школою – це цілеспрямований вплив керівника на діяльність колективу та навчально-виховний процес з метою забезпечення максимального результату в навчанні та вихованні [4, с. 26].

Для ефективного керівництва колективом компетентній людині з розвинутими діловими якостями мають бути притаманні вольові риси, що дозволяють свідомо керувати власною поведінкою і діяльністю та пов'язані з подоланням внутрішніх і зовнішніх перешкод. Також важливе значення для менеджера має така особистісна характеристика, як упевненість у собі, що проявляється через наявність у людини чіткої мети та рішучих дій в її досягненні [5, с. 32].

Оскільки керівник відіграє головну і найважливішу роль в будь-якій організаційній системі, то саме вивчення його діяльності виступає головною проблемою теорії управління. Від правильного, повного розуміння сутності і змісту управлінської діяльності багато в чому залежить вирішення певних управлінських проблем, формування адекватного загального уявлення про управління.

Список джерел:

1. Анিকেєва Н.П. Психологический климат в коллективе / Н.П. Анিকেєва. – М.: Просвещение, 1989. – 224с.
2. Карамушка Л. М. Психологія управління: Навч. посіб. Л.М. Карамушка. – К.: Міленіум, 2003. — 344 с.
3. Конаржевский Ю. А. Менеджмент и внутришкольное управление / Ю. А. Конаржевский. – М.: Центр «Педагогический поиск», 2000. – 224с.
4. Кравець В. Усвідомлена програма дій керівника. Ефективність управління загальноосвітньою школою // Управління освітою. – 2007. – №19. – С.26
5. На допомогу менеджерам освіти. Ч. VIII. Сучасний керівник навчального закладу – менеджер освіти. – Тернопіль : Астон, 2003. - 344 с.

Михайлишин Уляна Богданівна

Доктор психологічних наук, професор, зав. кафедри психології

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Україна

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МАНІПУЛЯТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ ОСОБИСТОСТІ

На сьогоднішній день особливо загострюється проблема маніпулятивного впливу на особистість. Розробляються нові прийоми та техніки психологічної маніпуляції, які можуть мати негативні наслідки.

Проблемою дослідження маніпулятивного спілкування займалися такі науковці як Д. Ольшанський, Н. Петров, Е. Л. Доценко, Дж. Хейлі, Е. Берн. В. Глассер та ін.

Важливим у маніпулятивному спілкуванні залишається питання про прийняття відповідальності за наслідки маніпуляції, особливо негативні. Проблема вивчення взаємозв'язку маніпулятивного спілкування та локусу контролю повністю не розкрита, що робить актуальними дослідження у даному напрямку.

Під маніпуляцією розуміють приховане від адресата спонукання його до зміни ставлення до чого-небудь, прийняття рішень і виконання дій, необхідних для досягнення маніпулятором власних цілей. При цьому важливо, щоб адресат вважав ці думки, рішення і дії своїми власними, а не «наведеними» ззовні і визнавав себе відповідальним за них [1].

Таким чином, маніпулятор перекладає відповідальність за вчинене за його настановою на свою жертву. Звідси й негативне ставлення до маніпуляції, хоча маніпуляція може мати і позитивні наслідки (наприклад, в навчанні і вихованні) [2].

Для маніпуляції використовуються наступні прийоми: дратуючі та підбадьорюючі висловлювання; «невинний» обман, введення в оману;

замасковані під малозначні і випадкові висловлювання обмови і наклеп, які можуть бути прийняті за такі, які виникли нібито лише через непорозуміння; перебільшена демонстрація своєї слабкості, необізнаності, недосвідченість для того, щоб пробудити у адресата прагнення допомогти, зробити за маніпулятора його роботу і т. д.; «невинний» шантаж (дружні натяки на промахи, помилки, допущені адресатом в минулому, жартівливі згадки «старих гріхів» або особистих таємниць адресата) [1].

При маніпулятивному спілкуванні сприйняття партнера носить специфічний характер. Його розглядають як сукупність якостей, які можуть стати в нагоді при досягненні своєї мети, а не як цілісну особистість. Дещо специфічною є у маніпулятивному спілкуванні і самоподача. Співрозмовнику демонструється тільки те, що допоможе досягненню мети. І звичайно, важливо знайти правильний підхід до співрозмовника, своєрідну тактику, враховуючи і його особливості, і наявну ситуацію [2].

Е. Л. Доценко виділено чотири способи маніпулятивного впливу, що відповідають основним ознаками маніпуляції.

1. Прихований характер маніпулятивного впливу забезпечується багатовекторністю впливу: відволікання уваги адресата, обмеження уваги на необхідному змісті, зниження критичності адресата, підвищення власного рангу в його очах, ізоляція адресата від інших людей і т. д.

2. Для надання психологічного тиску використовуються: перехоплення ініціативи, введення своєї теми, скорочення часу для прийняття рішення, рекламування себе або натяк на широкі зв'язки і можливості, апеляція до присутніх і т. д.

3. Проникнення в психічну сферу адресата відбувається через зачіпання «струн душі», тобто значущих для нього переживань, його гордість за власне походження, нетерпимість до якогось типу людей, хобі, цікавість.

4. Експлуатація особистісних якостей адресата є імітацію процесу прийняття рішення ним самим. Перший крок – створення (або актуалізація)

конкуренції мотивів. Другий крок – зміна спонукальної сили конкуруючих мотивів на користь того мотиву, який потрібен маніпулятору [2].

Виділяють наступні маніпулятивні тактики: провокування захисних реакцій (партнер змушений захищатися, оборонятися, виправдовуватися, відчувати почуття провини); провокування замішання і дезорієнтації (мета – порушити чужі плани, вивести зі стану рівноваги, нанести шкоди інтересам, змусивши висловлюватися негативно); формування враження, що партнер настроєний на співпрацю; «гра» на нетерплячості та почутті безвиході [3].

Важливе значення при маніпулятивному спілкуванні відіграє локус контролю.

Локус контролю – якість, що характеризує схильність людини приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім факторам (екстернальний локус контролю) або власним здібностям і зусиллям (інтернальний локус контролю) [4].

Локус контролю пов'язаний і з тим, як людина будує свої стосунки з іншими людьми. Як правило, інтерналі упевненіший у собі, популярніший у групі і проявляє більшу терпимість у порівнянні з екстерналом [5].

Е. Фейрес виявив, що інтерналі в своїх невдачах звинувачують себе і відчують сильніший сором і провину, ніж екстернали. Це пов'язано з тим, що, по Дж. Роттер, інтерналі, тобто особи з внутрішнім локусом контролю, є ті люди, які вважають, що самі керують своєю долею, а екстернали, тобто люди із зовнішнім локусом контролю, є ті особи, які вважають, що все, що відбувається з ними від них майже не залежить.

Маніпулятори схильні свої негативні дії виправдовувати зовнішнім локусом оцінки, а подібні дії опонента – внутрішнім. Актуалізатори, оцінюючи більш об'єктивно і себе, і інших, можуть вживати обидва локуси контролю в однаковій мірі, намагаючись наблизитись до об'єктивного відображення ситуації.

С. Шварц і Г. Клаузен показали, що готовність до надання допомоги більш виражена у людей з внутрішнім локусом контролю, які сприймають себе як активних суб'єктів дії [2].

Друга важлива відмінність – готовність взяти відповідальність на себе, а не перекладати її на іншого. Маніпулятори схильні звинувачувати партнера, ображатися на нього, підкреслюючи свою начебто непричетність, невинність, знімаючи з себе всіляку відповідальність. Для них визнати свою поведінку неправильною – значить програти, виявитися неозброєним перед небезпечним ворогом [6].

Висновки. В результаті теоретичного аналізу взаємозв'язку маніпулятивного спілкування та локусу контролю особистості було визначено, що маніпуляція проявляється у прихованому від адресата впливі, який спрямований на спонукання змінити рішення або виконати певну дію вигідну маніпулятору, зміну ставлення до певних об'єктів або ситуацій. Ключовим при маніпуляції залишається те, що адресат приймає нав'язані рішення та думки за свої власні та повністю бере на себе відповідальність.

Визначено, що локус контролю проявляється у схильності особистості приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім або внутрішнім факторам. Особливістю маніпулятора є схильність виправдовувати свої негативні дії зовнішнім локусом, а якщо подібні дії зустрічаються в опонента, то його дії виправдовуються внутрішнім локусом.

Таким чином, маніпулятори не схильні брати на себе відповідальність, вони готові звинувачувати партнера підкреслюючи свою непричетність.

Розглянуте коло питань не вичерпує вивчення даної проблематики, перспективними залишаються поглиблення теоретичних та емпіричних даних щодо проблеми маніпулятивного спілкування та локусу контролю.

Список джерел

1. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Ильин Е. П. – СПб. : Питер, 2002 – 512 с.
2. Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений / Е.П. Ильин – СПб.: Питер, 2009. — 576 с.
3. Панфилова А. П. Психология общения / А. П. Панфилова. – М. : «Академия», 2013. – 368 с.
4. Кондрашихина О. А. Дифференциальная психология: учебное пособие / О. А. Кондрашихина. – К: Центр учебной литературы, 2009. – 232 с.
5. Палій А. А. Диференціальна психологія: навч. посіб. / А. А. Палій. – Київ: Академвидав, 2010. – 429 с.
6. Філоненко М. М. Психологія спілкування. Підручник. / М. М. Філоненко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.

Шмідзен Ірина Юріївна

Асистент кафедри психології

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Ужгород, Україна

Юхименко Інна Василівна

Асистент кафедри психології

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Ужгород, Україна

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ СПІВЗАЛЕЖНИХ

Актуальність дослідження даної проблеми викликана тим, що незважаючи на велику кількість досліджень, явище співзалежності на сьогоднішній час повністю не вивчене. Дана проблема виникає здебільшого у сім'ях, в яких проживають особи з адиктивною поведінкою.

Вивчення адиктивної поведінки відбувається на інтегративних засадах фахівцями психології, соціології, медицини, соціальної педагогіки. Починають дослідження цієї проблеми А. Лічко, Д. Колесов, С. Шевердін, Б. Левін, М. Левін, В. Оржеховська Н. Максимова, С. Толстоухова. Останнім часом поширення інтересу до адикцій простежуємо в роботах Ц. Короленка, В. Менделевича, О. Безпалько, А. Капської, Н. Заверіко, О. Карпенко, М. Окаринського, П. Гусака, Н. Бурмаки, О. Савчука, Т. Мартинюк, І. Шишової, О. Мурашкевича.

Одне з останніх вичерпних визначень поняття «адиктивна поведінка» надала О. Безпалько: «адиктивна поведінка – це поведінка людини, для якої притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійній фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій» [1].

Залежність від певних людей та відносин характеризується нав'язливою звичкою людини до визначеного типу відносин та до відносин з певними людьми або групою [2, с. 6].

Явище міжособистісної залежності являється складним та багатоплановим, в зв'язку з чим розмежовують залежність як нормативне явище та надмірну залежність, яка викликає деструктивні особистісні зміни. Надмірна залежність являє собою специфічний стан, в основі якого лежить сильна потреба в емоційній близькості, в прийнятті зі сторони значимих осіб, ригідне прагнення отримати допомогу та підтримку на фоні постійного відчуття безпорадності та слабості незалежно від конкретної ситуації [3, с. 29].

Під співзалежністю розуміють стан, який виникає до прикладу у членів сім'ї хворого на алкоголізм, наркоманію та іншими залежностями, інакше кажучи, співзалежність – це залежність від адикта. Співзалежна особистість повністю захоплена тим, щоб контролювати поведінку іншого та зовсім не турбуватись про задоволення власних життєво важливих потреб [4, с. 32].

Співзалежність характеризується наступними ознаками:

1. Нездатність приймати рішення без допомоги з боку. Залежна людина, не приймаючи рішення, фактично дозволяє приймати ці рішення за себе.
2. Позиція погодження, що проявляється в погодженні з оточуючими без всякого опору і аналізу ситуації.
3. Неможливість скласти і втілити в життя власні плани та ініціативи [5, с.117].

Для співзалежних людей характерно прагнення до створення враження. У зв'язку з відсутністю внутрішньої точки відліку, для них абсолютно необхідно, щоб інші сприймали їх так, як би вони цього самі хотіли. Їм властиве бажання «бути хорошими» в зв'язку з наявністю внутрішньої переконаності в здатності контролювати інших людей, якщо ці люди будуть сприймати їх як поступливих, незамінних та ін. Життя співзалежних структурується навколо думки, пов'язаної з тим, що інші подумують про них. Головною метою є спроба вгадати бажання

оточуючих і задовольнити його. У цьому вони досягають успіху в зв'язку з розвиненими здібностями знати і відчувати те, що подобається і не подобається іншим [5].

Співзалежність може виникати під впливом багатьох факторів, зокрема це можуть бути психологічні особливості мотиваційної сфери особистості.

Проблема дослідження мотивації в сучасній психології досить актуальна. Роботи В. Г. Асєєва, В. К. Вілюнаса, Л. С. Виготського, К. Левіна, А. Н. Леонтьєва, А. Маслоу, В. С. Мерліна, С. Л. Рубінштейна, Б. А. Сосновського, Д. Н. Узнадзе, Х. Хекхаузена, П. М. Якобсона дозволили визначити основні механізми функціонування мотивації людини [6].

Під мотивацією мають на увазі детермінацію поведінки. В. Г. Асєєв вважає, що важливою особливістю мотивації людини є дуалістична, позитивно-негативна будова. Ці дві модальності спонукань проявляються в потягах і безпосередньо в потребі, яка реалізується – з одного боку, і в необхідності – з іншого.

У разі прогнозування можливості задоволення потреби потягу виникають позитивні емоційні переживання, в разі ж планування діяльності як об'єктивно заданої необхідності (в силу жорстких обставин, соціальних вимог, обов'язків, боргу, вольового зусилля над собою) можуть виникнути негативні емоційні переживання [7].

Висновки. В результаті теоретичного аналізу мотивації співзалежних було визначено, що мотивація особистості може мати позитивно-негативну будову та супроводжуватись негативними емоціями у разі об'єктивно заданої необхідності. Дана необхідність може виникати при різних обставинах, зокрема наявності близької людини з адиктивною поведінкою. В результаті чого може виникнути співзалежність, яка проявляється у прагненні контролювати поведінку адиктивної особистості повністю ігноруючи власні потреби.

Проблема дослідження мотиваційної сфери співзалежних повністю не вичерпується розглянутими питаннями. Перспективними напрямками

подальших наукових досліджень можуть бути поглиблення теоретичних та емпіричних даних з даної проблематики.

Список джерел

1. Михайлишин У.Б. Теоретичний аналіз проблеми впливу конформізму на виникнення адиктивної поведінки студентів / Михайлишин У.Б., Шмідзен І.Ю. // Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наукових праць – 2019. – № 1 (48). – С. 143-149.
2. Смирнов А. В. Аддикции и кадровая безопасность / А. В. Смирнов. – Екатеринбург: Изд-во Урал. Гос. Пед. Ун-та, 2009. – 102 с. 60
3. Макушина О. П. Методы психологического изучения девиантного поведения: Учебное пособие / О. П. Макушина. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 2006. – 80 с. 36
4. Макушина О. П. Психология зависимости: Учебное пособие / О.П.Макушина. – Воронеж: ИПЦ ВГУ, 2007. – 78 с. 37
5. Короленко Ц. П. Психосоциальная аддиктология / Ц. П. Короленко, Н.В.Дмитриева. – Новосибирск: Олсиб, 2001 – 251 с. 25
6. Ахвердова О. А. Дифференциальная психология: теоретические и прикладные аспекты исследования интегральной индивидуальности / Ахвердова О. А., Волоскова Н. Н., Белых Т. В. – СПб.: Речь, 2004. – 168 с.
7. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Ильин Е. П. – СПб. : Питер, 2002 – 512 с.

PHILOLOGY AND LINGUISTIC

UDC 81'272:004.1.01

Бойчук Марія Володимирівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри видавничої справи та редагування
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
Україна

Бойчук Василь Миколайович

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ,
Україна

МОВА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ІНТЕРНЕТ- ПРОСТОРУ

***Анотація.** У статті охарактеризовано мову українськомовних періодичних інтернет-видань як динамічну та інноваційну сферу, в якій активно відбуваються процеси поповнення лексичного складу сучасної української мови новими словами, проаналізовано чинники, що зумовлюють процеси неологізації.*

***Ключові слова:** мова преси, неологізм, заголовок, ЗМІ, okazіоналізація.*

У сучасному світі мас-медіа відіграють помітну роль у розвитку мовної системи. Саме тут відбувається вироблення мовних нормативів. Значною мірою це стосується останніх десятиліть, коли сфера масових комунікацій демонструє динамічність розвитку і зростання своєї питомої ваги в суспільних процесах, у формуванні масової суспільної свідомості.

Зростання наукового інтересу до мови ЗМІ зумовлює виокремлення проблеми студіювання дискурсу електронних зособів масової інформації. Питання мови мас-медіа є важливими як у теоретичному, так і в практичному плані. Останнім часом їм присвячено дослідження Є. Карпіловської, Л. Струганець, О. Стишова, М. Навальної, Т. Коць, Г. Мінчак, Т. Стасюк,

О. Турчак, Л. Архипенко, О. Андрейченко, О. Мітчук, В. Зайцевої, Л. Михайленко, Д. Дергача, Т. Коваль, О. Ляхової та ін.

Мова преси характеризується наявністю специфічних засобів швидкого відтворення і сприймання інформації, до яких належать штампи. Особлива роль у мові преси відводиться й заголовкам. Часто для увиразнення вони набувають оригінальних форм із погляду графічного чи синтаксичного оформлення, виступають фразеологізмами (афоризмами, пареміями, максимами, цитатами тощо) або ж їх трансформаціями, а також ремінісценціями або парафразами ідей чи фрагментів відомих творів.

Ще одна виразна ознака мови преси – це високий індекс експресивності мовлення, прагнення здійснити максимальний вплив на адресата. Тому журналісти намагаються використовувати всі доступні засоби словесної образотворчості. Однак образність у публіцистиці, як зазначає О. Пономарів, “призначена не для художньо-мовленнєвої конкретизації, як у белетристиці, а для стилетвірного протиставлення стандарту й експресії” [1, с. 13].

Стан мови преси визначається тією системою координат, яка сформувалася довкола цього одного із жанрових різновидів публіцистичного стилю. Її характер багато в чому залежить від призначення аналізованої мови. Так, гнучкість детермінується поліфункціональністю преси, універсалізація зумовлюється масовістю, а її оновлення виступає реакцією на постійну динаміку розвитку суспільства [2, с. 5].

Мова преси демонструє безпосередню реакцію на лексико-семантичні перетворення у мові. У цій лінгвальній підсистемі більшою мірою порівняно з повсякденною мовою лінгвальний стереотип зазнає експериментальних трансформацій [3, с. 3]. Значне зростання популярності ЗМІ на сучасному етапі розвитку соціуму спричинило різку зміну акцентів також у сферах впливу на еволюцію мови (особливо щодо її літературної форми). Активна діяльність мас-медіа, їхня орієнтація на живу невимушену комунікацію зумовили лібералізацію норм літературної мови та породили у мовців сумніви щодо непорушності та

загальнообов'язковості мовних норм, що спричинило моду на мовну розкутість, яка зайняла протилежну позицію стосовно наявних літературних стандартів (що підкреслює її значну привабливість) і розпочала експансію на писемномовлення. Намагання увиразнити мовлення, оновити його передбачає різке зростання варіативності засобів вираження [4, с. 1].

Мова сучасної преси, як констатують дослідники, позначена “розкріпаченням”, відсутністю цензури, лібералізацією мовлення, а також посиленням у ньому особистісного фактора, розширенням сфери спонтанного спілкування, прагненням носіїв мови до мовного новаторства, а також намаганням відновити своєрідність української мови, втрачену за часів русифікації, психологічним несприйняттям новомови тощо [5, с. 1].

Ці факти перебувають у руслі загальних тенденцій, якими позначено характер сучасної епохи. Зокрема, це: а) свобода від найрізноманітніших обмежень; б) відхід від старих мисленнєвих стереотипів; в) лібералізація і демократизація суспільства.

Усе назване змінює і мовні смаки сучасного покоління, що демонструють вихід за межі стандарту й активізують процеси творення okazіональних одиниць. Такі процеси розпочалися наприкінці ХХ століття, який одержав назву “вік okazіоналізмів” (О. Земська). Влучність і точність наведеної назви сприймається як цілком закономірна, оскільки саме на цей період припадає поява значної кількості незувальних знаків, які продемонстрували “розкутість і розкріпачення” та прийшли на зміну “невизначності і стандарту” [6, с. 4].

Дев'яності роки ХХ століття, як резюмує О. Турчак, – це період, коли в Україні відбувалися істотні зміни, що відобразилися не лише на житті суспільства і його розвитку в цілому, а й спричинили інтенсифікацію розвитку лексики української мови (у тому числі – й слів okazіональної природи). Сам же процес okazіоналізації в мові преси цього періоду “можна вважати явищем закономірним” [7, с. 1]. Схожі процеси засвідчено і в російській мові,

словниковий склад якої наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття позначений “неологічним бумом” [4, с. 1].

Мова засобів ЗМІ була і залишається багатим ґрунтом для появи нових одиниць і запровадження їх у мову. Така ситуація спричинена тим фактом, що основним принципом публіцистичного стилю є чергування експресії та стандарту [8, с. 11].

Д. Дергач виділяє *екстралінгвальні* й *інтралінгвальні* чинники, що зумовлюють появу інновацій у межах лексичного складу сучасної української мови, зафіксованих у дискурсі сучасних мас-медіа. До чинників першого типу, завдяки дії яких визначається специфіка мовних ресурсів, формується оптимальна мовно-стильова системність, належать: а) процеси демократизації, якими охоплено різні сфери суспільного життя українського соціуму – насамперед політична і культурна – (а це у свою чергу автоматично впливає і на їхнє мовне забезпечення); б) розширення структури інформаційного поля, перетворення його на багатоплановий культурно-комунікаційний простір, виконання основних функцій якого поряд з інформуванням передбачає також переконання (вплив на масову свідомість членів соціуму); в) протікання геополітичних та глобалізаційних процесів, які спричиняють інтерференцію національних пріоритетів різних державних утворень; г) науково-технічний прогрес; ґ) поширення явища лінгвістичної моди.

До інтралінгвальних чинників, від яких залежить розвиток лексико-семантичної системи мови сучасних мас-медіа, дослідник зараховує: а) значний вплив лінгвістичної традиції низки західноєвропейських мов (насамперед германських і романських – англійська, німецька, французька); б) прояв тенденції, спрямованої на стилістичну маркованість мови ЗМІ, яка виражається в утворенні символів, у вживанні нехарактерних для цієї сфери описових зворотів, складних за будовою конструкцій, аббревіатур, нетипових синонімів і антонімічних пар; в) тяжіння до мовної експресії (намагання використовувати емоційно забарвлені мовні одиниці), яке виступає наслідком дискурсивної

настанови на інформування та переконання; г) спрямованість на естетизацію слова тощо [9, с. 53].

Добір лексичних засобів у періодиці та електронних ЗМІ залежить також від індивідуальних смаків безпосередніх учасників цих процесів [19, с. 6-7]. Особливу активність у тенденціях до використання, запровадження і поширення всього нового демонструють тексти ЗМІ і щодо так званих *модних і новомодних слів*, вплив яких на свідомість сучасного соціуму дослідниками визначається як “не обмежений ніякими рамками”. Комунікативні дискурси преси, радіо і телебачення, постійно використовуючи модні й новомодні слова, практично доводять факт “випереджального” розвитку мови сфери масової комунікації, а також значного впливу на всі стильові різновиди мови [4, с. 17].

Таким чином, оперативна реакція мови сучасних ЗМІ на всі ті стрімкі, системні, різнорівневі процеси, що відбуваються у довколишньому світі, детермінувала серйозні зміни у лексичному корпусі мови преси. Тривають процеси виникнення неологізмів, формування семантичних дериватів, запозичення та інтеграція іншомовних лексем, відбувається термінологізація і детермінологізація лексичних одиниць, постійний рух слів від простору лексики активного вжитку в напрямку пасивізації і навпаки.

Отже, мова ЗМІ характеризується динамічністю й консервативністю, наявністю потужного особистісного чинника, високим індексом експресивності, прагненням здійснити максимальний вплив на адресата. Будучи підсистемою, де постійно відбувається пошук нових засобів передання конкретної (здебільшого раціональної) інформації та водночас переконання і впливу, медійна мова виступає сприятливою сферою для систематичної появи інновацій, у чому знаходять своє втілення все реальне й потенційне багатство мови, усі можливі засоби словесної образотворчості.

Список джерел:

1. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови: підручник. Київ: Либідь, 1992. 248 с.

2. Худолій А. О. Динаміка функціональних змін у мові американської публіцистики кінця
3. XX – початку XXI століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Київ, 2004. 20 с.
4. Шаповал О. В. Комунікативно-стильові параметри вторинної номінації в газетно-журнальній публіцистиці 80-90-х років XX століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2003. 19 с.
5. Бічай Ю. В. “Модні” слова в сучасній російській мові (на матеріалі тлумачних словників і мовленнєвої практики мас-медіа кінця XX – початку XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Дніпропетровськ, 2003. 21 с.
6. Мінчак Г. Б. Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років XX століття): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 21 с.
7. Колоїз Ж. В. Оказіональна деривація: теоретичний та функціонально-прагматичний аспекти: автореф. дис. ... доктора філол. наук: 10.02.01. Київ, 2007. 40 с.
8. Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років XX століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2005. 19 с.
9. Холявко І. В. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років XX ст. (семантико-функціональний аналіз) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Кіровоград, 2004. 20 с.
10. Дергач Д. В. Лінгвостилістика онімів сучасних українських медійних текстів: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2009. 236 с.
11. Мітчук О. А. Нові слова та їх значення у мові мас-медіа Рівненщини (1995-2005 рр.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Львів, 2006. 17 с.

Кулікова Тетяна Василівна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти та гуманітарних дисциплін

Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С.Макаренка

Україна

Купенко Надія Станіславівна

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 013 Початкова освіта

Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С.Макаренка

Україна

МЕТАФОРА ЯК СТИЛІСТИЧНА СКЛАДОВА МОВИ РОМАНУ**М. П. СТЕЛЬМАХА «ЧОТИРИ БРОДИ»**

Метафоризація – це засіб, який у романі М. Стельмаха зв'язує численні та різноманітні творчі завдання. Він вплітається в цілу систему художніх явищ і разом з іншими, у взаємодії з ними дає необхідний ефект. Для метафори характерні проміжні і перехідні випадки, що створюються в ході розвитку мови як знакової системи.

Серед стилістичних функцій, які метафора виконує в художньому тесті, ми виділили характерологічну, емоційно-оцінну та номінативну.

Перша функція, яку ми розглянемо, – характерологічна. Такі метафори передають стан душі людини: «І тоді *лихі зморшки розсікли чоло лісника, а скосбочений вид вичавив піт і злобу*» [1, с.69]; «...рвучко гайнула з оселі – в сонне рохкання свиней, у сонне зітхання глечиків, що вигрівались на кілках, у сонні клапті сонця, що стікали з дерев на загиджене дворище» [1, с.69]. У кожному з таких метафоричних конструкцій автор вкладає не тільки глибокий смисл, а й краплинку своїх почуттів, даючи читачеві змогу самостійно уявити і додумати картину.

Метафора є також дієвим засобом впливу на адресата мовлення. Емоційна оцінка в метафоричному значенні викликана, перш за все, властивостями самого

предмета. Образ, нова метафора в тексті самі по собі вже викликають емоційно-оцінну реакцію адресата. Підкреслюється визначальна роль образності як одного із засобів дії. Естетична мовна інформація наділена великим потенціалом: вона впливає на поведінку людини за допомогою апеляції до емоційної сфери психіки і через неї – до свідомості. Серед метафор, які виконують саме цю функцію, у романі «Чотири броди» можна виділити такі: «– От я й повернувся на твій голос, – втопив руки в ячмінь, а той солодко зашерехтів по них достиглим вусом» [1, с.143]; «В чорнильно-синіх очах загусли хмари, роки та біль» [1, с.88].

У своїх прямих значеннях такі слова, як сонце, погляд, позбавлені оцінки, але при переносному вживанні разом з народженням образу народжується й оцінка цього образу, який зовсім по-новому утворюється у нашій уяві. Порівняємо: «жарить сонце вогнем» [1, с.37] та «сонце поцілувало її» [1, с.45]; «засяяли її очі» [1, с.85] та «гаснуть очі, серце спить» [1, с.140].

Як бачимо, у новому, несподіваному контексті слова адресат змінює свою оцінку на протилежну. Розвиток значень збільшує різноманітність найменувань для одних і тих же реалій, понять, сприяє поглибленню їхньої характеристики, підсилює експресію, вносить нові оцінні моменти. Завдяки емоційно-оцінній функції автор досягає головної мети – впливу на читача.

Як було зазначено, метафора – це слово, значення якого переноситься на найменування іншого предмета, пов'язаного з предметом, на який звичайно вказує це слово, рисами подібності. Метафора конкретизує уявлення про предмет шляхом вказівки на певну його ознаку не в прямій формі, не безпосередньо її називаючи, а шляхом заміни її словом, що містить у собі дану ознаку [2, с.33 – 34]. Таким чином, перед митцем стоїть досить складне й важливе завдання – підібрати таку метафору, яка викликала б у свідомості читача відчуття схожості, лише певний натяк на описуване. Досягнення такої мети – вершина майстерності автора, адже естетичний ефект метафори побудований на певній загадковості предмета. Саме тому однією із важливих стилістичних функцій метафори вважається номінативна. Майстер художнього слова Михайло Стельмах вдало й

оригінально вплітає в текст оповіді ці метафоричні конструкції: «А місяцю все хотілося бавитись у піжмурки з ним – і він то закидав його аж у саме небо, то раптово так вигойдувався на *скатертину снігів*, що аж кособочились хати» [1, с.37]; «*Оця золота нитка політиканства*» [1, с.28]; «Стьопочка, подивившись на незнайому, розгублено заграв *млинками вій* і загубив язика в роті, та й сам лісник здивувався: з якого ж поля взялося таке диво на ярмарковій колотнечі?» [1, с.134] «Неждано-негадано Магазаник побачив перед собою великооку тонкостанну дівчину, що мала на плечах цілий *сніп свіжого пшеничного волосся*» [1, с.134]; «Навколо стояла така тиша, що чути було *золотий дзвін переджнивності*» [1, с.137]; «Коли це було, ай зараз моторошно стало. Ох це *осіннє гайвороння згадок!*» [1, с.139]; «– Може, якось перемелеться. Бо кого тепер не зачепило *колесо хитрувань*» [1, с.34].

Предметом вивчення стилістики є закономірності функціонування мовних засобів мовлення. Стилїстика вивчає виразові засоби мови і використання їх різних функціональних і колоритних різновидах мови [3, с.7].

Основною функцією мови є функція зображувальна у найширшому значенні цього слова: це і використання специфічних засобів словесного зображення епітетів, метафор, синонімів, антонімів, порівнянь, це і використання загальних мовних засобів, їх здатність «живописати» при відтворенні кольорів, звуків, запахів.

Зображальна функція порівнянь виявляється у процесі художньо-образної конкретизації змальовуваного. Найчастіше порівняльні конструкції використовуються для характеристики персонажів – їхньої зовнішності, поведінки, психічного чи фізичного стану. Досліджувані структури також підкреслюють оригінальні ознаки предметів, що оточують дійових осіб. У кожного предмета є певне коло об'єктивно існуючих у мові й свідомості характеристик, проте суб'єктивне сприймання предмета розширює це коло, надає йому своєрідності.

У романі «Чотири броди» при характеристиці порівняльних конструкцій можна виявити різноманітні їх функції. Так, яскраво виділяються порівняння зображального характеру. За допомогою цих синтаксичних конструкцій автор увиразнює характерні риси зовнішності людини, зображає її цілісно й образно. Наприклад: «мале [хлопчик], немов підбите пташеня, заспішило до хліба» [1, с.79]; «похилі, неначе давнина, діди» [1, с.3]; «діти горять, наче воскові свічі» [1, с.60]; «обличчя [...] подзьобане віспою теж, мов решето» [1, с.301]; «татари, як ті чорні хмари» [1, с.27]; «хлопець набирався сили, мов дуб у полі» [1, с.13]; «обличчя в нього драгле, кругле, як решето» [1, с.301] та інші.

Важлива роль у розкритті ідейного задуму автора належить характерологічним порівняльним конструкціям. У романі Михайла Стельмаха «Чотири броди» такі мовні одиниці характеризують персонажів різносторонньо, а також передають внутрішній стан людини. Наприклад: «полохлива, мов свічка, дружина» [1 с.18]; «страхається його, як страхається громовиці» [1, с.78]; «погомоніти з вами, наче з рідними» [1, с.61]; «вгатила це слово, наче ножа» [1, с.11].

Також акцентуємо увагу на порівняльні конструкції, які виражають позитивні та негативні риси характеру. До порівнянь, що вказують на позитивні риси характеру, відносимо такі, як: «хмелиною б убивалась біля нього» [1, с.18]; «невеличка машинка [...] сумирним звірятком лежала на [...] березі» [1, с.260]; «Ольга [...] сіла край столу, по-материнськи дивлячись на гостя» [1, с.287]. Негативні риси характеру дійових осіб автор ілюструє за допомогою таких порівняльних конструкцій: «бундючний, немов індик, барон» [1, с.331]; «татари, як ті чорні хмари» [1, с.27]; «Гнилюк лантухом повалився братам у ноги» [1, с.296]; «як злодій, крадькома рвав його» [1, с.73]; «Чорт-із-Свічечкою» [1, с.18], «ворон по-гадючи зашипів крилами» [1, с.308]; «в голові ще й не орано, а пишається, мов свячене поросся» [1, с.126] та подібних.

Зі стилістичного погляду, порівнянням у художньому творі притаманна також емоційно-видільна функція. За її допомогою Михайло Стельмах дає

власну оцінку героям. Емоційно-видільна функція активно фігурує у семантичному полі «душевний стан людини». Наприклад: «так глянула на Магазаника, наче він з місяця звалився» [1, с.99]; «глянула так, наче увесь світ уходив у здивовано радісні очі» [1, с.16]; «серце, наче заячий хвіст, б'ється» [1, с.82]; «ви на мене косуєте, немов на Марка Проклятого» [1, с.61]; «Це було сказано – не голосом, а зболілою душею» [1, с.33], «страх їжаком заворушився у губі» [1, с.75], «каторгою стоїть страх» [1, с.23].

Яскравіше ця функція порівнянь розгортається в поширених порівняльних конструкціях. Наприклад: «теплий пополудень крізь дерева ловив промінням і тінями старого, і він ішов між ними, як сама журба» [1, с.252]; «наче коня, осадив здиблену душу і клятим насінням гонору засипав той невиразний спалах добра, що ворухнувся в ній» [1, с.24]; «лихі, мов нечисті, вони ладні вчепитися один в одного, але що це дасть?» [1, с.291], «чи то людина зітхає, як річка, чи річка, як людина?» [1, с.289] тощо.

Отже, серед стилістичних функцій метафори було виділено та розглянуто характерологічну, емоційно-оцінну та номінативну. Слід зазначити, що більшість таких тропів виконує не лише одну із них, а декілька водночас, саме тому іноді важко провести межу між ними. Вони виконують характерологічну роль, описують предмет із різних сторін, передають внутрішній світ людини. Завдяки емоційно-оцінній функції автор досягає головної мети – впливу на читача. Підбір метафори, що виконує номінативну функцію, викликаючи в свідомості читача відчуття подоби, вважається вершиною творчої майстерності письменника.

Список джерел:

1. Стельмах М. П. Чотири броди : Роман. Київ : Дніпро, 1981. 506 с.
2. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. Київ : Либідь, 2006. 488 с.
3. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища шк., 1987. 349 с.

Москвичова Оксана Анатоліївна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови

та методики її викладання

Херсонський державний університет

Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ФРАКТАЛЬНОЇ ПОЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ СВІТУ У ЛІНГВОКОГНІТИВНОМУ ВИМІРІ

В аспекті математики, інформатики, фрактальної геометрії, теорії систем та синергетики *фрактал* (від лат. *'fractus'* – ламати, розбивати) – об'єкт, котрий характеризується дрібною структурою, та має ієрархічний рівень організації [1; 2]; це нескінчена геометрична фігура, кожний фрагмент якої повторюється у зменшеному масштабі [2]. Засновник теорії фрактальності у математиці,

Б. Мандельброт, ідентифікує фрактал з латинських слів *'frangere'* (ламати) та *'fractus'* (розірваний, дискретний, дрібний) [2]. Слово співзвучне з англійським *'fracture'* (розрив) й *'fraction'* (дріб). Крім значення *'фрагментований'* (у словах *'фракція'* або *'рефракція'*) слово *'fractus'* означає *'неправильний за формою'* [2].

Фрактали або математичні чи геометричні монстри змінили математичну науку кінця ХХ століття, а після своєї міждисциплінарної інтеграції чимало форм було описано у фрактальній математичній спосіб. Б. Мандельброт узагальнив різноманітні види фракталів, розробив принципи комп'ютерного фрактального обчислення, котрі втілено у сучасній фрактальній комп'ютерній графіці та встановив, що властивістю фракталів є те, що будь-яка їх самоподібна складова не є фундаментальною, а постає чітко детермінованою та дискретною (безперервною) [1; 2]. За структурою фрактал складається з дрібних елементів, розташування яких обумовлене впливом попереднього елементу або попередніх елементів. Фрактал – самоподібна дискретна (безперервна) єдність і зв'язок між всіма його елементами впливає на модель фракталу в цілому. Моделювання фракталу постає чітким та математично детермінованим, кожен з його елементів

постає геометричною зменшеною й самоподібною версією всього цілісного фракталу. Процес конструювання фракталів підпорядковано багатократним повторенням аналогічних математичних операцій – *ітерацій*. Фрактальні ітерації є рекурсивними, тобто такими операціями, фінальна крапка завершення попереднього етапу яких постає зародженням нового етапу ітераційного процесу. Так, моделювання фракталів – безкінечний процес, до якого можна прагнути але завершити конструювання фракталу не можливо, оскільки фрактали мають початок, але не мають завершення [1; 2].

Екстраполюючи методологію лінгвопоетичного аналізу, методологію когнітивної лінгвістики та когнітивної поезики, враховуючи здобутки методології фрактального моделювання у математиці, фрактальній геометрії, синергетиці й теорії систем, окреслимо методику конструювання фрактальної поетичної моделі світу, яка характеризується складною структурою у лінгвокогнітивному вимірі. Вказана складність структури обумовлена когерентністю між складовими сегментами фрактальної поетичної моделі світу, тобто узгодженням дифузійних й дисипативних процесів, котрі уможливають когерентну зв'язність складної хаотичної структури у єдине фрактальне ціле. З позиції точних наук фрактальне конструювання складної моделі відбувається при когерентному об'єднанні мікроелементів складної макроструктури з синхронізацією її еволюції [1; 2]. Фактором об'єднання складних фрактальних систем є аналогія хаосу, оскільки хаос відіграє конструктивну роль у ході будовання фрактальної моделі. У контексті дослідження під хаотичністю, важливою для конструювання фрактальної моделі світу, розуміємо лавиноподібний інвентар художніх концептів, концептів та концептуальних тропів, які можливо ідентифікувати та реконструювати на матеріалі британських поетичних текстів XIX-XXI століть із застосуванням методики лінгвопоетичного, лінгвокогнітивного й поезико-когнітивного аналізу. Структурування фрактальної поетичної моделі світу у лінгвокогнітивному вимірі шляхом упорядкування художніх концептів й концептів та концептуальних тропів з подальшим фреймовим моделюванням та

конструюванням концептуальних блендів з урахуванням методологічного інструментарію конструювання образ-схем концептуальних тропів дозволяє упорядкувати зазначені аспекти в єдиній фрактальній й лінгвокогнітивній моделі світу. У такий спосіб здійснюємо перехід когнітивної лінгвістики та когнітивної поетики на новий топологічний рівень, котрий ознаменовано можливістю графічного кодування лінгвокогнітивних постулатів у складній ієрархічній фрактальній моделі, що складається з самоподібних мікро- та макросегментів, а також з фреймової мережі та мережі концептуальних смислів.

Центральним та інтегруючим або початковим аспектом фрактальної лінгвістичної моделі є атрактор. Як відомо, термін «атрактор» у синергетиці (від лат. *`attrahere`* - *`притягувати`*) характеризується як відносно стабільний стан системи, завдяки якому немовби притягуються до атрактора всі елементи системи; це царина тяжіння (рос. область притяжения) різноманітних флуктуацій розміром з речення. У теорії точних наук з позиції фрактального моделювання атрактор (або круговий / циклічний / дивний атрактор) (від англ. *`to attract`* - *`притягувати`*) – точка або замкнена лінія, котра притягує до себе всі можливі траєкторії фрактальної системи і постає сталим елементом фракталу, навколо якого сконцентрована вся фрактальна структура або фрактальна модель; це геометрична структура обмеженого об'єму у фазовому просторі, до якої асимптотично (тобто, не торкаючись) прагнуть траєкторії, котрі описують динаміку дисипативної нелінійної системи [1; 2].

Структурно, в аспекті фрактального геометричного моделювання, атрактор складається з центрального вузла, навколо якого, у формі спіралі, розпорошено траєкторії атрактора, фрактальність яких обумовлена тим, що траєкторії атрактора ніколи не перетинаються й відцентровуються навколо центрального вузла атрактора. В результаті, орбіта атрактора являє собою безкінечну й довгу лінію на обмеженій площині і, у такий спосіб, атрактор є фрактальним або дивним атрактором (рос. странным фрактальным аттрактором). Дивний фрактальний атрактор у фрактальному моделюванні – траєкторія орбіти фракталу, яка є безкінечною й ніколи не перетинається та відзначається

наявністю крапки, з якої починається рух траєкторії. Рух траєкторії дивного фрактального атрактора започатковує фрактальне моделювання і динаміка такого руху є такою: крапка (початок) → цикл → фрактал [1; 2].

Враховуючи теоретичні надбання фрактального моделювання з урахуванням актуальності поняття «атрактор», під атрактором розуміємо центральну точку фрактальної поетичної моделі світу, навколо якої спіралью та асимптотично розташована траєкторія всього фрактального моделювання поетичної моделі світу. Так, у нашому розумінні, відправним моментом для конструювання фрактальної поетичної моделі світу є художній концепт, котрий постає ширшим поняттям, ніж концепт у когнітивній лінгвістиці та когнітивній поезії, оскільки є базовою одиницею концептуальної фрактальної моделі світу, в якій відбито як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні аспекти, тобто враховано життєві протиріччя британських поетів XIX-XXI століть, обумовлені історичними й культурними традиціями романтизму, модернізму й постмодернізму, а також жанровими вимогами до поетичних текстів зазначених культурно-історичних періодів.

Запропоноване фрактальне моделювання конструює нову картину британської поетичної реальності XIX-XXI століть, стимулює до виокремлення нових й екстравагантних рішень, завдяки яким конструюється нова фрактальна поетична реальність, в якій плюралізм, унікальність та гетерогенність поєднуються з глобальністю, універсальністю й зв'язністю завдяки новому фрактальному упорядкуванню хаосу британської поезії у чітку й точну фрактальну структуру – фрактальну поетичну модель світу, котра є динамічною за формою, оскільки ідентифікація нових художніх концептів та реконструкція нових концептуальних тропів змінює структуру фрактальної моделі світу, наповнює її новими лінгвокогнітивними барвами в залежності від нового матеріалу дослідження.

Центальною точкою фрактальної поетичної моделі світу є художній концепт, який постає складовим базових концептуальних тропів. Художні концепти та концептуальні тропи постають ідентифікаторами поетичної моделі

світу на матеріалі британських поетичних текстів XIX-XXI століть. Відповідно до траєкторії руху дивного фрактального атрактора динаміка фрактального моделювання поетичної моделі світу окреслюється у дослідженні у такій послідовності: художні концепти → базові концептуальні тропи → фреймовий модус поетичної моделі світу → інтегрований модус поетичної моделі світу (моделювання концептуальних блендів або емергентних когнітивних структур). Останні два поняття формують мережу концептуальних смислів фрактальної поетичної моделі світу у британських поетичних текстах XIX-XXI століть у лінгвокогнітивному вимірі. Графічно, фрактальну поетичну модель світу моделюємо подібно до типології фракталів у фрактальній графіці, а лінгвокогнітивна природа зазначеної моделі обумовлена ідентифікацією художніх концептів з моделюванням фреймового модусу фрактальної поетичної моделі світу, а також реконструкцією базових концептуальних тропів з моделюванням концептуальних блендів.

Так, запропоноване моделювання фрактальної поетичної моделі світу відкриває нову галузь у сучасній когнітивній лінгвістиці та когнітивній поезії з опорою на сукупність методологій точних і гуманітарних наук. Висновуємо, що такою новою ланкою постає *когнітивна графіка*, або, точніше, *когнітивна фрактальна графіка*, оскільки репрезентована методика дослідження поетичних текстів з подальшим конструюванням фрактальної поетичної моделі світу враховує декілька аспектів когнітивної лінгвістики, когнітивної поезики, математики, геометрії, теорії систем, синергетики.

Список джерел:

1. Деменок С. Л. Фрактал: между мифом и ремеслом. – Санкт- Петербург: ООО «Страта», 2015. 296 с.
2. Деменок С. Л. Просто фрактал. – Санкт- Петербург: Страта, 2018. 308 с.

JOURNALISM AND TELECOMMUNICATIONS

UDC 070

Maria Lychuk

Dr. in Philology, Professor, Associate Professor,
Department of Journalism and Language Communication
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine,

Elena Levina

First year students
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine

Veronica Berdnik

First year students
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine

**THE TERMINOLOGICAL APPARATUS FOR CREATING
MEDICAL IMAGE**

The world of media is a mass communication system, and its main characteristics are infinity and redundancy. Due to lack of media studies on the media image as a phenomenon in the online media environment, it is important to develop a terminological apparatus for its creation.

The purpose of the work is to organize concepts and terms to explain the media image.

Today, the term media is one of the most active and commonly used not only in the journalistic environment but also in other spheres of human activity. The term comes from the Latin word «media», «medium» to mean «mediator».

The media is a term of the XX century, which was first introduced to name the phenomenon of «mass culture», «mass communication». The term mass communication is interpreted as referring to various phenomena, in particular the

process of transmitting and disseminating information to a mass audience, directly to the mass media.

Media culture. The concept of media culture in the traditional interpretation synthesizes all kinds of audiovisual art. Researchers believe that media culture is a culture related to the broadcasting of dynamic images, which have become widespread through modern technical means of recording and transmitting images and sound – cinema, television, video, and multimedia systems. The habitat of media culture functions not only on the basis of creation and dissemination of images, but also taking into account the chain «message – participation in communication».

In the Concept of introduction of media education in Ukraine (2010), the term media culture is interpreted as a set of information and communication tools, functioning in a society, system of signs, elements of a culture of communication, searching, collecting, producing and transmitting information, as well as a culture of its perception social groups and society in general [11].

Media culture is part of the general culture and is associated with the means of mass communication. For the most part, the term is explained in two ways. Socially the *culture of society is the media culture of society*. It is necessary to take into account socio-cultural phenomena related to the media (books, television, newspapers and magazines, radio, internet resources). In the personal aspect *human culture – media culture of a person*, when perceived creative expression through communication means [18, s. 44].

The problem of the influence of media culture on personality was explored N. Kirilova, E. Borisov, V. Vozchikov, N. Zrazhevskaya, G. Pocheptsov, V. Rizun and others.

The basis of media culture is the system of material and intellectual values in the media, the level of development of the individual, capable of perceiving, analyzing, evaluating mediatext, admiring media creativity, absorbing new knowledges through media. In the XXI century. the role of media culture in society as a comprehensive mean of human development of the world in its social, intellectual, moral, artistic,

psychological aspects is relevant. In view of new studies on the problem of media culture, the list of functions of media culture has been expanded. N. Kirilova calls such important functions: information, communication, normative, cognitive. These features clearly characterize media culture, making it an important factor in the renewal of society [10, s. 362].

Internet communication. The Internet has evolved to become one of the most powerful forms of communication and a means of influencing both thoughts (consciousness) and the actions of individuals and groups of people. We view the Internet as a means of social communication; this is one of the important factors of personality formation, as it is fully integrated into our lives. Problems of Internet communication were researched by O. Halychkin, L. Ivanova, G. Trofimova, O. Goroshko, M. Sidorova and others. Communication through the Internet is manifested in two aspects: 1) the exchange of information between different subjects through voice, video, text messages, documents, files etc.; 2) communication between people.

Media habitat. In Ukrainian science, the term media habitat emerged in the late 1990s. Media habitat is the entire amount of information circulating in information flows, and all means of broadcasting information, including libraries, archives, repositories, media, oral communication, etc. In our research, we use the interpretation of media space as a set means of mass media and mass communication.

Media image. We interpret this concept broadly and narrowly. In the broad interpretation the media image is an image of reality, constructed in all texts that are created in the media habitat. These texts can be created by both professional journalists and internet users, bloggers. We narrowly understand the media image as fragments of reality, reflecting value orientations, psychological qualities of the authors themselves.

Media images began to be explored by British [20] and Russian scientists [5; 12]. Ukrainian researchers have shown no interest in creating and characterizing media images of well-known politicians, art representatives, and others.

According to researchers, media image is one of the forms of existence of consciousness in media communication. Today, the development of media space creates opportunities not only for presenting information, but also for receiving comments from recipients.

Internet is an environment of open communication, discussion, and thought. That is, it is a certain arena in which the media form an image of the world with certain characteristics, create a media image

We offer a working definition of media image: it is an image-reflection in the mind of the recipient, who evaluates everything presented in media texts as a formed media image of the world.

That the concepts and media terms are organized, focusing on the meanings that are most expedient for creating media image. The author's interpretation of the term media image is suggested.

References:

1. Боярова К. В. Інтернет як засіб комунікації людей URL: https://www.confcontact.com/2009_03_18/pe6_boyarova.php
2. Зелянская Н. Л., Гавенко А. С., Белоусов К. И. Медиаобраз Иосифа Сталина как гипертекст. Вестник Оренбургского гос. ун-та. 2009. №11. С. 73–79.
3. Кириллова Н. Б. Медиакультура как интегратор среды социальной модернизации : дис. на соискание науч. степени д-ра филос. наук: спец. 24.00.01. Москва, 2005. 354 с.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaosvita/kontsepsiya_vprovadzhennya
5. Різун В. В. До постановки наукової проблеми про особливий статус медіакомунікацій в системі соціальних комунікацій URL: http://journalib.univ.kiev.ua/Do_postanovky_problemy.pdf
6. Hughes E., Kitzinger J., and Murdock G. Media discourses and framing of risk, 2008 URL: <http://www.cardiff.ac.uk///jomec/resources/KitzingerWkPaper27.pdf>

Сиваш Катерина Олександрівна

аспірантка кафедри журналістики

Запорізький національний університет, Україна

АТРИБУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОСТІ У ПАРАСОЦІАЛЬНІЙ КОМУНІКАЦІЇ З ВЕДУЧИМИ НОВИН

Анотація. За результатами моніторингу представлено особливості функціонування атрибуту інтелектуальності у процесі розбудові парасоціальної комунікації з ведучими новин. Досліджено поведінку трьох ведучих новин: Анна Панова (телеканал «Україна»), Лідія Таран (телеканал «1+1») та Наталя Бєлашева (телеканал «Інтер»). Моніторинг охоплює вибірку програм у період з 01.09.2018 по 31.12.2018.

Ключові слова: парасоціальна комунікація, атрибут інтелектуальності, ведучий новин, телебачення.

Інтелектуальність, на думку дослідників, це характеристика, яка зазвичай впливає на нашу думку про навколишніх [1]. Інтелект пов'язаний з багатьма позитивними характеристиками, такими, як уміння вирішувати проблеми, соціальна компетенція та досягнення цілей [2]. С. Хоффнер, досліджуючи дитячу ідентифікацію, дійшла висновку, що ця характеристика більш важлива в сприйнятті чоловіків [3]. А дослідник Б. Рівз зазначає, що сама по собі інтелектуальність не сприймається як рольова модель, але відіграє роль у розбудові позитивного іміджу за наявності інших «успішних» рис [4]. Незважаючи на те, що інтелект часто пов'язаний з успіхом, ці дві конструкції відрізняються, інтелектуальні медіа-персони не завжди сприймаються як успішні [5].

Українські дослідники надають невелику увагу поняттю «інтелектуальності» як іміджотворчому чиннику. Так, інтелект найчастіше

розглядається в контексті політичного іміджу [6]. Є. Петракова зазначає, що в виборчому процесі важливо враховувати «принцип певної відповідності рівнів інтелектуального розвитку», тобто слідкувати за тим, щоб публічна персона була наближена за рівнем інтелектуального розвитку до пересічного громадянина [6, с. 117]. При цьому оптимальний розрив – не більше 25-30%, адже «дурники» та «розумники», за результатами досліджень, одразу втрачають підтримку електорату.

М. Андрющенко описує інтелектуальні показники як складник вербального комунікативного іміджу, наголошуючи, що ведучий «повинен намагатися дотримуватися усталеного іміджу, тоді довіра до нього глядачів тільки зростатиме» [7]. Дослідниця також вказує на важливі в контексті парасоціальної взаємодії аспекти іміджу: створення та поширення соціальних міфів, вплив аудиторії на моделювання іміджу та психологічні чинники як глядача, так і медіа-персони, у процесі формування та сприйняття іміджу. Збалансований образ дозволяє сформувати міцніші парасоціальні зв'язки, тобто, використовуючи мову НЛП, «заякоритися» у свідомості медіа-реципієнта. За Дж. О'Коннором, якорінням називають процес, за допомогою якого певний стимул зв'язується з певною реакцією і запускає її прояв [8].

У процесі моніторингу інтелектуальність медіа-персон оцінюємо у вербальному прояві (грамотна мова, насиченість тексту інформацією, вид використовуваної лексики тощо).

Анна Панова, «Сьогодні». Анна Панова відповідає усталеному уявленню про ведучу новин, тому концепт інтелектуальності та успіху має велике значення у розбудові образу. Моніторинг показав, що вказані характеристики ведуча проявляє у зовнішньому вигляді, мовленні та за допомогою реквізиту. Так, зовнішній вигляд витримано в офіційно-діловому стилі, але з використанням яскравої палітри, зачіска завжди охайна, взута у туфлі на високих підборах. Мовлення А. Панової вирізняється швидким темпом та яскравим інтонаційним забарвленням (наприклад, риторичні питання). Особливістю є насичення

підводок ведучої розлогими цитатами, цифрами та фактами. Посилює образ «інтелектуальності» і вдалі прямоефірні інтерв'ю з гостями студії: так, ведуча ставить влучні запитання, що показують її обізнаність у тій чи іншій сфері, не дає гостям-політикам піти від відповіді, відстоює свою думку. Реквізит, що посилює сприйняття ведучої як «успішної» – це ноутбук (яким, до речі, вона в кадрі майже не користується) та велика кількість паперових нотаток на столі або в руках (ними теж А. Панова в кадрі мало послуговується).

Лідія Таран, «ТСН». Відповідно до принципів інфотейменту, якими послуговується канал «1+1», образ ведучої Лідії Таран також трансформувалася з класичного у розважально-інформаційний. Так, під час моніторингу було помічено, що складні (економічні, політичні, державні) теми максимально спрощуються, ведуча використовує розмовну лексику, зменшувально-пестливі форми, а також кумедні неологізми. Це може негативно корелювати з концептом «успіх» та «інтелект», й відповідно зменшувати силу паравзаємодії з глядачами, що оцінюють ці якості як важливі чесноти.

Сприятиме парасоціальній комунікації, на наш погляд, активний рух ведучої назустріч глядачу. Шляхом моніторингу встановили, що на початку кожного випуску Лідія Таран йде до глядача, виголошуючи короткі сенсаційні анонси. Кожен блок програми виділяється зміною поз ведучої. Уваги заслуговують звертання ведучої, що покликані привертати увагу і будувати парастосунки з глядачем. Наприклад, випуски починаються фразою «ТСН вже з Вами. Ми починаємо» або синонімічними. Прощання Л. Таран емоційні, мають логічну прив'язку до останнього сюжету та включають побажання до глядачів: «Мирного всім вечора і зустрінемося тут завтра», «Теплих вихідних Вам бажаю і зустрінемося тут завтра», «Дякую за довіру, зустрінемося тут завтра!», «Дякуємо за довіру! Здоров'я бажаємо і мирного вечора! Хай щастить!» тощо.

Сприйняття успішності та інтелекту підтримують і зовнішні атрибути: вигляд ведучої (детальніше проаналізуємо далі) та реквізит у студії. Так, на столі у ведучої брендований ноутбук ТСН, у руках часто тримає паперові нотатки,

навіть коли ходить по студії. У кадрі ці речі майже не використовує, але їх наявність може підсилювати сприйняття Л. Таран як успішної ведучої.

Наталя Белашева, «Подобиці». Провідний концепт в екранній поведінці Н. Белашевої. Аналіз 17 випусків програми «Подобиці» о 20.00 показав, що медіа-персона має намагання здаватися глядачеві освіченою, інтелектуальною та успішною. Це виявляється у таких атрибутах: діловий стиль одягу (детальніше у частині «Привабливість»); насиченість підводок цитатами і цифрами; велика, а іноді й переважаюча, кількість матеріалів жанру закадровий текст; використання складних іншомовних слів, питальних речень; паперові нотатки у руках.

У кожному випуску нами було помічено як мінімум чотири підводки, що включати розлогі цитати політиків, можновладців, світових лідерів. Ця особливість, на нашу думку буде підсилювати сприйняття ведучої як освіченої та інтелектуальної, але може негативно корелювати з ПСІ для тієї аудиторії, яка не вважає інтелектуальність базовою чеснотою.

Підсилювати сприйняття ведучої як інтелектуальної будуть і закадрові тексти, адже демонструють обізнаність її з різними темами та подіями. Анкерами для ПСІ вважаємо також ввідні слова «поясню», «нагадаю», «зазначу» і т.п., що виголошується від першої особи, а тому переносять реципієнтів у площину сприйняття Н. Белашевої як прямого ретранслятора повідомлень, а не диктора заготованого тексту.

У коментованих відео Н. Белашева використовує слова іншомовного походження та подекуди складну лексику (ескалація, коаліція, акредитація, байкшейринг, реорганізація, інституція тощо). Хоча така лексика може ускладнювати розуміння новинних повідомлень, проте позитивно впливатиме на ПСІ для тих глядачів, що будуть гомофільними з медіа-персоною у цьому питанні. Слід також оцінити вплив на парасоціальну взаємодію питальних речень, що є в аносах і підводках. На нашу думку, вони привертають додаткову увагу, акцентуючи глядачів на суті події, а також створюють ілюзію міжособистісного спілкування з новинкаркою.

Серед матеріальних атрибутів концепту «інтелект/успіх» помітили лише паперові нотатки у руках Н. Белашевої, якими вона періодично послуговується у кадрі, на відміну від раніше аналізованих новинних ведучих, для яких записи слугували не більше, ніж реквізитом.

Висновок. Атрибут інтелектуальності був, є і залишається провідним у побудові парасоціальної комунікації глядача з ведучими новин. Головні способи вираження: офіційно-діловий стиль одягу, насиченість тексту складними конструкціями, словами іншомовного походження, розлогі цитування політиків або експертів, акцентуючі слова, риторичні питання тощо.

Список джерел

1. Hoffner C., Buchanan M. Young adults' wishful identification with television characters: The role of perceived similarity and character attributes. *Media psychology*. 2005. Т. 7. № 4. Р. 325-351.
2. Paulhus D. L. Nominations of intelligent exemplars: Contributions of target achievement and prototype fit. *Social Cognition*. 2000. Т 18. № 4. Р. 319-328
3. Hoffner C. Children's wishful identification and parasocial interaction with favorite television characters. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*. 1996. № 40. Р. 389-402.
4. Reeves B., Lometti. G. The dimensional structure of children's perceptions of television characters: A replication. *Human Communication Research*. 1979. №5. Р. 247-256.
5. Sternberg, R. J. The concept of intelligence. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of intelligence*. New York: Cambridge University Press. 2000. Р. 3-15.
6. Петракова Є. Деякі аспекти формування іміджу політичного лідера. *Політичний менеджмент*. 2004. №2. С. 109-120.
7. Андрющенко М. Ю. Телеведучий у системі телебачення: іміджеві аспекти. *Електронна бібліотека Інституту журналістики*. 2007. Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2002>
8. О'Коннор Дж., Сеймор Д. Введение в нейролингвистическое программирование. Челябинск, 1997. С. 272.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

UDC 343.135(477)

Гончарова Олена Вікторівна

Прокурор Херсонської місцевої прокуратури Херсонської області,
юрист 1-го класу,
Україна

**ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ДЛЯ СУДУ ПРИЙНЯТТЯ ПРОКУРОРОМ
ПОСТАНОВИ ПРО ВІДМОВУ ВІД ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО
ОБВИНУВАЧЕННЯ З ПОРУШЕННЯМ НОРМ
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА**

***Анотація.** Статтю присвячено проблемним питанням обов'язковості прийняття судом рішення прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення, навіть у випадку, коли відповідне рішення державного обвинувача, на думку суду є передчасним, помилковим, невмотивованим, таким, що явно суперечить загальним засадам кримінального процесу. На основі теоретичного аналізу та узагальнення судової практики досліджено питання щодо можливості суду повернути прокуророві постанову про відмову від підтримання державного обвинувачення у випадку її невідповідності нормам процесуального права. Зроблені у статті висновки можуть бути використані під час теоретичного обґрунтування внесення змін до КПК України.*

***Ключові слова:** прокурор, суд, постанова, наслідки, відмова від державного обвинувачення.*

Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді, як і будь-яка інша процесуальна діяльність, породжує настання передбачених законом наслідків.

Деякі правові наслідки відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення у суді, чітко закріплені в нормах КПК України, але їх зміст

залишає багато теоретичних та практичних питань. Крім того, ряд правових наслідків, які настають для учасників кримінального судочинства при відмові прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді, взагалі залишається поза увагою законодавця.

Одним із таких наслідків є обов'язковість прийняття судом постанови прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення, навіть у випадку, коли відповідне рішення державного обвинувача, на думку суду є передчасним, помилковим, невмотивованим, таким, що явно суперечить загальним засадам кримінального процесу тощо. У всіх перелічених випадках, законодавець покладає на суд, відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК України, обов'язок винести ухвалу про закриття кримінального провадження у зв'язку з відмовою прокурора від обвинувачення [1].

Аналогічні наслідки має для суду і ситуація, коли прокурор, переслідуючи особисту зацікавленість, відмовився від підтримання державного обвинувачення і з прийнятим рішенням погодився потерпілий.

З огляду на викладене, норми КПК України не наділяють суд можливістю прийняти інше рішення, окрім як закрити кримінальне провадження у зв'язку з відмовою прокурора від обвинувачення, якщо потерпілий погодився з рішенням державного обвинувача. Відтак, суд зобов'язаний закрити кримінальне провадження у зв'язку з відмовою прокурора від обвинувачення, навіть якщо вважає таке рішення незаконним.

Закріпивши назване положення, законодавець фактично обмежив владу суду, щодо справедливого розгляд та вирішення справи, в розумні строки, незалежним і неупередженим судом.

Разом з тим, варто зазначити про те, що постанова прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення, може вважатися обов'язковою для суду, лише у випадку дотримання вимог законодавства, під час її складання та узгодження.

Відповідно до вимог КПК України постанова прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення в суді має бути вмотивованою та погодженою з прокурором вищого рівня.

На наш погляд, питання про процесуальне оформлення рішення прокурора щодо відмови від підтримання державного обвинувачення в суді потребує ширшого законодавчого регулювання. Згідно з КПК України прокурор у випадку відмови від обвинувачення вносить мотивовану постанову, в якій викладає всі підстави та мотиви такого рішення [1]. Мотивація прийнятого процесуального рішення повністю залежить від державного обвинувача і будь-яке втручання в процес підготовки названої постанови є прямим порушенням вимог процесуального права.

Разом з тим, закріплюючи вимогу щодо вмотивованості постанови про відмову прокурора від підтримання державного обвинувачення у суді, законодавець не передбачив, ані критеріїв які б свідчили про виконання названої вимоги, ані наслідків її невиконання.

Аналіз норм КПК України наводить на висновок, що суд не вправі вимагати від прокурора належної мотивації прийнятого рішення про відмову від обвинувачення, адже надання оцінки позиції прокурора до компетенції суду не належить.

Як наслідок, на практиці, прокурори приймаючи рішення про відмову від підтримання державного обвинувачення у суді, у своїй постанові здебільшого висвітлюють лише формулювання обвинувачення, зазначаючи в резолютивній частині про те, що рішення про відмову від підтримання державного обвинувачення в суді, було ними прийнято, оскільки під час судового розгляду справи обвинувачення не знайшло свого підтвердження, без жодної на те мотивації.

Такі постанови не можна вважати вмотивованими, а їх орієнтовний зміст має бути закріплений нормативно. Наприклад, передбачити у КПК України обов'язкову вимогу щодо необхідності посилення у постанові на ті докази,

якими, на думку прокурора, спростовується наявність складу інкримінованого правопорушення. Крім того, у КПК України необхідно закріпити правові наслідки подання до суду невмотивованої постанови прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення в суді.

З урахуванням викладеного ст. 340 КПК України доцільно доповнити ч. 1¹ наступного змісту: «У випадку подання до суду постанови прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення у суді без зазначення конкретних підстав та мотивів прийнятого рішення, суд повертає таку постанову прокурору, а судові засідання продовжується далі. Прокурор не обмежений щодо можливості повторного звернення до суду з постановою про відмову від підтримання державного обвинувачення у суді».

Ще одним можливим важелем впливу суду на незаконну постанову прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення, слід визнати ініціювання питання щодо притягнення державного обвинувача до відповідальності. Так, у випадку коли в результаті судового розгляду кримінального провадження, у суду виникають обґрунтовані сумніви щодо правомірності дій прокурора під час прийняття ним рішення про відмову від підтримання державного обвинувачення, він має можливість звернутися до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів з дисциплінарною скаргою на дії державного обвинувача.

Окрім того, як вже зазначалось, постанова прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення в суді, має бути погодженою з прокурором вищого рівня. Перевірка дотримання прокурором названої вимоги входить до компетенції суду. Нажаль, практика свідчить, що при погодженні постанови прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення в суді, деякі державні обвинувачі, погоджують названу постанову з порушенням вимог законодавства.

Так наприклад, ухвалою Апеляційного суду Тернопільської області від 30 травня 2018 року по справі 598/457/14-к задоволене апеляційну скаргу

обвинуваченого, ухвалу Збаразького районного суду від 13 квітня 2018 року про закриття кримінального провадження у зв'язку з відмовою прокурора від обвинувачення скасовано, призначено у даному кримінальному провадженні новий судовий розгляд в іншому складі суду першої інстанції.

Мотивуючи прийняте рішення суд апеляційної інстанції зазначив, що в суді першої інстанції підтримання обвинувачення в даному провадженні з 16 грудня 2015 року здійснювала група прокурорів, старшим якої було призначено заступника керівника Кременецької місцевої прокуратури.

Згідно з журналом судового засідання від 03 квітня 2018 року заступник керівника Кременецької місцевої прокуратури, який брав участь в цьому засіданні, заявив клопотання про відкладення судового розгляду для підготовки процесуальних документів, у зв'язку з чим суд оголосив перерву до 12 квітня 2018 року і надав йому такий термін

Відповідно до ч.3 ст.17 Закону України «Про прокуратуру» для заступника керівника місцевої прокуратури прокурором вищого рівня є керівник відповідної регіональної прокуратури чи його перший заступник або заступник відповідно до розподілу обов'язків [2].

Отже, в даному випадку заступник керівника Кременецької місцевої прокуратури, який був керівником групи прокурорів у даному провадженні і за результатами судового розгляду в судовому засіданні 03 квітня 2018 року прийшов до переконання про необхідність відмовитися від підтримання державного обвинувачення повинен був скласти та погодити відповідні процесуальні документи з прокурором регіональної прокуратури чи його заступником.

Однак, як вбачається з матеріалів провадження, в наступному судовому засіданні заступник керівника Кременецької місцевої прокуратури не брав участі, а постанову про відмову від підтримання державного обвинувачення в цьому провадженні 12 квітня 2018 року винесла і надала суду прокурор

Збаразького відділу Кременецької місцевої прокуратури, яка погодила цю постанову з керівником цієї ж місцевої прокуратури.

За таких обставин Апеляційний суд Тернопільської області прийшов до висновку, що постанова про відмову від обвинувачення винесена прокурором нижчого рівня, ніж той, який фактично підтримував державне обвинувачення і прийшов до переконання про відмову від нього, а відтак, вказаний процесуальний документ, не був погоджений з відповідним прокурором регіональної прокуратури.

Крім того, Апеляційний суд Тернопільської області констатував, порушення з боку суду першої інстанції, який залишив вказані недоліки поза увагою та не дав їм належної оцінки [3].

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що постанова прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення у суді має наслідком закриття судом кримінального провадження, лише у випадку дотримання вимог процесуального законодавства під час її винесення. В інших випадках, у суду відсутні підстави для її прийняття.

Водночас, з метою однакового застосування судами вказаних положень, необхідно внести відповідні зміни до КПК України та передбачити обов'язок суду щодо повернення прокурору постанови про відмову від підтримання державного обвинувачення в суді у випадку її невідповідності нормам процесуального права.

Список джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 квітня 2012 р. №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20190111> (дата звернення: 28.01.2020).
2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697- VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/print1443624498321154> (дата звернення: 28.01.2020).
3. Ухвала Апеляційного суду Тернопільської області: від 30 травня 2018 р. по справі 598/457/14-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74398571> (дата звернення: 28.01.2020).

Денисова Діана Олегівна

старший секретар суду

Вінницький окружний адміністративний суд,

Україна

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація: Розглянуто принципи адміністративного судочинства, які знайшли своє відображення в оновленому Кодексі адміністративного судочинства України. Проаналізовано принципи адміністративного судочинства визначені у статті 2 КАС України, основна функція яких полягає в тому, щоб сприяти юридично правильному здійсненню прав і свобод громадян, а також виконанню обов'язків усіма учасниками процесу.

Ключові слова: адміністративне судочинство, принципи адміністративного судочинства, адміністративний суд, публічно-правові-відносини.

Постановка проблеми. Судова система, яка функціонує належним чином, є важливою функцією суспільства, що перебуває під владою права, і необхідною передумовою демократії. Будь-яка діяльність реалізується на основі певних принципів, тобто основних, вихідних положень, дотримання яких забезпечує узгодженість дій усіх її учасників, орієнтує їх на досягнення певного результату шляхом застосування найефективніших засобів і методів. Недотримання визначених принципів призводить до непослідовності такої діяльності, неузгодженості в діях її учасників, зрештою, не до тих результатів, досягнення яких було її основною метою. Зважаючи на це, принципи мають особливе значення у формуванні та функціонуванні системи адміністративних судів.

Стан дослідження. Вивченню проблем принципів адміністративного судочинства приділяли увагу такі науковці, як В.Б. Авер'янов,

Н.В. Александрова, В.П. Базов, Н.Ю.Задирака, Р.О.Куйбіда, В.К. Матвійчук, О.М. Пасенюк, В.Г. Перепелюк, І.О.Хар та інші. Проте в умовах судової реформи, яка продовжує тривати і в 2020 році, це питання все ще залишається надзвичайно актуальним і потребує дослідження.

Метою статті є вивчення принципів адміністративного судочинства, які впливають на діяльність суду та забезпечення прав людини у сфері публічно-правових відносин.

Виклад основного матеріалу. Розглядати правозахисну природу адміністративної юстиції неможливо без виокремлення принципів адміністративного судочинства, які становлять врегульований спеціальними адміністративно-процесуальними нормами порядок діяльності адміністративних судів щодо послідовного розгляду та вирішення публічно-правових спорів. Принципи адміністративного судочинства - це базисні, первісні засади його існування, які опосередковують закономірність такого існування і взаємний зв'язок цього явища з іншими правозахисними явищам.

Принципи адміністративного судочинства закріплено, окрім КАС України, у Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Перш за все необхідно виділити конституційні засади судочинства, які визначені у статті 129 Конституції України і до яких належать : 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 2) забезпечення доведеності вини; 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; 5) забезпечення обвинуваченому права на захист; 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 7) розумні строки розгляду справи судом; 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне

оскарження судового рішення; 9) обов'язковість судового рішення [1]. Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права.

Відповідно до Конституції України у законах можуть бути визначені інші засади судочинства, залежно від спеціалізації суду. Принципи адміністративного судочинства становлять найбільшу кількісну групу принципів адміністративної юстиції. У ч. 3 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України закріплено основні засади (принципи) адміністративного судочинства, якими є: 1) верховенство права; 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 4) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі; 5) обов'язковість судового рішення; 6) забезпечення права на апеляційний перегляд справи; 7) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом; 8) розумність строків розгляду справи судом; 9) неприпустимість зловживання процесуальними правами; 10) відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення [2].

Як слушно наголошує С. Бондарчук, принципи сприяють правильному пізнанню та застосуванню адміністративно-процесуальних норм, є основою для законодавчої практики, підготовки, розроблення і прийняття відповідних їм за змістом правових норм та подальшого їх удосконалення, характеризують суть та значення права як регулятора суспільних відносин у галузі здійснення правосуддя в адміністративних справах, його соціальну цінність. До характерних властивостей принципів адміністративного судочинства належить: 1) ідейна спрямованість – в основу принципів закладено певну ідею, яка є передумовою їх виникнення і зумовлена соціально-правовими чинниками суспільного життя; 2) формальна визначеність – принципи проявляються у нормі права через їх текстуальне нормативне закріплення в КАС України; 3) демократичність – принципи адміністративного процесу є елементом людської культури, цінностями ідеологічного порядку, такими як правова держава, громадянське

суспільство, рівність, незалежність і свобода; 4) дієвість – принципи адміністративного судочинства враховують на всіх стадіях адміністративного процесу, у всіх видах проваджень в адміністративних справах; 5) автономність – зміст одного принципу не повинен дублювати змісту інших принципів адміністративного процесу; 6) системність – принципи складають певну сукупність, що перебуває у відношеннях і зв'язках між собою, та формують відповідну цілісність та єдність [3, с.15].

Принципи адміністративного судочинства, закріплені в КАС України, є нормами прямої дії. Вони можуть застосовуватися безпосередньо і не обов'язково у сукупності з конкретнішою нормою, адже такої може і не бути.

Діяльність адміністративного суду заснована і на загальних принципах судочинства, і на галузевих принципах, тобто тих, що притаманні тільки адміністративному судочинству. До загальних принципів судочинства, що втілені й у КАС України можна зарахувати принцип верховенства права, рівності учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін, диспозитивності, гласності та відкритості, забезпечення апеляційного та касаційного оскарження судових рішень, обов'язковості судових рішень.

Принцип верховенства права є одним із головних, який повинен застосовуватись у здійсненні адміністративного судочинства. Його правильне застосування залежить від рівня правової підготовки, правової свідомості, правової культури кожного судді адміністративних судів. Застосування принципу верховенства права під час здійснення адміністративного судочинства дозволить забезпечити належний захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [4, с.179].

Відповідно до ч.1 ст. 6 КАС України суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість

діяльності держави. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини.

Принцип рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом визначає відсутність будь-яких обмежень і надання переваг із боку суду учасникам процесу щодо реалізації їх матеріальних і процесуальних прав, а також застосування законів щодо правовідносин, учасниками яких вони є.

Відповідно до ст. 24 Конституції України, ч. 2 ст. 8 КАС України не може бути привілеїв чи обмежень прав учасників судового процесу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Це передбачає рівну можливість усіх громадян брати участь у судовому процесі, здійснювати закріплені процесуальним законом права та обов'язки.

Застосування принципу рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом має деякі особливості, які полягають у активній ролі суду в розгляді справ, що зумовлено публічно-правовим характером справ адміністративної юрисдикції, а це, своєю чергою, забезпечує баланс можливостей осіб, які беруть участь у справі, та принцип рівності перед законом і судом.

Правова природа адміністративного судочинства, яка передбачає наявність такої категорії як «спір», зумовлює виникнення змагальності на підставі, в межах та у спосіб, передбачені Конституцією України та КАС України. Розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюється на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (ч. 1 ст. 9 КАС України).

Принцип диспозитивності в адміністративному судочинстві передбачає можливість осіб, які звернулись за судовим захистом, розпоряджатися своїми вимогами на свій розсуд, крім випадків, встановлених КАС України. Таким

правом користуються й особи, в інтересах яких подано позовну заяву, за винятком тих, які не мають адміністративно процесуальної дієздатності (ч. 3 ст. 9 КАС України).

Принцип офіційного з'ясування обставин справи полягає у вжитті передбачених законом заходів, необхідних для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи (ч. 4 ст. 9 КАС України). Цей принцип властивий лише адміністративному процесу. Офіційність полягає в активній ролі суду і за своїм змістом обмежує дію принципів змагальності та диспозитивності, це зумовлено особливостями адміністративного судочинства – в учасників публічно-правових відносин нерівні можливості – фізичній чи юридичній особі протистоїть потужний адміністративний апарат. Щоб збалансувати можливості, адміністративний суд повинен виконати активну роль у судовому процесі, щоб сприяти особі у захисті її прав.

Принцип гласності і відкритості судового процесу та його повне фіксування технічними засобами. Принцип гласності судового процесу закріплений у п.7 ч.2 ст. 129 Конституції України як загальний принцип здійснення судочинства та ст. 10 КАС України як один із основних принципів адміністративного процесу. Він визначає можливість доступу та ознайомлення громадян зі здійсненням судами адміністративного судочинства. Будь-яка особа має право бути присутньою у відкритому судовому засіданні, від неї забороняється вимагати будь-які документи, крім документа, що посвідчує особу - принцип відкритості. Суд під час розгляду справи в судовому засіданні здійснює повне фіксування його перебігу за допомогою відео- та (або) звукозаписувального технічного засобу, крім випадків, визначених КАС України – принцип повного фіксування технічними засобами. [2].

Принцип забезпечення права на апеляційний перегляд справи та на касаційне оскарження судового рішення реалізується у гл.1 «Апеляційне провадження» та гл.2. «Касаційне провадження» розділу III КАС України.

«Перегляд судових рішень», яким врегульовано процесуальний порядок апеляційного та касаційного оскарження і перегляду судових рішень адміністративного суду.

Зазначений принцип обмежений певними часовими рамками, а саме апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення, а у разі проголошення в судовому засіданні лише вступної та результативної частини рішення (ухвали) суду, або розгляду справи в порядку письмового провадження, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення. (ч.1 ст. 295 КАС України).

Принцип відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення визначений у ст. 2 та гл.8 «Судові витрати» розділу I КАС України. При задоволенні позову сторони, яка не є суб'єктом владних повноважень, всі судові витрати, які підлягають відшкодуванню або оплаті відповідно до КАС України, стягуються за рахунок бюджетних асигнувань суб'єкта владних повноважень, що виступав відповідачем у справі, або якщо відповідачем у справі виступала його посадова чи службова особа. При задоволенні позову суб'єкта владних повноважень з відповідача стягуються виключно судові витрати суб'єкта владних повноважень, пов'язані із залученням свідків та проведенням експертиз (ч.1, ч.2.ст. 139 КАС України). Суд вирішує питання щодо судових витрати у рішенні, постанові або ухвалі.

Висновки. Отже, принципи адміністративного судочинства – це базисні, первісні засади його існування, які опосередковують закономірність такого існування і взаємний зв'язок цього явища з іншими правозахисними явищам. Для адміністративного судочинства, основним завданням якого є захист прав і свобод людини та громадянина, законних інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин, цілком зрозуміла спрямованість принципів адміністративного судочинства та їх сутність. Основна функція принципів

адміністративного судочинства полягає в тому, щоб сприяти юридично правильному здійсненню прав і свобод громадян та виконанню обов'язків усіма учасниками процесу. Принципи адміністративного судочинства є безумовними керівними началами відповідно, до яких відбувається здійснення судочинства.

Список джерел:

1. Конституція України : Прийнята Верховною Радою України 28.06.1996р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20120608>
3. Бондарчук С. А. Принципи адміністративного судочинства України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Бондарчук Світлана Анатоліївна; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2011. – 18 с
4. М.В. Ковалів, І.Б. Старуха «Принципи адміністративного судочинства: поняття, зміст, система. Науковий вісник 4, 2014р. ЛДУВС.

ARTS, CULTURAL STUDIES AND ETHNOGRAPHY

UDC 74(091) (477)

Балбус Тетяна Анатоліївна

заслужений майстер народної творчості України, доцент кафедри мистецьких
дисциплін та методик їх викладання

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка,
Україна

**УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНЕ ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО – ВІД ІСТОРІЇ
ДО СУЧАСНОСТІ**

Постановка та актуальність проблеми. Українське народне декоративне мистецтво набуло широкого визнання у нашій країні та за кордоном. У ньому виражений набутий віковичний досвід життя, правдива реальність: людина, її життя та мистецтво – нероздільні. Тому всезагальний інтерес до українського народного мистецтва постійно зростає.

Народне декоративне мистецтво охоплює сферу знань матеріалознавства, несе віковичний досвід відбору для праці добротних, міцних матеріалів із цілющими для здоров'я людини властивостями, піддатливо-зручних для практичної діяльності. Воно, безсумнівно, ґрунтується на релігійно-духовних традиціях і висвітлює естетичні вподобання, звичаєво-обрядові, етично-моральні переконання й розглядається як важлива самотутня, комплексно-життєва, доладно створена матеріально-духовна цілісність, що гідно виконує численні функції: духовно-мистецьку, світоглядно-пізнавальну, виховну, естетичну, комунікаційно-інформативну, практично-навчальну та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кожен із видів народного декоративного мистецтва – унікальний за відмінними, притаманними лише йому художньо-виражальними засобами, має свою історію й охоплює різні за функціональним призначенням підвиди. Сукупністю подібних декоративних ознак вирізняються типологічні групи виробів. Їх систематизацію вперше

розробив відомий дослідник історії й теорії декоративного мистецтва М.Станкевич, дійшовши висновку, що «кожна історична епоха мала свою типологію груп, і навпаки, типологія груп виробів є своєрідним дзеркалом епохи. Усі твори декоративного мистецтва перебувають під впливом духовності часу».

Українське декоративне мистецтво правдиво висвітлювало життя нації, духовне багатство, рівень культури, виступало як феномен незнищеності в тяжкі історичні часи. Земля України «дала родючі сили народу-велетню, тому народові, що виріс тут своєрідним, великим та дужим, талановитим та тямучим». І незважаючи на всі перешкоди, «що завше горою стояли йому на дорозі, народ український утворив своє власне життя, утворив велику своєрідну культуру. І можна тільки дивуватись і благоговіти, як це народ наш незвичайно тернистим шляхом досяг такої великої культури», – писав відомий дослідник української культури І. Огієнко [9, с. 5]. У численних університетських лекціях у різних куточках світу про народне мистецтво українців він наголошував на думці: «У який бік життя не поглянемо, скрізь бачимо, як оригінально, своєрідно складав свою культуру народ український. Скрізь, в усьому поклав цей народ свою ознаку, ознаку багатой культури й яскравої талановитості... Віки ми йшли під важким тягарем неволі, часто стомлені падали на тернистім шляху, проте ніколи не спинялися у своїй культурній роботі, а все прямували вперед і вперед...» [9, с. 263].

Ці висновки І. Огієнка підтверджують усі етапи життя народного декоративного мистецтва ХХ – початку ХХІ ст. У різні історичні періоди українські майстри постійно виготовляли вироби, життєво необхідні в свята, будні та в побуті. Вони зручні у роботі, милують око, добротні. Особливо святково, емоційно, з живописними акцентами прикрашали та прикрашають українці церкви, собори, каплиці, фігури.

Мета та завдання статті. У різних видах за поліфункціональною роллю декоративного мистецтва працюють народні майстри на основі традиційної спадщини, які у зв'язку зі своїм покликанням, уподобаннями, помислами,

самонавчаючись, самопрацюючи реалізують творчі задуми у вишивці, дереві, металі, розписі тощо, їх стали називати у ХХ ст. «самоуками», «самодіяльними майстрами».

Самодіяльна творчість – непрофесійна творчість, нетрадиційне народне мистецтво. Люди, різні за фахом, соціальним походженням, освітою, – малюють, різьблять, плетуть, мережать, роблять макраме, komponують картини з квітів, тіста «від себе». Інколи вони – члени окремих самодіяльних колективів, студій, гуртків.

Професійне декоративне мистецтво – результат творчості людей із спеціальною художньою освітою. Вони в ХІХ – на початку ХХ ст. навчалися у художніх майстернях, земських школах монастирів, товариств, часто – за кордоном. У ХХ ст. отримували профільну освіту в мистецьких закладах України – академіях, інститутах, університетах, училищах, коледжах та ін.

Реалізація помислів, задумів, творчих ідей талановитих традиційних народних майстрів, художників-фахівців у ручновиготовлених таких виробках, як килими, гобелени, вишивки, гутне скло, фарфор, декоративний розпис, декоративна пластика, приносили визнання і приносять їм славу та славу українському народу [7, с. 270–271, 275].

У мистецьких здобутках українського декоративного мистецтва важливе місце належить творчій співпраці народних майстрів і художників-фахівців, їх знанню, хисту працювати так, щоби мова мистецтва старожитностей була успішно передана мовою сучасності. Експонують їх роботи на міжнародних форумах, отримують призові місця [13, с. 55].

Вивчаючи складні процеси сучасного декоративного мистецтва, дослідники обґрунтовано виділили такі його напрями, як традиційне, фахове мистецтво й індивідуальна творчість. Ці сфери багатозмістовні й, як уже зазначалося, не тотожні. Між ними існують тісні взаємозв'язки та суттєві розбіжності.

Історична трагедія, яку зазнала Україна в роки революції, громадянської, Першої і Другої світових воєн, виселення українців у Сибір, колективізації,

голодомору, насильного переселення з рідних земель лемків, Чорнобильської катастрофи, а також сучасна еміграція, матеріальні труднощі й інші фактори негативно позначились на долі народного декоративного мистецтва. Однак воно розвивається та живе, зазнаючи і певних спадів, і піднесенень. Наприклад, у 20-х роках ХХ ст. у провідних художніх центрах – осередках народного мистецтва України на базі колишніх земельних майстерень були створені художньо-промислові артілі, що поступово збільшувалися, об'єднуючи, залучаючи до роботи тисячі народних майстрів. Їх вироби з великим успіхом постійно експонувались на вітчизняних і зарубіжних виставках в Парижі, США (1936, 1937 рр.), були високо оцінені, визнані світом, неодноразово удостоєні великих золотих медалей.

Особливо популярними в Україні та світі стали такі центри народного мистецтва, як Опішня, Решетилівка (Полтавська область), Ічня, Дігтярі (Чернігівська область), Петриківка (Дніпропетровська область), Кролевець (Сумська область), Бубнівка, Бар, Клембівка (Вінницька область), Яворів, Косів, Космач (Івано-Франківська область).

У 1960 р. художні артілі, в яких працювали народні майстри, були реорганізовані на фабрики та комбінати, а Укрхудожпром – на Управління художніх промислів із переданням його Міністерству місцевої промисловості. Художній фонд України залучив до праці близько 2 тис. провідних народних майстрів. Майстри працювали в організованих комбінатах, цехах, дільницях і надомниками. Їхні твори експонувались на вітчизняних, міжнародних виставках, ярмарках, продавались у художніх салонах. Творчість народних майстрів у системі художніх промислів була обмежена канонами виробництва, хоча багато з них виставляли авторські твори на численних виставках, конкурсах, фестивалях, святах мистецтв, часто організовували персональні виставки.

На жаль, з кінця 80-х років ХХ ст. почалося закриття підприємств з виготовлення багатьох видів народного мистецтва, зокрема плахт у такому осередкові, як с. Дігтярі (Чернігівщина), килимів у Хотині (Чернівецьчина),

Галичі (Закарпаття), містах Коломиї, Косові (Івано-Франківщина) та ін. Труднощі з матеріалами, необ'єктивність оподаткувань, соціальна, державна незахищеність та інші причини негативно позначились на творчості народних майстрів, які працювали в організованих художніх промислах, в домашніх умовах і в системі підприємств Художнього фонду України.

У складний період життя народного декоративного мистецтва, на межі тисячоліть, його оберегом стала Національна спілка майстрів народного мистецтва України. У звітній доповіді на II з'їзді Національної спілки майстрів народного мистецтва України (27 жовтня 2000 р.) її голова В. Прядко зазначив, що минуло десять років від дня створення Спілки: «10 років боротьби за виживання народного мистецтва, утвердження його в свідомості українців як мистецтва, що є найбільшим виявом яскравої самобутності української культури, етноорієнтиром етичного ідеалу народу і одним з факторів, що разом з рідною мовою та народною піснею становить фундамент національної культури, на якому виростає все здорове: архітектура, життєве середовище, образотворче та декоративне мистецтво, дизайн сучасного виробництва, добробут людей, а разом з тим громадський патріотизм, утвердження особистості в національних цінностях, любов до рідного народу та віри в необхідність і силу Української держави. Народне мистецтво, як вияв справжньої масової культури автентичного походження, непоборне явище суспільної свідомості, це національна оборона людських душ і високих ідеалів проти засилля і бездуховності сучасної модернової масової культури, яку в ім'я інтеграції виливають на нас десятки телеканалів, пропагуючи під гаслом демократії культ жорстокості, насилля, стрілянини... Я вірю, що високі моральні якості громадянина України можна виховати шляхом прищеплення молоді світлих ідеалів краси і добра, які культивуються нашим народним мистецтвом» [12, с. 2].

Тернопільський осередок НСМНМУ створено в 1993 р. В даний час в його складі є 55 майстрів, з яких 34 – члени осередку, 21 – атестовані на майстра народного мистецтва. Майстри працюють в галузях вишивки, різьблення,

гончарства, ткацтва, писанкарства, плетіння з природних матеріалів, витинанки, малярства, декоративного розпису, іконопису, художньої обробки металу тощо.

Члени осередку постійно беруть участь у обласних і Всеукраїнських виставках народного мистецтва. Зокрема, в 2017 р. відбулися такі фестивалі і виставки: перший Всеукраїнський фестиваль гончарів «Не святі горшки ліплять» (липень); в Тернопільському обласному художньому музеї – «Традиційне народне мистецтво» (жовтень); «Кращий твір року» – у виставковій залі Національної спілки майстрів народного мистецтва України (листопад-грудень, м. Київ).

Традиційне народне мистецтво завжди достойно представляло Україну в світі. Гідними завжди були і майстри народної творчості Тернопільщини. Високу художню вартість їхніх творів засвідчила і виставка, що експонувалася в Тернопільському художньому музеї восени 2017 року. На ній – 200 експонатів 39 авторів, об'єднаних у тернопільському осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України, який віднедавна очолює працівниця Тернопільської школи народних ремесел Уляна Джигринюк [15].

Свій хист члени спілки виявили у чотирнадцяти найбільш нині поширених в області видах народного декоративного мистецтва. За кількістю виробів перше місце займає писанкарство. Ростислав Крамар, Ірина Харатій зі Скали-Подільської Борщівського району і Надія Волощук із Кременця у своїх роботах відтворили характерні символічні орнаментальні мотиви Поділля і Волині. Вишукані геометричні, рослинні, антропоморфні мотиви в їхніх роботах чітко й злагоджено підпорядковуються сферичній формі яйця. А Ростислав Крамар елементи писанок використав ще й у намисті.

Останніми десятиріччями великого поширення в області набуло призабуте мистецтво виготовлення ляльок-мотанок Надії Волощук, Ірини Вербицької, Ірини Харатій, Алли Шушкевич, Надії Харченко. Мирослава Гірняк створила з ляльок-мотанок цілу сюжетну композицію «Вертеп», Людмила Павлова – «Прялю» за кужелем і коловоротом, а Галина Джус – двійню з гумором – «Гуси».

Гончарі Василь Бардачевський із с. Товстого Гусятинського району, Руслан Друк з Тернополя та його учень Володимир Гриньків виконують гончарський посуд у теракоті. Ольга Мельничук (м. Тернопіль) гарно виліплює з гончарної глини іграшки «Півень», «Лось», «Коник» та свищики у вигляді птахів. Сучасні майстри керамічних справ для декорування своїх виробів використовують розпис, гравірування, лощення, воскування [15].

Бісероплетіння на обласних виставках почали експонувати з 70-х років минулого століття. З того часу з'явилося чимало майстрів цього виду мистецтва як в обласному центрі, так і в районах. Марія Бобик та її син Андрій, О. Карплюк, Г. Михальська, Т. Семенець, Н. Харченко, О. Фещук створили прекрасні орнаментовані гerdани, комірці, силянки. Вікторія Андраш головний убір нареченої збагатила кольоровим бісером, лелітками, монетами. А Ганна Михальська до бісеру додала ще кераміку і перламутр.

В об'ємному різьбленні по дереву натхненно працюють син Віктор і зять Юрій Пащук відомого в Україні заслуженого майстра народної творчості Володимира Лупійчука, які продовжують його козацьку тематику. Свій почерк в об'ємному різьбленні проявляє Роман Дацко. Оксана Сікорська кохається в сухому виїмчастому різьбленні скриньок та футлярів для книжок, прикрашаючи їх філігранним геометричним орнаментом. Дівочу красу і ліричні сюжети у своїх композиціях відтворив Євген Храпливий («Гармонія» і «Ніч яка місячна»). Володимир Шерстій пише ікони на дерев'яних дошках. Євген Гірняк рами ажурного та об'ємного рослинного різьблення з позолотою наповнює малюнками.

Вишивання – найбільш поширений вид народного мистецтва на Тернопільщині. В Україні добре znana чорна вишивка Борщівського району. Цей вид представляють С. Бабій, Н. Семців, С. Галушак і Л. Сеньківська. Вони майстерно вишили декоративні рушники, доріжки, сукні, жіночі й чоловічі сорочки геометричним і квітково-рослинним орнаментом у техніках настилу, гладі, вирізування, виколювання, бігунця, хрестика.

Витинкарі Г. Дудар і С. Харченко продовжують традиції майстрів С. Батюка, М. Ремінецької, Д. Мимрика. Галина Дудар з кольорового паперу витяла зооморфні сюжетні композиції з птахами, антропоморфну «Лукаш та Мавка», за твором Лесі Українки, листівки «Українська пісня» та інші. А Сергій Харченко з червоного паперу — «Писанки» та «Берегиню».

Майстри декоративного розпису Т. Балбус (з 2017 р.— заслужений майстер народної творчості України) гуашшю у панно із серії «Райські сади України» і О. Козевич акрилом у панно «Казкові птахи» в найкращих традиціях народного розпису відобразили симетричні композиції із птахами на деревах. Заслужений майстер народної творчості України Антон Гриб у панно «Цикорій – Петрові батоги» намалював олією картину з людиною і кіньми, продемонстрував своє вміння у виплітанні декоративних виробів з житньої соломи. А Надія Гуска створила композицію з равликом у техніці плетіння з рогози та скручування сіна. Добре відчув пластику металу в техніці карбування Б. Гриненко [15].

На жаль, чергового занепаду після 1990-х років зазнало ткацтво і, зокрема килимарство. І тим більш похвально, що в цьому виді народного мистецтва подає надії молода ткаля з Тербовлі Надія Семців, яка тче на верстаті й рушники, продовжуючи традицію Ганни Касіян з Борщівського району і навчає цього студентів Тербовлянського вищого професійно-технічного училища культури.

На особливу увагу заслуговують проведення в Україні численних міжнародних всеукраїнських конференцій, фестивалів у містах Києві, Луцьку, Опішні, Івано-Франківську та ін. [10].

Характерним для теперішнього стану сакрального мистецтва є те, що наша культура має неабиякий творчий потенціал, зосереджений у великій кількості високофахових митців, котрі вправно виготовляють іконостаси, різьблені кіоти для ікон, різьблені хрести, енколпіони, панагії та ін. Вправні сницарі працюють у Полтаві, Києві, Миколаєві та інших містах [11, с. 8].

Досліджуючи творчі здобутки у сфері народного декоративного мистецтва, не можна не брати до уваги всього того, що збережено та створено українцями,

котрі живуть в усьому світі. У зв'язку з різними історичними подіями, українці виїжджали з рідних домівок і поселялись в Європі, Азії, Канаді, США, Австралії та ін. І скрізь, де вони живуть, там бережно плекається народне мистецтво як душевна перлинка, як дорога пам'ять про рідну землю. Воно стало своєрідним символом української нації у всьому світі [6, с. 116].

Висновки. Аналіз сучасного стану народного декоративного мистецтва, проблем його життя дає змогу дійти висновку, що, незважаючи на труднощі, втрати традиційного мистецтва, неодноразові прогнозування його загибелі, підтасування до різних необґрунтованих теорій, застарілих пережитків, усе-таки традиційна художня пам'ять не перервалась. У всьому і скрізь на ниві народного мистецтва відчутна глибинна вірність традиціям. Художній генокод органічно передавався у спадок, постійно збагачуючись новими елементами, нюансами осучаснення творчих досягнень.

Список джерел:

1. Антонович Д. Скорочений курс історії українського мистецтва // Народознавчі зошити. 1995. № 5.
2. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Народне мистецтво – невід'ємна складова частина матеріально-духовної, художньої культури // Є.А.Антонович, Р.В.Захарчук-Чугай, М.Є.Станкевич. Декоративно-прикладне мистецтво: Навч. посіб. Львів. 1993.
3. Археологія та стародавня історія України. Київ. 1992.
4. Бережанський С., Максимов Є. Археологічні культури й питання етнічної історії // Київське Полісся. Київ. 1989.
5. Вернадский В. Научная мысль как планетарное явление. Москва. 1991.
6. Гончар О. Час для єдності // Український православний календар (Баунд-Брук; Нью-Джерсі). 1987. № 11.
7. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України початку ХХ ст. Формування національного стилю // Зап. Наук. т-ва імені Т.Шевченка (далі – ЗНТШ). 2004.
8. Народні художні промисли УРСР: Довідник. Київ. 1986.
9. Огієнко І. Українська культура. Вінніпег, 1970.

10. Пожоджук Д. Міжнародний фестиваль-етноеволюція «Великдень у Космачі» // Гуцульський край. 2007. № 53. 30 грудня.
11. Прядко В.М. Відроджувати наше православне мистецтво // Народне мистецтво. 1998. № 1–2.
12. Прядко В.М. Звітна доповідь на II з'їзді Національної спілки майстрів народного мистецтва України 27 жовтня 2000 р. // Народне мистецтво. 2000. № 3–4.
13. Роготченко О. Сьогоднішнє мистецтво здалека і зблизька // Українське мистецтво. 2003. № 1.
14. Селівачов Р. Сучасне мистецтво і народна творчість // Народне мистецтво. 1999. № 3–4.
15. Смолій Ю. Сучасне народне мистецтво України: народність без берегів // Українське мистецтво. 2002. № 1.

Кулага Тетяна Олександрівна

аспірант

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького,
Україна

СУЧАСНЕ ЕСТРАДНЕ ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ХХІ СТОЛІТТЯ

***Анотація.** В тезах висвітлюються деякі стилістичні, виразні та вокально-технічні особливості сучасного естрадного вокального мистецтва та вплив фольклору, джазу, соулу, ритм-н-блюзу та кантрі на становлення його засобів виразності.*

***Ключові слова:** естрадний вокал; вокальна техніка; стиль; засоби виразності.*

Розвиток масових комунікацій та розширення інформаційної середовища сприяли інтеграції медіа-культури та формуванню нової пізнавальної парадигми, яка заснована на спілкуванні між безліччю різних культур і проявилось «в науковому інтересі до всіх інших культур і в готовності їх зрозуміти» [1, с. 87].

Масова музична культура, частиною якої є естрадне вокальне мистецтво, стилістично неоднорідна, еkleктична, існує в постійному розвитку, в процесі якого її музична мова оновлюється і доповнюється новими елементами, запозиченими митцями з «іншокультурних музичних впливів на власному національному ґрунті» [2, с. 176] і пов'язана з повсякденно-практичним життям людини [3].

Взаємодія вітчизняної естрадної музики з фольклором, вважає В. Тормахова, відображається у стильовому синтезі шляхом використання архаїчного фольклору як основи для створення естрадних композицій; звернення до автентичної вокальної манери виконання; застосування народних інструментів, їх тембрів та особливостей гри на них; звернення до фольклору народів світу тощо [4]. До цього можна додати слова В. Плахотнюка про те, що

цей синтез існує як «метакультурний, іншокультурний та іншофольклорний тип єднання в естрадному просторі різних інтонацій, образів і типів культуротворення» [5, с. 264], які спираються на фольклорні інтонації, притаманні різним народам світу.

Все вищевказане сприяє виникненню «змішаного жанра», в якому органічно переплітаються елементи культур та фольклору різних етносів, які збагачують сучасну музику новими рисами, до яких О. Кліпп відносить імпровізаційність, ритмічну своєрідність, спів різними мовами, підвищену експресивність і емоційну виразність, природну артикуляцію в мовній позиції, поєднання співу та танцювальних рухів, віртуозне володіння голосом, вміння використовувати у співі хрипіння, гарчання, крик, фальцет, довільне керування співочим вібрато і голосовими регістрами тощо [6].

Т. Рябуха виокремлює жанрові стилі вітчизняного естрадно-пісенного мистецтва такі, як: естрадна лірична пісня концертного типу, виток якої є масова пісня; напівпрофесійна авторська пісня; рок-пісня; «спеціальні нові молодіжні варіанти естрадно-пісенного жанрового стилю, засновані на електронному інструментарії в його поєднанні з “живим” вокалом, стилі диско, хіп-хоп, інші варіанти загального стилю R&B, включаючи реп, а також такі, що допускають різні конгломерати» [7, с. 36-37].

Поява нових жанрів, використання електронних приладів та мікрофону актуалізують нові вокальні техніки, які в певних піснях дають можливість використовувати більш інтимні та розмовні вокальні кольори, а в інших – передбачають більшу агресивність в поданні звуку. Так, останнім часом чітко простежується тенденція повернення до «старих» природних можливостей людського організму і, відповідних ним способів і прийомів звуковидобування та звуковедення, характерних перш за все для фольклору.

«Народність» сучасного естрадного вокального мистецтва робить його з одного боку, досить демократичним, а з іншого – потребує розширення комплексу засобів виразності, здатних зробити виступ естрадного співака

яскравим та неповторним. Це актуалізує пошук свого власного звуку, своєї характерної, легко впізнаваної манери співу на відміну від академічної і народної традицій, які «освоюють сформований канон»; необхідність легко і невимушено рухатися; вміння досягти «драйву», опанувати фальцет, виконувати йодль, субтон і безліч інших варіантів і комбінацій вокальних технік, необхідних для інтерпретації сучасних пісень [8, с. 236].

Вплив джазу відображається у активному використанні нетемперованого і нефіксованого інтонування (*dirty tone, off pitch tone, blue tone*), специфічної метро-ритмічній організації (*ground beat, off-beat, swing*), імпровізації та великому значенні характерного, неповторного тембру голосу. Стиль «соул» (*soul*) додає нові способи звуковедення, такі як ковзання (*vocal slurs*), рикання (*growl*), фальцет (*falsetto*) [9, с. 4-5] тощо. Ритм-н-блюз висуває на одну з перших позицій танцювальні ритми. З музики «кантрі» естрадний вокальний «саунд» запозичує носову вокальну якість (*twang*).

Сьогодні виступ естрадного співака майже завжди супроводжується використанням елементів видовищних мистецтв та позамузичних засобів виразності, а саме: пластики та хореографії; театралізації; новітніх світлових технічних засобів; відео-супроводу тощо.

Відповідно до зміни вокальної культури, наголошує Б. Вінні, співакам необхідно бути гнучким у створенні «здорового» вокалізму, який відображає ці зміни та відповідає кожному сучасному стилю. Важливо розуміти, що ні одна з вокальних якостей не є ексклюзивною для будь-якого з них і може змінюватись на іншу, навіть в межах одного слова. В свою чергу, основні положення *bel canto* активно використовуються в сучасних вокальних техніках «з різними вокальними механістичними змінами в кожній з якостей» [10, с. 32].

Саме тому доповнення та оновлення музичної освіти потребує врахування об'єктивної наявності та взаємовпливу різних жанрів й стилів та активного застосування їх в процесі роботи з естрадними вокалістами, особливо в музичних школах та школах мистецтв, що детермінує створення моделі формування

сучасного естрадного вокально-виконавського тезаурусу учнів старших класів мистецьких шкіл.

Список джерел

1. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности : пер. с англ. и фр. / сост. Л. Василенко, В. Ермолаева; введ. ст. Ю. Шрейдера; ред. В. Леонтьев. М. : Прогресс, 1990. 496 с.
2. Бойко О. Українська масова музика: етапи розвитку, національні особливості : дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. К., 2017. 215 с.
3. Васюрина А. Социально-эстетический анализ массовой музыкальной культуры : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.04. К., 1996. 22 с.
4. Тормахова В. Українська естрадна музика і фольклор: взаємопроникнення і синтез : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства спеціальність 17.00.03 К., 2007. 17 с.
5. Плахотнюк В. Естрадний синтез мистецтв. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2010. Вип. 11. С. 259-266.
6. Клипп О. Обучение эстраднему пению на музыкальных факультетах педагогических вузов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. М.; 2003. 120 с.
7. Рябуха Т. Витоки та інтонаційні складові української пісенної естради : дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / ХНУМ імені І. П. Котляревського. Харків, 2017. 203 с.
8. Эстрада сегодня и вчера : о некоторых эстрадных жанрах XX-XXI веков / отв. ред.-сост. О. Кузнецова. М. : ГИИ, 2010. Вып. 1. 302 с
9. Lebon R. *The Versatile Vocalist: Singing Authentically in Contrasting Styles and Idioms*. Lanham, MD: Scarecrow Press. 2006. 120 p.
10. Winnie B. *Contemporary vocal technique in the choral rehearsal: Exploratory strategies for learning*. Doctor's thesis. Washington: University of Washington, 2014. 135 p.

HISTORY AND ARCHEOLOGY, ARCHIVAL STUDIES

UDC 930.1 37.011.32: (477.83/.86)

Колиб'юк Світлана Петрівна

Кандидат історичних наук, доцент Івано – Франківської філії
відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»,
Україна

**ЖІНОЧІ ОБ'ЄДНАННЯ ГАЛИЧИНИ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ
XIX – 30-х рр. XX ст. : СУЧАСНА ІСТОРИОГРАФІЯ**

Вивчення “ролі жінки в історії” як окремої суспільної проблеми розпочалося на межі XVIII - XIX ст., згодом вона відокремилася і навіть стала протиставлятися іншій — “чоловічій” історії (у сенсі всього історичного процесу).

Посиленню уваги до “жіночої історії” сприяла низка спеціальних наукових конференцій, що відбулися в 1993-1995 рр. у Києві, Львові, Одесі [3; 6;]. Видані за їхніми результатами матеріали виявили доволі вузьке коло фахівців, що спеціалізувалися на вивченні цієї теми, тож більшість учених зверталися до неї, так би мовити, “принагідно” — у розрізі своїх “основних наукових зацікавлень”. Вони засвідчили переважання серед них та громадських діячів, що брали участь у конференціях, романтично-позитивістських уявлень про роль жінки в історії, тому лише окремі виступи вказували на готовність вивчати цю проблему з позиції української феміністичної традиції [8]. Утім, ця тенденція швидко набирає обертів і незабаром стає домінуючою. Розвиток досліджень у цьому напрямі також стимулювала поява спеціальних тематичних збірників [2;], зокрема, приміром, й історико-документальних, де зібрані матеріали про Український жіночий конгрес 1934 р. у Станіславі.

“Жіноча історія” поступово перетворюється на самостійну комплексну галузь знань, охоплюючи всі прояви суспільної життєдіяльності жіноцтва.

Прийнятним вважаємо трактування Л.Смоляр, що визначила жіночий рух як колективну діяльність жінок для поліпшення їхнього становища та зміну чоловічого домінування в суспільстві. Дослідниця розуміє його у двох вимірах: “вузькому” — як усі види діяльності, що мають феміністичний характер, автономні, незалежні від політичних організацій, та інституцій змішаних за ознакою статі та в “широкому” — як різні історичні і сучасні прояви жіночої активності [8, с. 11]. Ідейну основу організованого руху жінок учені вбачають у теорії рівності двох статей — фемінізмі (О.Рибак). Він також трактується і як “концептуальне підґрунтя” українського жіночого руху, який подекуди розуміється доволі абстрактно — як активна участь жінок-українок у відстоюванні права на свій власний внесок до скарбниці загальнолюдських і національних цінностей та співвідповідальність нарівні із чоловіками за долю своєї Батьківщини (З.Нагачевська [5, с. 14]). Такі погляди сучасних дослідників на сутність жіночого руху, зокрема й на західноукраїнських землях за досліджуваного періоду, мають важливе концептуальне значення для аналізу сучасного історіографічного процесу.

Маємо чимало статейних публікацій з історії “Союзу українок” та інших жіночих організацій і форумів, що діяли й відбувалися в Галичині за 1920-30-х років, зокрема П.Дутчак [1], О.Маланчук-Рибак [4;] та ін.

Така тенденція притаманна і узагальнюючим комплексним працям. З-поміж них до тематики нашого історіографічного дослідження чи не найближче стоїть монографія Б.Савчука (1998), де зроблена одна з перших спроб вивчення різнобічної ролі жіноцтва в суспільному житті Західної України в останній третині XIX — 30-х роках XX ст. Відтворюючи його “соціологічний портрет”, автор показав, як ідея емансипації оволодівала жіноцтвом та зумовлювала характер та етапність розгортання жіночого руху. Його витoki й організаційно-ідеологічне становлення показуються у властивому західноукраїнській і діаспорній літературі позитивістсько-романтичному дусі та супроводжуються значним приростом фактографічного матеріалу. З ідеями фемінізму цей процес

пов'язується лише за довоєнного періоду розвитку жіночого руху, а його поступ за міжвоєнної доби ХХ сторіччя розглядається головним чином у площині розгортання національно-визвольних змагань.

Висновок. Таким чином, нагромаджено значний обсяг літератури з історії жіночого руху Галичини останньої третини ХІХ — 30-х років ХХ ст.

У сучасній вітчизняній історіографії простежується тенденція дослідження проблеми в різних тематичних розрізах — культурно-просвітницькому, суспільно-політичному тощо. Червоною ниткою через історіографію жіночого руху проходить дилема пріоритетності “феміністичного” та “національного”, яка вирішується залежно від ідейних поглядів дослідників та під впливом національно-політичних обставин.

Список джерел:

1. Дутчак П.В. Організаційні форми громадської діяльності західноукраїнського жіноцтва (20–30-ті роки ХХ ст.) / П.В.Дутчак // Питання історії України. Збірник наукових статей. – Т. 4. – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – С. 136–143.
2. Етнічна історія народів Європи. Український жіночий рух і процеси державотворення: Зб. наук. праць. - Вип. 7. - К.: Унісерв, 2000. - 95 с.
3. Жіночий рух в Україні: історія і сучасність. - Матер. міжн. наук.-практ. конф. - К., 1994. - 212 с.
4. Маланчук-Рибак О. З історії ідейних концепцій українського жіночого руху ХІХ – початку ХХ століть / Оксана Маланчук-Рибак // Записки НТШ. – Т. ССXXXVIII. – Праці історично-філософської секції. – Львів, 1999. – С. 185–235.
5. Нагачевська З. Педагогічна думка і просвітництво в жіночому русі Західної України (друга половина ХІХ ст. 1939 р.): Монографія / Зіновія Нагачевська. - Івано-Франківськ: Видавець Третяк І.Я., 2007. - 767 с.
6. Перша міжнародна жіноча конференція “Українка і демократія” 7-11 липня 1993. - К., 1993. -176 с.
7. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина ХІХ — 1939 р.) / Борис Савчук. - Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. - 278 с.
8. Смоляр Л. Феміністична традиція в Україні і питання сучасного жіночого руху / Л.Смоляр // Жінка і демократія. - К., 1995. - С. 45-51.

BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

UDC 68.41.35

Волкова Наталія Едуардівна

доктор біологічних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника
відділу молекулярної генетики та фітосанітарної експертизи
ТОВ «Котекна Україна Лімітед»,
Україна

Корчмарьова Аріна Вікторівна

МВА, BSc, директор
ТОВ «Котекна Україна Лімітед»,
Україна

Захарова Ольга Олександрівна

кандидат біологічних наук, начальник відділу молекулярної генетики та
фітосанітарної експертизи
ТОВ «Котекна Україна Лімітед»,
Україна

МОЛЕКУЛЯРНІ МАРКЕРИ ГЕНІВ *SALMONELLA* SPP

Світова організація охорони здоров'я характеризує бактерії роду *Salmonella* spp. як "нову і значну загрозу здоров'ю населення". Незважаючи на значні відмінності сальмонел за антигенними характеристиками, біохімічними властивостями, захворюваннями, що викликаються ними, за даними аналізу їхніх геномів за сучасною класифікацією виділяють два види - *S. bongori* і *S. enteritica*. В свою чергу ці види за антигенами поділяють на 46 серогруп і більш ніж 2500 серотипів. При цьому щорічно в національних центрах дослідження сальмонел виділяють нові серотипи даних бактерій (40 - 60 в рік) і аналізують їх епідеміологію.

Широке розповсюдження й значимість сальмонел роблять актуальним завдання швидкого і надійного виявлення цього збудника захворювань. Класичні методи виявлення *Salmonella* spp. – культуральні та серологічні на основі

детекції специфічних антитіл – мають певні недоліки. Сучасним молекулярно-генетичним підходом є методики на основі полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР) для швидкого та точного виявлення сальмонел. Цей підхід є високоспецифічним, так як аналізують певні регіони геному та певні гени сальмонел [1].

На сьогодні сиквеновано геноми значної кількості серотипів сальмонел. Геном сальмонел складається з однієї кільцевої хромосоми розміром 4,8 млн пар нуклеотидів (п. н.) і ряду плазмід від 3 до 100 тисяч п. н., при цьому виявлено значну схожість між плазмідами вірулентності різних серотипів. База даних *BioCyc* (<https://salmonella.biocyc.org/>) містить нуклеотидні послідовності 506 геномів серотипів *S. enterica*, зокрема, *S. enterica* serovar *Typhimurium* str. LT2. База надає різноманітні інструменти пошуку, візуалізації та аналізу даних, такі як вирівнювання послідовностей, аналіз експресії генів, інформація про пов'язані з сиквенсами метаболічні шляхи *etc.* Так, за даними аналізу геному *S. enterica* serovar *Typhimurium* str. LT2 анотовано 4714 генів, з них 4548 - тих, що кодують протеїни, 118 – РНК-генів, 41 – псевдоген. Загальний розмір сиквенсів – 4951383 п. н.

База даних *Salmonella PubMLST* (<https://pubmlst.org/salmonella/>) містить дані щодо послідовностей геномів для широкого спектру сероварів *Salmonella* та використовує дві пов'язані бази даних на платформі *BIGSdb genomics*. База даних визначення послідовностей *Sequence/profile definitions database* містить послідовності алелів і профілів мультилокусних послідовностей (MLST-профілі, Multilocus sequence typing), тоді як База даних ізолятів *Isolates database* містить дані про їх походження та епідеміологічну інформацію.

Щодо генів сальмонел, які використовують як молекулярні маркери для детекції роду, видів, серотипів *Salmonella*. Ключовим патогенним механізмом сальмонел є їх здатність проникати в клітини кишкового епітелію. Група генів *invA*, *invB*, *invC* і *invD* кодують протеїни, які дозволяють бактеріям проникати в епітеліальні клітини. Гени *invA*, *invB*, *invC* розташовані в одній транскрипційній одиниці, а ген *invD* - в іншій. Також до генів вірулентності, для яких розроблено молекулярні маркери, відносять гени *fimA*, *int1*, *iroB*, *pipD*, *sefA*, *spiC*, *spvA*, *ttrA*,

ttrC [2]. В таблиці вказано гени та відповідні протеїни, згідно з базою даних UniProt (<https://www.uniprot.org/>).

Таблиця 1.

Гени *Salmonella* spp., до яких розроблено молекулярні маркери

Ген	Кодований протеїн
<i>fimA</i>	Type-1 fimbrial protein, A chain
<i>intI</i>	Class 1 integron integrase IntI1
<i>invA, invB, invC</i>	Invasion proteins
<i>iroB</i>	Glycosyltransferase
<i>pipD</i>	Dipeptidase
<i>sefA</i>	Fimbrial structural protein
<i>spiC</i>	Pathogenicity island 2 protein C
<i>spvA</i>	Virulence protein
<i>ttrA, ttrC</i>	Tetrathionate reductase subunit A / subunit C

Аналіз гена *invA* методом ПЛР на даний час є найбільш «популярним», що підтверджено результатами мета-аналізу майже 7000 наукових статей і доповідей, в яких є дані щодо використання ПЛР-ампліфікації саме гена *invA* для виявлення сальмонели (близько 450 з них були опубліковані у 2018 році). Тим не менш, в певній кількості робіт описано наявність хибнопозитивних результатів, які отримували при ампліфікації зразків ізолятів *Citrobacter* spp., *Escherichia coli* та *Serratia* spp [3]. Отже, для більш надійної детекції *Salmonella* spp. доцільно аналізувати два гени – *invA* та, наприклад, *ttrA/C*.

Список джерел:

1. Kasturi K., Drgon T. Real-time PCR method for detection of *Salmonella* spp. in environmental samples. Appl. Environ. Microbiol. 2017. 83: e00644-17. doi: 10.1128/AEM.00644-17.
2. Mthembu T., Zishiri O., Zowalaty M. Detection and Molecular Identification of *Salmonella* Virulence Genes in Livestock Production Systems. Pathogens. 2019. 8, 124: 17 p. doi: 10.3390/pathogens8030124.
3. PCR Assays Based on *invA* Gene Amplification are not Reliable for *Salmonella* Detection. Resendiz-Nava C., Esquivel-Hernandez Y., Alcaraz-Gonzalez A. et al. Jundishapur J. Microbiol. 2019. 12 (2): e68764. doi: 10.5812/jjm.68764.

MEDICINE AND PHARMACY

UDC 616-001.4-001.5

Плетенецька Аліна Олександрівна

асистент кафедри судової медицини та медичного права Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, кандидат медичних наук, Україна

Зарицький Геннадій Аркадійович

асистент кафедри судової медицини та медичного права, кандидат медичних наук
Національний медичний університет імені О. Богомольця, Україна

Тритинник Яна Володимирівна

лікар судово-медичний експерт відділу судово-медичної експертизи трупів
Харківського обласного бюро судово-медичної експертизи, Україна

Циганко Оксана Ігорівна

лікар судово-медичний експерт відділу судово-медичної експертизи трупів
Харківського обласного бюро судово-медичної експертизи, Україна

**ВИПАДОК ПРОНИКАЮЧОГО КОЛОТО-РІЗАНОГО ПОРАНЕННЯ
ГРУДНОЇ КЛІТКИ З УШКОДЖЕННЯМ НАВКОЛОСЕРЦЕВОЇ СУМКИ**

Анотація. Огляд місця події в справі розкриття злочинів є однією з перших, невідкладних, важливих та відповідальних слідчо-оперативних дій, джерелом отримання доказів. Огляд має бути об'єктивним, планомірним, повним та ретельним. Нерідко через різні обставини спеціаліст, який оглядає труп, пропускає певні ушкодження тощо, і навіть вказує, що труп без ознак насильницької смерті. Втім при надходженні тіла у судово-медичний морг виявляються зовсім інші факти. Нами пропонується для розгляду власний судово-медичний випадок проникаючого колото-різаного поранення грудної клітки з ушкодженням навколосерцевої сумки.

Ключові слова: судово-медична експертиза, колото-різане поранення, серцева сумка.

Вступ. У відповідності до п. 2 ст. 242 Кримінального процесуального Кодексу України визначення причини смерті є обов'язковою підставою проведення експертизи [1]. При цьому, судово-медичні експерти проводять експертизи трупів осіб, померлих насильницькою смертю або при підозрі на таку.

Згідно статистичних даних, наслідки нападу з метою убивства чи нанесення ушкодження (Х85-У09) в Україні значно знизилась від 2 845 у 2014 році до 1 638 у 2018 році (без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях з 2014 року)[2]. Причому чоловіків більше, ніж жінок у три рази. Проте така статистика пов'язана із загальним зменшенням кількості населення в Україні за зазначений період. Кількість убивств з застосуванням гострих предметів (зокрема, колото-різані поранення) складають біля майже третину випадків від усіх випадків.

Такі факти з'являються у засобах масової інформації все частіше [3, 4].

Першим і вкрай значущим етапом дослідження трупу є його огляд на місці події. Огляд місця події в справі розкриття злочинів є однією з перших, невідкладних, важливих та відповідальних слідчо-оперативних дій, джерелом отримання доказів. Огляд має бути об'єктивним, планомірним, повним та ретельним [5]. Під час огляду трупа спеціаліст (у якості якого, як правило, виступає судово-медичний експерт) допомагає слідчому правильно та послідовно виконати огляд трупа, а його основним завданням є ретельний опис трупа, що допомагає слідчому не упустити обставини, що мають значення для даного випадку. Оскільки огляд трупа на місці події є невідкладною слідчою дією, яка вкрай важлива для подальшого розслідування злочину, від якості опису трупа спеціалістом залежить і подальша якість проведення судово-медичної експертизи. Нерідко через різні обставини спеціаліст, який оглядає труп, пропускає певні ушкодження тощо, і навіть вказує, що труп без ознак

насильницької смерті. Втім при надходженні тіла у судово-медичний морг виявляються зовсім інші факти. Нами пропонується для розгляду власний судово-медичний випадок проникаючого колото-різаного поранення грудної клітки з ушкодженням навколосерцевої сумки.

Результати дослідження та їх обговорення.

Із протоколу огляду трупу на місці події було відомо, що між навкологрудиною та середньо-ключичною лініями в проекції 6-7-го ребер наявна горизонтально розташована рана веретеноподібної форми розміром 4x0,5 см під скоринкою. Як вказав спеціаліст у галузі судової медицини, труп не мав ознак насильницької смерті.

При дослідженні ж трупу у морзі експертом було виявлено наступне: при зовнішньому дослідженні: «... на передній поверхні грудної клітки зліва між навкологрудиною та середньо-ключичною лініями в проекції 6-7-го ребер має місце веретеноподібної форми рубець, практично горизонтально орієнтований, розмірами 4x0,5см, краї його щільні, сухі, потовщені, рожево-бежевого кольору, валикоподібно при піднятті над рівнем оточуючої шкіри, переривчасто вкриті сухими, щільними, відшарованими по краям жовто-коричневого кольору скоринками, кінці заокруглені, середня частина рубця розміщена нижче за рівень оточуючої шкіри та вкрита щільною, сухою, темно-коричневого та жовто-коричневого кольору скоринкою, відторгаючоюся частково в ділянці країв, вказана скоринка розташована ледь за рівень оточуючої шкіри; вказаний рубець розміщений на висоті біля 126 см від підшовної поверхні стоп та близько 40 см від проекції сідничних бугрів (рис. 1).

Рис. 1. Рубець на передній поверхні грудної клітки зліва між навкологрудиною та середньо-ключичною лініями в проекції 6-7-го ребер.

В проекції вище описаного рубця на шкірі з розповсюдженням на проекцію 5-6-го міжребрових просторів між навкологрудиною та середньо-ключичною лініями в товщі м'яких тканин передньої поверхні грудної клітки відмічається виражене розростання щільних білястого та біло-сірого кольору сполучно тканих прошарків, на ділянці неправильно овальної форми, розмірами 7x5x0,5см, в центральній частині його, безпосередньо в області проекції рубця на шкірі, відмічається виражене розростання рожево-червоного кольору грануляційної тканини, крововиливів в оточуючі м'які тканини не виявлено. В п'ятому міжребер'ї зліва по навколо грудинній лінії на відстані 2см вліво від грудини паралельно нижнього краю п'ятого ребра та безпосередньо донизу від нього має місце щілиноподібне ушкодження міжребрових м'язів спрямоване відповідно довгої вісі ребра справа наліво, розмірами 2x0,4см, глибина його становить 1см вказане ушкодження не проникає в ліву плевральну порожнину, краї його червоно-коричневого кольору, щільної консистенції, дещо потовщені, з вираженими тяжами рожево-червоного та біло-рожевого кольору розростаннями грануляційної тканини, кінці його заокруглені, стінки його полого скошені до центральної частини ушкодження, нижня стінка заокруглена, дещо потовщена, щільна, білясто-рожевого та червоно-коричневого кольору,

верхня стінка його представлена нерівною, шаршавою, білястого та білясто-рожевого кольору поверхнею нижнього краю хрящової частини 5-го ребра, дно вказаного ушкодження жолобоподібної форми, щільне, білясто-рожевого кольору представлено щільною грануляційною тканиною, без слідів крововиливів; в проекції даного ушкодження пристінкова плевра потовщена, щільна, не прозора, з множинними, тяжами білуватого кольору сполучно тканими розростаннями на ділянці невизначеної форми, розмірами 5,5x4см; на решті пристінкова плевра ціла, гладенька, без слідів крововиливів та видимих патологічних змін; м'які покриви грудної клітини в проекції вище описаного ушкодження без видимих слідів крововиливів (рис. 2.).

Рис. 2. Щілиноподібне ушкодження міжребрових м'язів в п'ятому міжребер'ї зліва по навколо грудинній лінії.

Грудина ціла. Переднє середостіння частково прикрите краями легенів; без слідів крововиливів та видимих патологічних змін. Вилочкова залоза заміщена жировою тканиною. Одразу після розкриття плевральних порожнин легені права виповнює плевральну порожнину, повільно частково спадається, ліва дещо піджата до кореня легені за рахунок вільної рідини бордового кольору яка міститься в лівій плевральній порожнині в кількості 1200мл; на поверхні правої легені мають місце нашарування напівпрозорої білувато-жовтої, еластичної та м'якої консистенції желеподібної речовини, які рихло спаяні з поверхнею легені

та легко знімаються обухом секційного ножа; по реберній поверхні правої легені зі сторони задньої поверхні грудної клітки наявні поодинокі щільні сірого кольору спайки; в лівій плевральній порожнині спайок немає; пристінкова плевра лівої плевральної порожнини імбібована кров'ю.

Навколосерцева сорочка по передній поверхні її на площі 13x10см, щільно спаяна з пристінною плеврою, спайки сіро-рожевого кольору, щільні не прозорі, пристінна плевра в даній ділянці не прозора, щільна білясто-сірого та біло-рожевого кольору; навколосерцева сумка велика, сіро-бордового кольору, стінка її потовщена, у її порожнині міститься близько 150мл рідини бордово-червоного кольору та близько 250гр еластичних, місцями крихких, тьмяних згортки крові темно-червоного та бордово-коричневого кольору, які мають вигляд тяжів які щільно спаяні з поверхнею серця та внутрішньою оболонкою навколосерцевої сумки переривчасто заповнюючи просвіт між ними; зі сторони внутрішньої оболонки навколосерцевої сумки по передній поверхні її на відстані близько 5,3см доверху від проекції верхівки мається жолобоподібне ушкодження орієнтоване – ледь зверху вниз та справа наліво, розмірами 1,8x0,3x0,3см, просвіт якого виповнений, щільними тяжами рожево-червоного кольору та за тампонований бордово-коричневого кольору крихкими масами, краї та стінки його потовщені, ущільнені, заокруглені, біло-сірого та сіро-рожевого кольору з ділянками бордово-коричневого кольору(рис. 3).

Рис. 3. Зовнішній вигляд серця з ушкодженням навколосерцевої сорочки

Таким чином, встановлено, що рановий канал, що бере початок шкірною раною, яка знаходиться в стадії загоєння з формуванням рубця, розташованою на передній поверхні грудної клітини зліва, в проекції 7-го ребра між навколоторуною та середньо-ключичною лініями, на відстані близько 126 см вище рівня стоп та 40 см вище рівня сідничних бугрів проникає у ліву плевральну порожнину між 5 та 6 ребрами по навколоторуній лінії, формує наскрізне ушкодження навколосерцевої сумки та сліпе ушкодження легеневої артерії, де сліпо закінчується. Довжина ранового каналу приблизно 10см, напрямок спереду назад ледь знизу догори.

Висновки.

На підставі судово-медичних даних отриманих при судово-медичній експертизі трупа громадянина М., беручи до уваги дані проведених лабораторних експертиз експерт прийшов до висновків, що колото-різане ушкодження грудної клітки зліва в стадії загоєння (формування рубця) проникає в ліву плевральну порожнину через наскрізне ушкодження міжребрових м'язів 5-го міжреб'я зліва по навколоторуній лінії, з ушкодженнями за ходом ранового каналу 5-го ребра зліва по навколоторуній лінії, наскрізним ушкодженням навколосерцевої сумки та сліпим ушкодженням легеневої артерії, призвело до крововиливу в порожнину навколосерцевої сумки с послідуочим розвитком перикардиту, що і стало безпосередньою причиною смерті гр-на М.

Вказане вище колото-різане поранення, утворилися за життя, задовго до настання смерті, і вірогідніше за все, не менш ніж чим за 10-12 діб до настання смерті, від однократної ударної дії предмету з колюче-ріжучими властивостями травмуючої поверхні, найбільша ширина якого, на рівні занурення у шкіру, близько 3см, та довжиною зануреної частини приблизно 10см. По наявним судово-медичним даним більш конкретніше висловитися у відношенні травмуючого предмету не представляється можливим в зв'язку з вираженими ознаками загоєння ушкодження.

Згідно п. 4.8 Правил судово-медичного визначення ступеню тяжкості тілесних ушкоджень, проникаюче колото-різане поранення грудної клітини з ушкодженням навколосерцевої сумки та легеневої артерії, мають ознаки ТЯЖКИХ тілесних ушкоджень, за критерієм небезпеки для життя (згідно п.2.1.1.а., п.2.1.2., п.2.1.3.й.о. "Правил судово-медичного визначення ступеню тяжкості тілесних ушкоджень" затверджених наказом МОЗ України № 6 від 17.01.1995г.).

В даному випадку потерпілий мав проникаюче колото-різане поранення, що загоїлося, а помер від ускладнень цього поранення. Продемонстрований випадок показує, що дані огляду трупу на місці події не завжди можуть відображати реальну картину.

Список джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради України (ВВР) – К., 2016, – № 46. – с.2046 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Розподіл померлих за статтю, віковими групами та причинами смерті (осіб) [Електронний ресурс] / Банк даних державної статистики України. – Режим доступу: <http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/Saveshow.asp>
3. 22-річний завдав 52 різані та колото-різані ушкодження [Електронний ресурс] / Прокурорська практика. – Режим доступу: https://ukrainepravo.com/law-practice/practice_public_prosecutor/22-richnyu-zavdav-52-rizani-ta-koloto-rizani-ushkodzhennya/
4. У Києві п'яний поліцейський пошматував ножом свого колегу [Електронний ресурс] / Українська правда. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/03/6/7208480/>
5. Поняття, завдання та огляду місця події [Електронний ресурс] / Криміналістика: питання і відповіді. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/14821111/pravo/ponyattya_zavdannya_oglyadu_mistsya_podiy

NATURE MANAGEMENT, RESOURCE SAVING AND ECOLOGY

UDC 504.03:379.85

Літвак Ольга Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри екології та природоохоронних технологій
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Україна

ПРИРОДООХОРОННА ФУНКЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

Екологічний туризм сьогодні розглядається як один із шляхів сталого розвитку країни, здійснюваний через підтримку соціально-економічного розвитку регіонів, охорону окремих природних територій, відродження традиційних форм природокористування і збереження культурних традицій, пам'яток історії. Важливою задачею екологічного туризму є освіта і екологічне виховання.

Екологічний туризм надає можливість знайомства з унікальними і типовими природними комплексами, отримання туристами нових знань, навичок. Екологічні тури часто включають в себе елементи семінарів, які спрямовані на підвищення екологічної культури. Крім того, організація і проведення програм екологічного туризму налаштовані на мінімізацію впливу і збереження екосистем. Екологічний туризм являє собою поєднання природоохоронного і рекреаційного типів природокористування і є одним з найбільш сприятливих, екологічно безпечних видів природокористування.

Міжнародним союзом охорони природи (МСОП) визначено, що екологічний туризм передбачає подорожі з відповідальністю перед навколишнім середовищем по відносно непорушеним природним територіям з метою вивчення природи і культурних пам'яток і насолоди ними. Екологічний туризм сприяє збереженню живої природи, надає «м'який» вплив на навколишнє середовище, забезпечує активну участь місцевих жителів у соціально-економічній діяльності та отримання ними вигод від неї [1].

Всесвітній фонд дикої природи (WWF) також акцентує увагу на природоохоронній спрямованості екологічного туризму: «Екологічний туризм – це природний туризм, що сприяє охороні природи» [2].

Отже, екологічний туризм має ряд функцій, серед яких однією з найважливіших є природоохоронна. Слід відзначити, що екологічний туризм не орієнтований на підтримку великих потоків туристів на природні території, тому організація такого виду туризму повинна бути пов'язана із забезпеченням заходів щодо збереження природних багатства регіону. Основою розвитку екологічного туризму є мережа національних і регіональних природних парків, природних заповідників, рекреаційний потенціал яких приваблює туристів і є по своїй суті туристичним продуктом, що може приносити значну вигоду як і всьому регіону, так і місцевому населенню.

У зв'язку із зростанням популярності екологічного туризму пропорційно зростає і навантаження на природну територію. Негативні впливи і наслідки різноманітні і численні: забруднення природних об'єктів; споживання природних ресурсів; деградація природних ландшафтів; загроза втрати біорізноманіття; порушення місцевих звичаїв і громадських структур [3].

За таких умов виникає високий ступінь ризику порушення природного балансу. Стихійне і нерациональне використання рекреаційних ресурсів створює ряд екологічних проблем в районах інтенсивного туристичного освоєння. Тому виникає потреба в обґрунтуванні системи заходів, спрямованих на реалізацію природоохоронної функції в процесі розвитку екологічного туризму. Запропоновані заходи наведено на рис. 1.

Рис. 1. Напрями реалізації природоохоронної функції в процесі розвитку екологічного туризму

Регулювання, раціональне планування та управління екотуристичною діяльністю передбачає запровадження наступних підходів щодо сприяння

природоохоронної діяльності і зниження антропогенного навантаження на території та об'єкти природно-заповідного фонду:

- обмеження загального числа відвідувачів згідно визначеного гранично допустимого рекреаційного навантаження на відповідні природні комплекси;
- розробка правил відвідування рекреаційних зон;
- введення регулюючої системи рекреаційних зборів, тарифів і штрафів;
- обладнання екологічних стежок;
- проведення робіт з благоустрою зон регульованої рекреації (обладнання місць відпочинку, установка заборонних та інформаційних знаків, прибирання сміття тощо);
- контроль дотримання санітарних норм в місцях розміщення туристів;
- створення еколого-інформаційних центрів з метою проведення еколого-освітньої діяльності на територіях заповідників та національних природних парків.

Отже, за умови екологічно обґрунтованого підходу, розвиток екотуризму може зіграти значну роль у вирішенні сучасної соціально-екологічної кризи. Рациональне використання рекреаційного потенціалу територій і об'єктів природно-заповідного фонду сприятиме сталому розвитку регіонів, підвищенню рівня екологічної свідомості населення та збереженню біорізноманіття природних комплексів.

Список джерел:

1. International Union for Conservation of Nature. URL: <http://www.iucn.org>.
2. WWF - World Wide Fund For Nature. Ukraine. URL: <http://wwf.ua>.
3. Бочкарева Т.В. Экотуризм: анализ существующего международного опыта. URL: http://tourlib.net/statti_tourism/bochkareva.htm (дата звернення 21.01.2020)
4. Бизнес в агро- и экотуризме: пособие / под общ. ред. А. И. Тарасенко. Минск, 2014. 380 с

CHEMISTRY AND MATERIALS SCIENCE

UDC 668.811:668. 812.677.4

Вигоняйло Олександр Іванович

спошукач канд. техн. наук

Інститут хімічних технологій Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля,
Україна

Попов Євген Вадимович

доктор технічних наук, професор кафедри екології і полімерів

Інститут хімічних технологій Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля,
Україна

Мороз Олексій Валерійович

кандидат технічних наук кафедри екології і полімерів

Інститут хімічних технологій Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля,
Україна

**МОДИФІКУВАННЯ ПОВЕРХНІ БАРВНИКІВ ДЛЯ
ТЕРМОПЕРЕВОДНОГО ДРУКУВАННЯ ТКАНИН З ПОЛІЕФІРУ**

***Анотація.** Отримані в дослідницькій роботі результати експериментальні дані дозволили оптимізувати кількість введених поверхнево-активних речовин (ПАР), підвищити дисперсність флексографських термопереводних фарб з одночасним зменшенням витрат дорогих барвників. Показано, що зразки барвників з модифікованою поверхнею часточок, набирають насиченість тону і фарбувальну здатність флексографської фарби на їх основі в порівнянні з немодифікованими зразками барвників в цій же фарбувальній композиції.*

***Ключеві слова:** термопереводні барвники, агломерати, агрегати, диспергування, змочуваність, друкування, фарбувальна здатність.*

Після сушіння водних паст барвників відбуваються небажані процеси агрегування з утворенням механічно міцних агломератів і агрегатів, розмелювання яких не забезпечує повного їх руйнування. В цьому випадку спостерігається лише незначне зменшення їх розмірів зі збільшенням поверхневої енергії Гібса [1], що істотно впливає на фізико-хімічні характеристики барвників [2].

В процесі синтезу барвників для фарб з термопереводом надрукованих рисунків з паперу на поліефірні тканини [3, 4] до стадії сушіння їх розмір складав від 1 до 3 мкм, після сушіння і розмелювання в дисембраторі часточки вже мали розмір від 150-250 мкм у вигляді агломератів і агрегатів. При приготуванні фарб для друкування на паперу для шпалер в лабораторному бісерному млині барвники поступово подрібнюються, однак за короткий термін по технології не досягають тих розмірів часточок, що були до сушіння. Виробники фарб для термопереводного друкування постійно привертають увагу технологів-колористів, щоб при виготовленні випускних форм термопереводних барвників їх часточки добре розподілялися, тобто дезагломерувалися і дезагрегувалися в зв'язуючому за термін, що призначений по регламенту диспергування в бісерному млині до розміру основної маси ~ 5 мкм. Як відомо, на розподілення часточок барвників, близьких до первинної дисперсності при виробництві, наприклад у складі поліграфічних фарб для шпалер, вони для цього повинні бути модифіковані поверхнево-активними речовинами (ПАР) [5, 6], тому що збереження первинної дисперсності барвників в зв'язуючому якнайповніше проявляє свої оптичні властивості. Для цього в процесі синтезу важко диспергуючого моноазобарвника жовтого 3 до стадії висушування поверхня первинних часточок з розміром основної маси 2-3 мкм була модифікована резінатом кальцію і досліджено диспергування як вихідного (не модифікованого), так і модифікованого резінатом кальцію, в водорозчинному малотоксичному карбамідоформальдегідному зв'язуючому марки КФ-МТ при отриманні жовтої лакофарбової термопереводної композиції для шпалер.

Диспергування проводили в лабораторному бісерному млині закритого типу з відбором проб через кожні 10 хв. Результаті експерименту приведені на рис. 1.

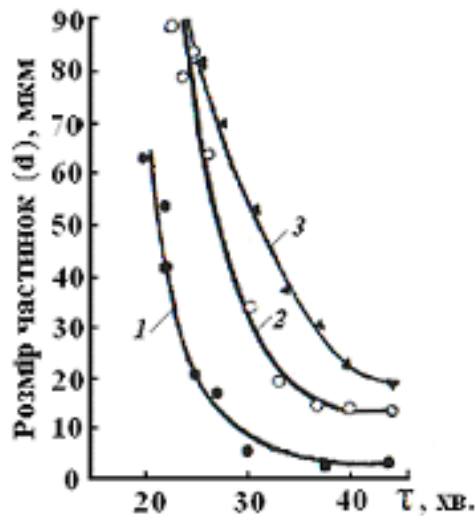

Рис. 1. Залежність розмірів часточок від тривалості диспергування в зв'язуючому зразків модифікованого резінатом кальцію (1) і вихідного (2) термопереводного моноазобарвника жовтого 3 в бісерному млині

Аналіз рис. 1 показує, що швидкість розподілення часточок зразку модифікованого барвника підвищується швидше в порівнянні з немодифікованим зразком. Так, зразок моноазобарвника жовтого 3 з модифікованою поверхнею часточок досягає оптимальних розмірів при диспергуванні в зв'язуючому за 40-45 хв., а з немодифікованою поверхнею часточок – за півтори години. Зі спектрів відбиття зразків з термопереводного покриття по величинам K/S-функцій [7] розрахована їх фарбувальна здатність. Зафарбоване покриття на основі фарби зі зразком модифікованого барвника в порівнянні з фарбой на основі немодифікованого (початкового) зразку після 40 хв. диспергування мають вищу на 10-11% зафарблюючу здатність. З цього слідує, що енергетично вигіднішим у виробництві випускних форм барвників є проведення процесу модифікування поверхні часточок відповідними поверхнево-активними модифікаторами в оптимальній кількості, щоб також знизити енергетичну складову виготовленій композиції. Тому для отримання стійкіших до агрегування лакофарбових суспензій диспергування слід

проводити в умовах, які забезпечують зниження міжфазного поверхневого натягу на границі «моноазобарвник–зв'язуюче середовище».

Для вибору оптимальної концентрації ПАР при модифікуванні поверхні часточок було досліджено вплив інших поверхнево-активних каніфольовмісних модифікаторів: резінату кальцію (РК), гліцеринового ефіру каніфолі (ГЕК) силіконового ефіру каніфолі (СЕК) і пентаеритритового ефіру каніфолі (ПЕК) в кількості від 1 до 5 % від маси зразку цього ж самого моноазобарвника жовтого 3. Ефективність модифікаторів та їх кількість оцінювалися терміном досягнення оптимального розміру часточок (5 мкм) в зв'язуючому в процесі їх диспергування в лабораторному бісерному млині закритого типу протягом 40 хв. Відбір проб проводили через кожні 10 хв. В аналогічних умовах для порівняння був апробований зразок барвника, часточки якого модифіковані каніфоллю (К) марки «ч», яка не містить ефірної групи. Результати експериментів приведені в табл. 1.

Таблиця 1

Зміна коефіцієнта дисперсності в процесі диспергування в зв'язуючому моноазобарвника жовтого 3, часточки якого модифіковані різною концентрацією поверхнево-активних речовин (ПАР)*

τ, хв.	ГЕК			РК			ПЕК			СЕК			К			Вихідний зразок
	1	3	5	1	3	5	1	3	5	1	3	5	1	3	5	
10	8,2	7,0	6,9	8,3	7,1	7,1	8,6	7,4	7,3	8,7	7,5	7,1	8,9	8,0	7,9	10,2
20	5,0	3,7	3,6	5,1	3,9	3,7	5,3	4,1	4,0	5,1	4,2	3,8	5,4	5,1	4,9	6,9
30	2,7	2,5	2,4	2,7	2,6	2,5	2,9	2,8	2,8	3,0	2,8	2,7	3,0	2,9	2,8	4,6
60	2,7	2,5	2,4	2,6	2,6	2,6	2,8	2,7	2,6	2,8	2,7	2,7	2,8	2,8	2,7	3,6

Результати досліджень свідчать, що найбільш ефективними модифікаторами є резінат кальцію (РК) та гліцериновий ефір каніфолі (ГЕК) навіть при концентрації 1%. При збільшенні їх концентрації з 3 до 5% спостерігається ще більша ефективність процесу диспергування. Каніфоль (К), його пентаеритритовий (ПЕК) і силіконовий (СЕК) ефіри мають ефективність лише при великих концентраціях, що економічно не є вигідним.

Особливості дії використаних ПАР при модифікуванні поверхні часточок барвника пов'язані мабуть з тим, що адсорбовані ефірні функціональні групи зумовлюють їх різні властивості. Ці припущення підтверджуються різними показниками змочуваності часточок барвника жовтого 3 методом пропітування модифікованих різною кількістю від 1 до 5% ПАР.

Швидкість просочення визначали наступним чином. Порошок барвника, часточки якого передчасно оброблені розчином заздалегідь розрахованої концентрації ПАР і висушували до постійної маси. Отримані зразки просівали через сито 1800 отв./см², потім наважку порошку вводили в скляну трубку діаметром 10 мм і довжиною 100 мм, нижній отвір якої було закрито тампоном з вати. Для досягнення рівномірної щільності набивання порошок підпрасовували шляхом опускання трубки з висоти 50 мм на жорстку поверхню столу (3 рази). У верхню частину трубки, незаповнену порошком, наливали розчин зв'язуючого однакової концентрації і щільно вставляли пробку з градуйованим товстостінним капіляром. По мірі просочення часточок барвника розчином зв'язуючого положення стовпа рідини фіксували через кожні 10 с.

Ступінь зниження стовпчика рідини з часом просочування пов'язана наступним рівнянням [8]:

$$h = h_0 \cdot e^{-k\tau} = h_0 e^{-\frac{\tau}{\tau_0}} \quad (1),$$

де h – висота спостережуваного стовпчика рідини за час τ ; h_0 – первинна висота стовпчика рідини; k – константа швидкості просочення.

З іншого боку лінійна швидкість руху рідини уздовж осі стовпчика порошку барвника дорівнює:

$$\frac{dh}{d\tau} = \frac{r \cdot \sigma \cdot \cos\theta}{4\pi\eta \cdot e} \quad (2)$$

і після інтегрування:

$$h^2 = \frac{\sigma \cdot \cos\theta}{2\pi\eta} \cdot r\tau \quad (3),$$

де h – відстань, пройдену рідиною в порошок за час τ ; η – в'язкість рідини;
 σ – поверхневий натяг рідини; θ – крайовий кут змочування; r – радіус пір.

Для просіяного порошку через одно і те ж сито дисперсність частинок і ступінь їх ущільнення можна прийняти однаковими при змочуванні однієї і тієї ж рідиною величини σ , η і r постійними, отже, швидкість просочення таких порошоків рідиною залежить виключно від крайового кута змочування (θ). При постійних σ , η , r і θ рівняння (2) можна записати в такий вид:

$$h^2 = k_1 \tau \quad (4)$$

При підстановці в рівняння (4) часу, рівному τ_0 функції $\cos \theta$ і τ_0 , тоді будуть:

$$h_0^2 = k_1 \tau_0 = \frac{k_1}{k} \quad (5)$$

де h_0 – відстань, що пройдена рідиною в стовпчику порошку барвника за час τ_0 .

Після перетворення отримаємо:

$$k = \frac{\sigma \cdot \cos \theta \cdot r}{2\pi \cdot h_0^2 \cdot \eta} \quad (6)$$

Так як h_0^2 є величиною постійною, то значення k залежить тільки від косинуса крайового кута змочування $\cos \theta$. За рівнянням (1) при $\tau = \tau_0$ отримаємо:

$$h_r = \frac{h_0}{e} \text{ або } \frac{h_0}{h} = e = 2,718 \quad (7)$$

Таким чином, характеристикою змочування порошку барвника (або його ліофільності) може служити час τ_0 , за яке початковий стовпчик рідини над порошком зменшується в 2,718 рази. Це час легко визначається після випрямлення кривої кінетики процесу просочення з рівнянням:

$$2,31gh = 2,31gh_0 - \frac{\tau}{\tau_0} \quad (8)$$

Величина константи швидкості просочення (k) з формули (1) визначається за експериментальними даними шляхом логарифмування рівняння:

$$\ln h_0 - \ln h = k \cdot \tau \quad \text{або} \quad k = \frac{\ln h_0 - \ln h}{\tau}$$

Експериментальні дані проведених досліджень по змочуваності (просочуваності) на прикладі вихідного і модифікованого ПАР-модифікаторами в кількості 3% від маси барвника дисперсного жовтого 3 поліефірного 10%-ним розчином зв'язуючого, що використовується в термопереводних фарбах, наведені на рис. 1.

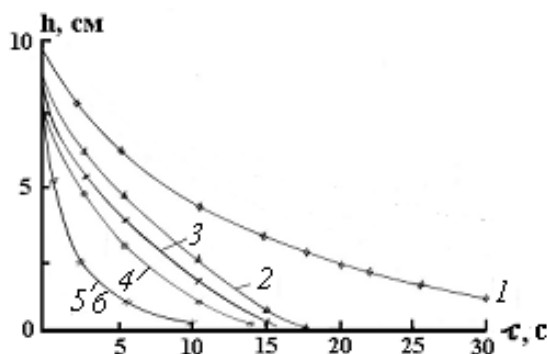

Рис. 2. Швидкості просочення зв'язуючим поверхні немодифікованого (1) і модифікованого різними ПАР часточок барвника жовтого 3: 2 – каніфоллю (К); 3 – СЕК; 4 – ПЕК; 5 і 6 – ГЕК і РК відповідно.

Розкид експериментальних точок щодо кривих $h = f(\tau)$ не перевищує $(1,5 \pm 0,5) \%$ для всіх досліджуваних зразків барвників.

Як видно з рис. 2, швидкості просочення зв'язуючим порошку барвника жовтого 3 є спадаючі криві, крутизна яких залежить від масової частки нанесеного на поверхню часточок модифікатора. Найкращою змочуваністю зв'язуючим мають зразки, поверхня часточок яких модифікована резінатом кальцію (РК) і гліцеріновим ефіром каніфолі (ГЕК) в кількості 3%. Подальше збільшення модифікатора на поверхні часточок барвника до 5% не призводить до істотного поліпшення змочуючої здатності, можливо через те, що становиться постійна ступінь гідратації поверхні. Найменша швидкість змочуваності поверхні часточок барвнику спостерігається у немодифікованого зразку досліджуваного барвника. Отримані результати добре узгоджуються з даними підвищення забарвлюючої здатності, що приведені в оглядовій інформації [9].

Аналогічні закономірності по змочуванню поверхні часточок модифікованих однаковою кількістю (3%) досліджуваних ПАР спостерігалися в зразках барвників інших кольорів, що підтверджено змінами не тільки ступенем дисперсності при їх диспергуванні в зв'язуючому в бісерної млині, а й підвищенням фарбувальної здатності отриманих фарб, що видно із спектрів відбиття як на основі індивідуальних барвників, так і на їх суміші (рис. 3).

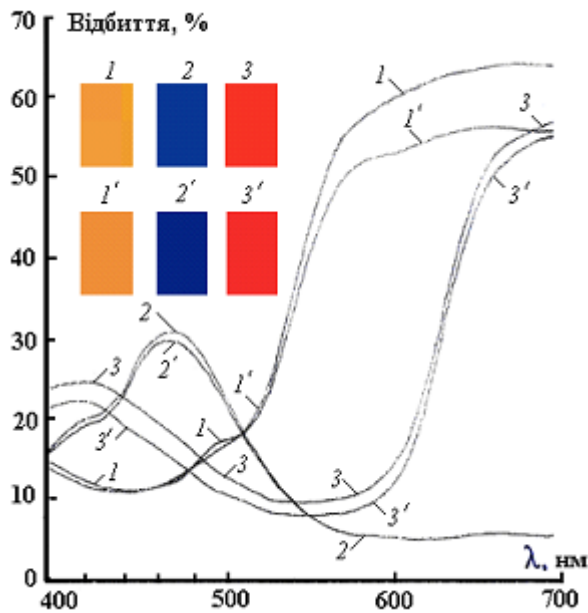

Рис. 3. Спектри відбиття зразків термопереводної фарби для шпалер на основі барвників немодифікованих (обозначення без штрихів) і модифікованих резінатом барю (3%) тріадних барвників: жовтого З (1); синього З (2) і алого Ж (3).

На рис. 4 показані зразки деяких диспергованих в бісерному млині і модифікованих термопереводних барвників, що надруковані на папері для шпалер (позначення без штрихів) і переведених з нього на поліефірну тканину (позначення зі штрихами).

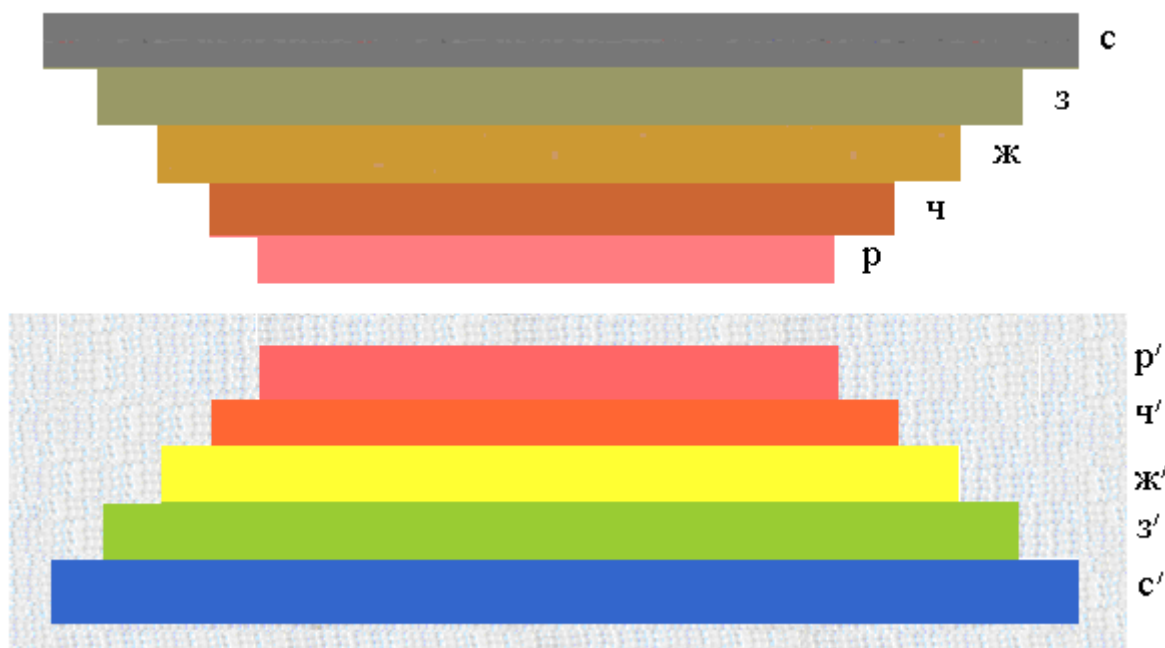

Рис. 4. Зразки барвників з модифікованою резіною бар'ю поверхню часточок на забарвленому паперу (позначення без штриху) і після переведення з нього на полієфірну тканину (позначення зі штрихом): с – синього Ч; з – зеленого (сумішевого); ж – жовтого 43; ч – червоного; р – тіоіндиго яскраво-рожевого.

Рис. 5. Зразки барвників з модифікованою 3% ГЕК поверхню часточок термопереводного барвнику синього 3 антрахінонового і моноазобарвнику жовтого 3 з надрукованого паперу для шпалер (а) і після термопереводу з нього рисунка на полієфірну тканину (б).

Основними перевагами модифікування є кращий розподіл часточок барвнику на забарвленому паперу і, відповідно при термопереводі рисунку з паперу на тканину, економічність за рахунок підвищеної в порівнянні з

використанням немодифікованих барвників насиченості як у самій фарбі, так і на переведеному на поліефірну тканину рисунку (рис. 3-5).

Таким чином, модифікування поверхні ПАР в оптимальній кількості (3%) вихідних барвників після синтезу сприяє зниженню енергетичних витрат на дезагломерування і дезагрегування в процесі диспергування в зв'язуючому при виробництві флексографських фарб, а підвищення фарбувальної здатності рівнозначно зниженню витрати дорогоцінних барвників в таких фарбах.

Висновки:

1. Проведено роботи по дослідженню змочуваності розчином зв'язуючого методом просочення поверхні часточок модифікованих барвників, що важко диспергуються розмелюються різною кількістю (від 1 до 5%) поверхнево-активних модифікаторів. Показано, що найкращу здатність до змочування і відповідно дезагломерування і дезагрегування в процесі диспергування в бісерному млині мають зразки з вмістом 3% модифікатора на поверхні часточок барвнику.

2. Знайдено, що зразки барвників з модифікованою поверхнею часточок в термопереводній флексографській фарбі для шпалер швидше диспергуються і набирають вищу насиченість тону, фарбувальну здатність і покриваність в порівнянні з аналогічною фарбувальною композицією при використанні немодифікованого зразку барвника за один і той же проміжок часу, що знижує собівартість виробництва.

Список джерел:

1. Фридрихсберг Д.А. Курс коллоидной химии. –М.: Лань. – 2010. – 416 с.
2. Попов Є.В. Наукові основи технології водонерозчинних органічних барвників та їх випускних форм. – Дис. докт. техн. наук: спец 05.17.04. «Технологія органічного синтезу» – Львів, 2005. – 325 с.
3. Вигонайко О.І., Попов Є.В., Мороз О.В. Синтез термопереводних моноазобарвників. – Журнал «ЛОГОС ОНЛАЙН» – 2019, № 2 (жовтень). – С. 1-16;
4. Вигонайко О.І., Попов Є.В., Мороз О.В. Синтез термопереводних антрахінонових барвників. – Журнал «ЛОГОС ОНЛАЙН» – 2019, № 3 (листопад). – С. 1-17.

5. Вигоняйло О.І., Попов Є.В., Мороз О.В. Дослідження термопереводного друкування з паперу на текстильні матеріали з синтетичних волокон. Вісник Східноукраїнського державного національного університету ім. В.Даля (м. Северодонецьк Луганської обл.). – № 7 (255). – 2019. – С. 117-122.
6. Кудрявцев Б.Б. и др. Новые функциональные добавки для декоративных лакокрасочных материалов – Лакокрасочные материалы и их применение. – 2007. – № 3. – С. 50-53.
7. Андросов В.Ф., Голомб Л.М. Синтетические красители в текстильной промышленности. – М.: Легкая индустрия. – 1968. – 319 с.
8. Hauser P., Honigman B. Optimierung coloristischer Eigenschaften organischer Pigment emitt Hilfe der Kubelka-Munk- und der Mie-Theorie // Farbe und Lack. – 1975. – Bd. 81, № 11. – S. 1005-1011.
9. Красиков Н.Н. Об изучении смачивания твердых поверхностей жидкостью. – Коллоидный журнал. – 1975. – Т. 37, № 2. – С. 392-393.
10. Горенко В.Н. Пигменты и лаки для полиграфической промышленности и методы их испытания. Обзорная информация, серия – анилиноокрасочная промышленность. – М.: НИИТЭХИМ. – 1981. – 28 с.

PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

UDC 796.071.4: 378.091.12:004

Клопов Роман Вікторович

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри фізичної культури і спорту
Запорізького національного університету, Запоріжжя,
Україна

Баркова Юлія Олександрівна

аспірантка кафедри фізичної культури і спорту
Запорізького національного університету, Запоріжжя,
Україна

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ
ДО РОЗРОБКИ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ
МАТЕРІАЛІВ**

***Анотація.** У статті визначено етапи формування готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до розробки електронних засобів навчання, які передбачають не тільки теоретичну підготовку матеріалу, але і практичну діяльність, яка дасть можливість сформувати знання, вміння і навички майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у професійній діяльності. Підготовка кваліфікованих фахівців з фізичного виховання та спорту до розробки електронних навчально-методичних матеріалів є однією з важливих умов підвищення ефективності професійної діяльності фізкультурного профілю України.*

***Ключові слова:** фізичне виховання, інформаційні технології, електронні засоби навчання, електронні навчально-методичні матеріали.*

Актуальність. В умовах сучасного розвитку суспільства інформаційні технології стають найважливішим ресурсом підготовки кваліфікаційних кадрів

та сприяють розширенню їх можливостей щодо набуття теоретичних знань, практичних умінь та професійних навичок.

Стрімка інформатизація освіти України викликає потребу в оволодінні інформаційними технологіями фахівцями різних сфер, а саме і в галузі фізичної культури і спорту. Вивчення дисциплін інформаційного циклу з використанням електронних засобів навчання сприяє вдосконаленню та покращенню навчального процесу [1].

Основні напрями та вимоги професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі містяться у положеннях Конституції України (1996) [2], Законів України „Про освіту” (2016) [3], „Про вищу освіту” (2014) [4], „Про фізичну культуру і спорт” (2018) [5], „Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України” (2016) [6], Постанові Кабінету міністрів „Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року” [7], Наказах Президента України „Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.”(2013) [8], „Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.” (2012).

Одним з пріоритетних напрямків освіти України є професійна підготовка фахівців в галузі фізичної культури і спорту. А.В. Сущенко вважає, що процес модернізації професійної підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту відповідає загальній стратегії освітньої політики України сьогодення [9]. Майбутні фахівці з фізичного виховання та спорту повинні орієнтуватись не лише в змісті фахових дисциплін, але й уміти організовувати навчальну діяльність із застосуванням електронних засобів навчання. У результаті успішність майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту визначається ефективним поєднанням теоретичного матеріалу, традиційних носіїв навчальної інформації та електронних засобів навчання.

Зазначимо, що питанню застосування електронних засобів навчання в освітній процес присвячені дослідження таких науковців, як А. Єршов,

В. Монахов, І. Роберт, Н. Посталок, М. Гамбер, Л. Гурова.

Теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що особливостям застосування інформаційних технологій у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю України присвятили свої праці такі науковці: В. С. Ашанін, В. П. Бізін, Є. Н. Блещунова, С. С. Єрмаков, В. О. Кашуба, Р. В. Клопов, Р. Ріпака, І. Р. Свістельник.

Для досягнення мети дослідження вагоме значення мають праці щодо застосування електронних підручників В.М. Богданова, О.В. Соловова, В.С. Степанова, В. Лапінського, О. Зіміної, М. Шишкіної О.І. Башмакова, М.І. Беляєва та інших учених.

Ознайомившись з науковими дослідженнями вчених, з'ясовано, що, незважаючи на вагомі результати наукових пошуків у цьому напрямі, поза увагою залишаються важливі аспекти проблеми формування готовності майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту до застосування інформаційних технологій навчання у професійній діяльності. Одним із головних аспектів є організаційно-методична робота в цьому напрямі. Труднощі, які виникають у викладачів, пов'язані з недостатнім знанням сутності інформаційних технологій, методичних і практичних засад впровадження у навчальний процес професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. Але цих труднощів можна уникнути, якщо готовність майбутнього фахівця до використання інформаційних технологій набуватиметься поетапно і поступово у процесі навчання студентів у вищих навчальних закладах.

Отже, **метою статті** є: розглянути етапи формування готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до розробки електронних засобів навчання.

Використання електронних навчально-методичних матеріалів полегшує процеси навчання майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту при формуванні інформаційної культури - необхідного мінімуму знань, умінь та

навичок та їх використання в освітній та професійній діяльності.

Поняття інформаційної культури й мислення генерується двома фундаментальними поняттями – культура та інформація, відтворення їх взаємозв'язку і взаємовпливу зображено на рис. 1

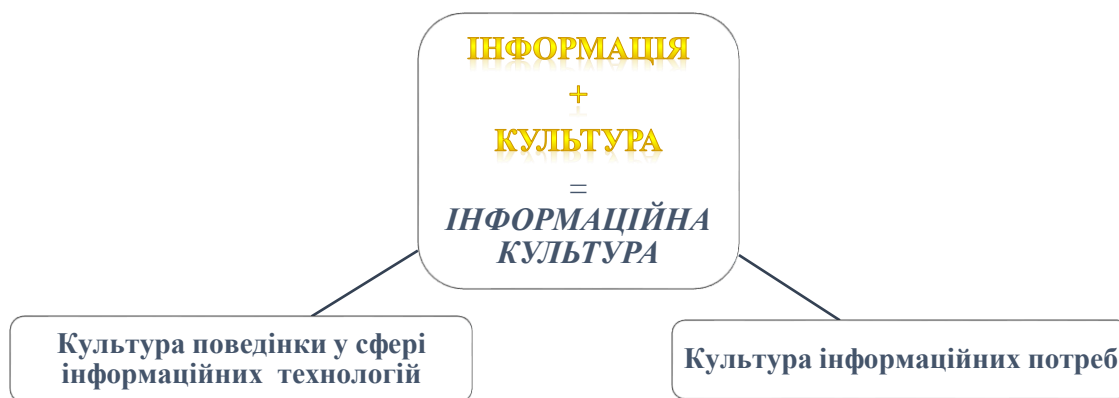

Рис. 1. Інформаційна культура

Інформаційна культура зобов'язує використовувати електронні засоби навчання (електронні таблиці; електронні бібліотеки; презентації; тестові завдання; віртуальні лабораторні роботи; операційні системи; бази даних; відео-лекції, хмарні технології) до майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту, висуваються вимоги щодо розробки електронних навчально-методичних матеріалів для підвищення ефективності професійної діяльності.

У різних наукових джерелах знаходимо різні визначення електронних засобів навчання, проте С. Буртовий подає таке визначення: “Електронні засоби навчання – це навчальні об’єкти, побудовані за допомогою ком’ютерних, телекомунікаційних, або Інтернет-комунікаційних технологій для використання в освітньому процесі” [1, с. 9].

Поняття „електронні засоби навчання” тлумачиться як програмні продукти, що створені і працюють з використанням комп’ютерної, телекомунікаційної техніки, і забезпечують творче й активне опанування майбутніми фахівцями знань, умінь і навичок, необхідних в майбутній

професійній діяльності (мультимедійні лекції, електронні таблиці, електронні бібліотеки, системи інформаційного забезпечення, слайдтеки (тематичний добір графічного матеріалу), тестові завдання, віртуальні лабораторні роботи, електронні навчальні видання, програмні педагогічні засоби (електронні підручники тощо) [10].

Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив виділити ряд невирішених питань щодо впровадження електронних засобів навчання в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту:

- адекватності електронних засобів реаліям навчального процесу;
- підвищення рівня науковості, значеннєвої та стилістичної культури змісту засобів інформатизації;
- необхідності інтерфейсного, технологічного та інформаційного сполучення між окремими освітніми виданнями і ресурсами різних галузей діяльності вищих навчальних закладів;
- мотивації майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту;
- матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів для застосування електронних засобів навчання;
- низького рівня готовності професорсько-викладацького складу до використання електронних засобів навчання.

На нашу думку, використання електронних засобів навчання у системі освіти приведе до збагачення педагогічної та організаційної діяльності вищої школи завдяки таким можливостям:

- введення нових спеціалізованих напрямів навчання, пов'язаних з розробкою електронних навчально-методичних матеріалів;
- внесення змін у навчання більшості традиційних дисциплін, не пов'язаних з інформатикою;
- підвищення ефективності навчання за рахунок підвищення рівня його індивідуалізації та диференціації, використання додаткових мотиваційних

чинників;

– організації нових форм взаємодії у процесі навчання та зміни змісту і характеру діяльності студента і викладача;

– підвищення рівня якості, доступності, мобільності, інтенсифікації та відкритості освіти.

У ході дослідження було визначено етапи формування готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до розробки електронних засобів навчання (рис. 2).

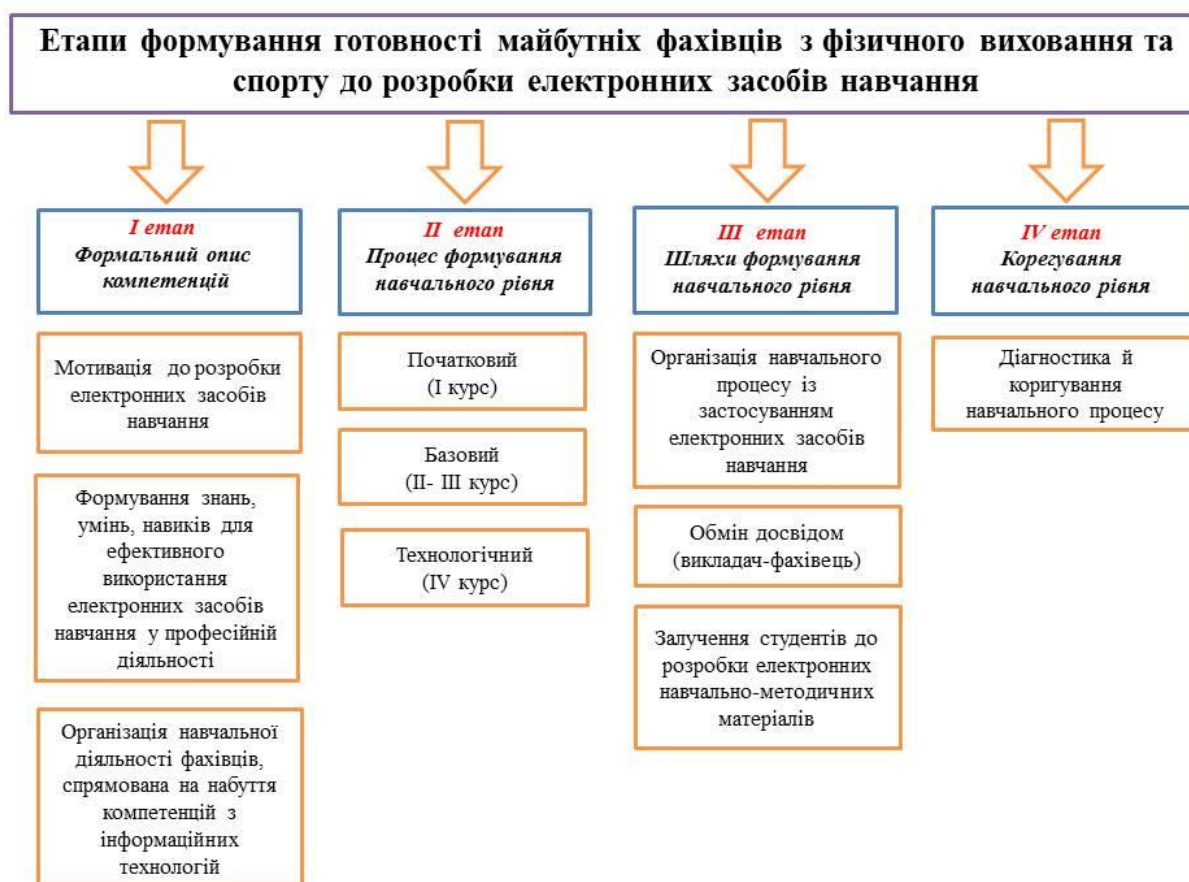

Рис. 2. Етапи формування готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до розробки електронних засобів навчання

На першому етапі підготовку висококваліфікованих фахівців потрібно здійснювати з урахуванням мотивації до розробки електронних засобів навчання, тобто необхідно показати можливості використання електронних засобів навчання для формування високого компетентнісного рівня, що дасть

можливість майбутнім фахівцям фізичного виховання і спорту бути затребуваними соціумом і підвищить їх конкурентоздатність на ринку праці України й за кордоном;

Формування знань, умінь, навичок для ефективного використання електронних засобів навчання у професійній діяльності - це система послідовних взаємозалежних дій викладачів й студентів, що забезпечують засвоєння знань, умінь, навичок. Організація навчальної діяльності фахівців спрямована на набуття компетенцій з інформаційних технологій, а за основу формування навичок ефективного навчання електронними засобами ми беремо словесні, наочні та практичні методи. Під час формування практичних умінь доцільно використовувати різні освітні ресурси: друковані, аудіо- і відеоматеріали, а також навчальні посібники, що доставляють по телекомунікаційних мережах (інтерактивні бази даних, електронні видання й комп'ютерні навчальні системи).

Другий етап включає *процес формування навчального рівня*, тобто охоплює різні види діяльності щодо аналізу, подання інформації за допомогою електронних засобів комунікації, надає можливість мати власний досвід в оволодінні інформаційними технологіями.

Шляхи формування навчального рівня фахівця полягають в *організації навчального процесу із застосуванням електронних засобів навчання, обміну досвідом (викладач-фахівець), залучення студентів до розробки електронних навчально-методичних матеріалів.*

Для *корегування навчального рівня фахівців* треба визначити рівень знань, умінь, навиків через проходження тестів; тезауруси, практичні вправи різного виду складності. Коригування навчального процесу не можливо без діагностики рівня знань майбутніх фахівців.

Висновок. Аналіз наукової та методичної літератури визначив доцільність застосування сучасних інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту. Застосування електронних засобів навчання істотно поліпшує якість подання матеріалу заняття й ефективність засвоєння цього матеріалу, збагачує

зміст освітнього процесу та підвищує мотивацію до навчання, надаючи можливість працювати над підвищенням своєї компетенції у зручному для студентів темпі, сприяючи таким чином індивідуалізації навчання та ефективному оволодінню предметною областю.

Список джерел:

1. Буртовий С. В. Електронні засоби навчання – від теорії до практики. Методичний посібник. Кіровоград : КЗ “КОШПО імені Василя Сухомлинського”, 2014. 48 с.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. Київ. Преса України. 1997. 80 с.
3. Про освіту : Закон України від 5.09.2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII / Верховна Рада України. URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Про фізичну культуру і спорт : Закон України (із змінами) від 24.12.1993 р. № 3808-XII (редакція станом на 16.02.2018 р.) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>
6. Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України : Закон України № 1073-VIII від 31 березня 2016 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-19>
7. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України № 115 від 1 березня 2017 р. / Верховна Рада України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249793397>
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 р. : Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
9. Сущенко А. В. Інформаційно-комунікаційні технології і засоби навчання в професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. *Вісник Запорізького національного університету : Фізичне виховання та спорт: збірник наукових праць № 1(7)*. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. С. 104-111.
10. Р. В. Клопов, за ред. С. О. Сисоєвої. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій: теорія і практика : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2010. 386 с.

SCIENTIFIC EDITION

BN 978-0-458209-03

9 780458 209033

**Proceedings of the 2nd International Scientific and
Practical Conference**

SCIENTIFIC RESEARCH IN XXI CENTURY

**OTTAWA, CANADA
6-8.02.2020**

InterConf
Scientific Publishing Center